ВІСТІ
КОМБАТАНТА

3-4

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1971

ВІСТІ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: **І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига**

ВИДАВЦІ: **Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА**

СПІВУЧАСНІ: **Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді.**

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address: P.O. Box: 1184, Church Street Station, New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Статті, підписані прізвищем, чи ініціялами автора не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	**1:10.0**	**0:5:0**	**ЗСА**	**5.00 дол.**	**1.00**
Австрія	**100 австр. шіл.**	**20**	**Канада**	**5.00 дол.**	**1.00**
Арґентіна	**670 пез.**	**120**	**Німеччина**	**20 н. м.**	**3.50**

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Австрія:
Dr. S. Naklowycz
Wien XX
Dresdnerstr. 124/III/19

Арґентіна:
Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.

Канада - Захід:
Mr. Lew Rudnyckyj
297 Chelsea Ave.,
Winnipeg 15, Man., Canada ·

Англія:
Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St.
Ashton - U - Lyne, Lancs. England

З.С.А.:
"VETERANS' NEWS"
P.O. Box 1184, Church St. Station,
New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Канада і інші країни:
"VETERANS' NEWS"
41 Whitbread Cres.
Downsview 465, Ontario, Canada.

KIEV PRINTERS LTD. — 860 Richmond Street West, Toronto 140, Ontario

ВІСТІ КОМБАТАНТА Рік 1971 Торонто - Нью-Йорк ч. 3-4 (53-54)

ЗМІСТ

Марко Боєслав

СЛАБОДУХАМ

Як би вам туги, туги влить
В серця розтерзані судьбою,
Щоб не дала вам ні на мить
Заснути в рабському спокою.

Тієї туги, що пече
Рабів сумління у кайданах,
Що рве до бою гаряче
І лицарям гука: Осанна!

Ви не зітхали б на печі,
Ніхто не чув би в вас квиління,
Плуги змінили б на мечі,
Цвіла б у славі Україна!

29. 11. 1947.

Богдан Стефанишин

***

У тінь струнких смерек Дембиці,
в густій траві, у холодку,
з твердими думами, мов криця,
я сів в обідню пору.

Довкола ліс, пісок, бараки,
кругом ворушаться стрільці;
на лицях усміх — геть із ляком! —
а на вустах грімкі пісні.

Лиш в верховітті тихий шепіт,
ворожих пралісів проклін.
Він суму воякам не вщепить,
що в думах злинули над Дін

в шоломі, як Ігор зачерпнути
й напитись спрагненим води,
там щит і меч побідний пхнути —
тризуб і льва — герб Вітчини.

Не вщепить зради й недовіря,
бо всім нам лиш одна мета,
щоб срібним сяєвом сузіря
світила вільна Вітчина.

Гайделягер, грудень 1943.

Іван Кедрин

ЗАКОЛОТ В ГРОМАДІ

Від прогри української визвольної війни-революції минуло понад півсторіччя, а від масового напливу українських еміґрантів до Північної Америки кругло 22 роки. Хоч з того часу виросло вже народжене тут нове покоління, яке не є еміґрантським, і хоч втікачі з рідного краю, жертви другої світової війни, також вросли вже в новий ґрунт і стали повноправними громадянами країн їх нового поселення, проте американсько-українська громада (у меншій мірі в Канаді) все ще має характер політичної еміґрації — з усіма її прикметами і хибами. Вона все же не відірвалась в цілості від атмосфери і поганих звичок з таборового періоду в Західній Німеччині й Австрії. І тут, як і там, українські пришельці виявили великий організаційний хист у творенні конструктивних діл: заснування молодечих організацій з їхніми літніми таборами, видавництв, книгарень, крамниць, навіть поважних підприємств, використання американської системи шкільництва для себе самих і для своїх дітей, створення поважної верстви професіоналістів, «підтягнення» себе до вищого суспільного рівня. Але водночас за тих поверх двадцяти років не перевівся нахил до екстремів у теорії і практиці, не прищепились українству прикмети новітньої демократії: у природному і потрібному суперництві ідей виявляти взаємну толеранцію і зберігати ту єдність, яка є невідхильною передумовою успіхів навіть у державних народів, а не то недержавних, які тільки впертою, безперервною і послідовною працею можуть з'єднувати собі і своїй українській справі приятелів між чужинцями. Відстань часу від утрати своєї держави та від залишення рідної землі є завжди зловісним, неґативним чинником для кожної політичної еміґрації. До цього й причиняються ті міжнародні відносини, які не ворожать швидкого загину російсько-большевицької імперії, ото ж не подають надії на створення нових пригожих умовин для нового визвольницького зриву в Україні. У добро української вільної громади треба записати, що вона проявляє ще неабияку тугість, неабияку віру у правду своєї справи і не піддається безпосереднім та посереднім

спорадичним спробам засіяти зневіру, яка завжди є найсильнішим поштовхом в сторону політичного пристосування. Протимосковський і протикомуністичний фронт вільної громади є майже одностайний і майже непорушний, а й ті «ліві», що породжують слово «майже», діють теж під гаслами патріотизму. Але нема сумніву, що довгий час тривання еміґрації і стан глибокої деконьюнктури для української визвольної політики є найглибшими і найістотнішими причинами неполадок в нашій громаді.

Дальшою найповажнішою їх причиною є брак дійсного лідерства. Із смертю Андрія Лівицького, Степана Бандери, Андрія Мельника, із смертю Ісаака Мазепи, Степана Барана і багатьох інших видатних діячів з авторитетом свого розуму, характеру і досвіту, між ними в ЗСА — Луки Мишуги, Дмитра Галичина, — настала пустка, якої не всилі заповнити їхні наступники доброї волі і віри, які проте не мають тієї Божої іскри, яка притаманна лідерам, і не мають загального авторитету в громаді. Внаслідку маємо в громаді різні парадокси. По одному боці існування ніби керівних і репрезентаційних установ Українського Конґресового Комітету в ЗСА й Комітету Українців Канади, які спільним зусиллям довели на базі «договорення» до Першого Світового Конґресу Вільних Українців. Але з отим «духом СКВУ» у практиці сталось таке, як із «духом кемпу Дейвіду», що ніби мав засвідчувати американсько-совєтську співпрацю на базі «договорення» Д. Д. Айзенгавера з Хрущовим. Ані на церковній, ані на світській ділянках не стало договорення, але існує перманентний розгардіяш. По одному боці маємо появу щораз нового наукового твору, який не міг би появитися в умовах ворожої окупації в Україні, та який є справжнім реалітетом вільної громади, тривкою цінністю української культури. По другому боці все ще маємо дивогляд, що між НТШ і УВАН нема ніякого «співіснування» та що поруч із ними існує ще кілька наукових установ і організацій, все ще «суверенних», з яких кожна хворіє тими самими недугами: браку фондів і активних творчих людей. Існують, як уже згадано, молодечі організації з їхніми таборами, існують різні курси українознавства, існують теж в багатьох високих школах студентські громади з радісним явищем — активізації талановитих молодих студентів і студенток. Але поруч поступає далі невблаганний процес асиміляції до мови й культури оточення — діти й молодь, відійшовши на 10 кроків від батьків, розмовляють по-англійськи, а існуючі в американських високих школах українські студентські громади не протидіють такому жалюгідному явищу, як загирювання курсів українознавчих наук в різ-

них американських високих школах тільки тому, що вони не мають кільканадцяти слухачів, дармащо в даних високих школах є по кількадесять, а то й соток українських студентів і що ті курси дають своїм слухачам «кредити» для закінчення студій.

Паралелізм позитивних і негативних явищ видний скрізь. Міжпартійна гризня ніби від часу СКВУ дещо ущухла, притихла. Здоровий інстинкт громади проявився в тому, що коли симпатії громадянства були спершу по стороні тих, які вимагали потрібних реформ в Українському Конґресовому Комітеті, то ті симпатії зникли, коли стало ясно, що йдеться не про реформи, не про конструктивну опозицію, а про розбиття УКК, без найменших шансів заступити його кращою організацією. Але наради на терені УКК інколи сприяють не громадській активізації, а відштовхуванню людей від усякої громадської роботи. Балакучість, манія «обов'язково промовляти», пустомельство, відсутність почуття реалізму, орудування нездійсненними плянами та гучномовними фразами, існування Екзекутиви з кількадесяти членами, яка вже тому не може бути екзекутивою, а є своєрідним дискусійним клюбом, це хиби тієї найвищої в ЗСА української організації, яка безумовно має за собою теж поважні заслуги, але при нинішньому стані заможности громади не всилі зібрати до Народного Фонду більше як 90.000 дол. річно. Останнє засідання Політичної Ради УКК було жалюгідне. Гучні оплески не тільки частини приявних членів Політичної Ради, але й численних «гостей», якими стрічалось кожного радикального промовця, створено зразу вічеву атмосферу, в якій було неможливо дебатували поважно над такою великою і преважливою справою, як сучасні відносини на церковно-релігійному відтинку. Над цією справою нараджувалась попереднього дня Екзекутива УКК. Але на засідання Політичної Ради навіть не прийшов ані один член Президії Екзекутиви, а екзекутивний директор вийшов із залі, коли один із приявних висловився принизливо про його ролю, як «післанця». Хоча на залі були приявними голови двох найповажніших наших професійних організацій, Українського Лікарського Товариства й Т-ва Українських інженерів, їхні промови і внески не знайшли послуху. Прийнято резолюції, які у практиці невикональні. Між тими резолюціями було й висловлення недовір'я президентові УКК проф. Добрянському і вимога його негайної резиґнації. Проф. Лев Добрянський, не вважаючи на його історичні заслуги для української справи, не є популярний поза ґенерацією тут народжених його однолітків. Він зробив грубу помилку, знехтувавши постанову власної Екзекутиви щодо акту висвячення двох нових владик і пізнішого

бенкету. Але приявна на тому засіданні Політичної Ради одна громадянка слушно заявила: «Я буду голосувати за тим внеском про димісію проф. Добрянського, як внескодавці зголосять одночасно іншого повновартного кандидата на його місце». Так завжди водиться в упорядкованих державах, громадах і установах: не можна створювати пустки, не знаючи згори, чим і як її заступити, хібащо даний провідник допустився злочину національної зради, не визнає свого промаху і не хоче сам його засудити.

Дві приповідкові сторони медалі видні в різних ділянках. Ось так, наприклад, в українських, не тільки православних, але й католицьких церквах в ЗСА відправляють від якогось часу в деяких годинах щонеділі цілі Богослужби українською літературною, а не старослов'янською мовою. Але водночас самовільно у двох епархіях заведено новий календарний стиль і сприяється експериментові «Византійського» обряду, який глибоко турбує вірних, як очевидна спроба дальшого позбавлення Церкви її національного характеру, дальшого нівечення тієї місії обох українських Церков, що її вони виконували впродовж своєї історії: бути речником і оборонцем не тільки релігійного, але й національного обличчя своїх українських вірних.

Ця стаття не є призначена для розгляду старань за помісність Української Католицької Церкви і її гіерархічне завершення, бо це окрема велика і складна проблема. Але говорячи про заколот в українській громаді, неможливо цілком промовчати цю проблему. Наче автоматично нагадуються слова о. д-ра Василя Кушніра в його промові на відкритті Першого Світового Конґресу Вільних Українців у Нью Йорку: «Церква без народу перестає бути Церквою, а нарід без Церкви перестає бути народом». На превеликий жаль філядельфійський митрополит Амврозій Сенишин у своєму підході до проблеми помісности УКЦеркви і її Патріярхату не рахувався і далі не рахується з бажаннями і настроями величезної більшости вірних, членів УКЦеркви, наче би Церква їх не потребувала. Він не рахувався і не передбачив, що така постава мусить спричинити гостру, різку і прикру реакцію. Він не старався шукати спільної мови з миярнами, хоч вони хотіли цього, і своєю впертістю довів до нинішнього стану — великого заколоту і серед духовенства і серед мирян. Провідників мирянського руху можна виправдувати власне тією непоступливістю і короткозорістю гієрархії в ЗСА. Але вони теж не виявляють самокритицизму, що його мусять мати всі відповідальні провідники кожної великої акції. Не вдаючись у подробиці, які — як згадано — вимагають окремого широкого роз-

гляду, треба тільки ствердити той факт, що його напевне признають всі українські люди: без уваги на те, хто завинив, без уваги на посередні і безпосередні причини, такого заколоту в українській громаді в ЗСА, який межує з повною анархією, ще не було. І треба тільки сподіватись, щоб не тільки наші владики, але й ідейні провідники мирянського руху, взяли собі до серця останній заклик Верховного Архиєпископа, проголошений з нагоди Католицького з'їзду у Торонто, щоб перестати говорити речі, які сприяють апостазії і навіть не натякати про можливість відірвання від Церкви, вірність якій доказав Первоієрарх своїм 18-тирічним мучеництвом. Всі розсудливі люди доброї волі і віри мусять признати, що далька тактика гіерархії УКЦеркви в ЗСА робити «на злість» Верховному Архиєпископові і величезній більшості вірних Церкви, мирян, ізолювати себе від мирян і доливати такою поведінкою оливи до вогню — погрожує катастрофою Церкві, так само, як катастрофою погрожує розпалювання пристрастей у масі мирян «ад інфінітум», із бойкотом єпископів, священиків і храмів. Бо «нема Церкви без народу й нема народу без Церкви».

Завжди так буває, що коли криза сягає вершинної точки й доходить до абсурду, то зроджується здоровий самозбережний інстинкт, який шукає виходу з завороженого кола. Ціла українська громада, а не тільки її частина католицького визнання, опинилася у завороженому колі. У завороженому колі опинився Державний Центр УНР на чужині, і Український Конґресовий Комітет і Комітет Українців Канади і наші політичні партії і наш науковий світ. Із завороженого кола мусить вийти й акція за помісність УКЦеркви і її гіерархічне завершення. Передумовою розв'язання цієї проблеми, як і інших, менше важливих, є — відкласти на бік фанатизм і думати категоріями державних мужів, для яких не існує проблем не до розв'язки. Не існує проблем не до розв'язки, коли всі усвідомлять, що існуючий стан нестерпний і що **спільно** треба шукати виходу із сліпого кута і з завороженого кола. Коли, здавалося, міжпартійна гризня у перших післявоєнних роках погрожувала повним хаосом всій українській еміґрації, розумні і чесні люди доброї волі договорились і створили Українську Національну Раду. Коли внутрішньо-українська распря у діяспорі була очевидним злочином та безглуздям в обличчі русифікаторського наступу ворога в Україні тоді постав Перший Світовий Конґрес Вільних Українців. Треба сподіватися, що й тепер прийде перелім у цій великій кризі і переможе здоровий інстинкт і здоровий розум, однаково в українців у рясах як в українців у цивільних одягах. Бо коли віримо, що й

проблема державного визволення України не є безнадійна, то безнадійними не є й усі інші проблеми. І хоч може надії на союз Вашинґтону з Пейпінґом проти Москви виявиться тільки побожним бажанням, то не є виключені й інші, може, ще більші несподіванки, що їх знає всесвітня історія. Ми віримо, що тугість, твердість і творчий гін в українському народі перетривають сучасне большевицьке лихоліття. Ми віримо теж, що й сучасний заколот у вільній громаді скінчиться так, як цього вимогає добро нації.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Щоби улегшити працю Редакції прохаємо усіх Шановних Авторів та Дописувачів придержуватися певних загально прийнятих форм у пересилці до Редакції; просимо писати через два рядки тільки на одній сторінці аркуша, залишаючи по обох боках відповідний відступ (маргінес).

Якщо стаття або допись писана рукою, просимо писати дуже читко, бо не кожний є здібний відчитувати часами гієрогліфо-подібні літери, а це стосується вже особливо, якщо йдеться про прізвища осіб та назви місцевостей, якщо назва є чужа прохаємо в дужках подати по змозі також в оригіналі. Цим часто оминемо непорозуміння або перекручення прізвищ чи назв і заощадимо час на відчитування.

Для оживлення самого журналу було б побажаним присилати одночасно оригінальні знимки або вирізки та ілюстрації. У цьому останньому випадку зазначувати звідки вирізок або ілюстрація взяті.

І врешті на кінець до тих, що брали участь у Визвольних Змаганнях 1917-1920 рр., пізніше в УВО чи ОУН, в відбудові Карпатської України і врешті від 1939 р. зачавши, в яких не були б формаціях. Невже ж Ви не мали цікавих переживань, цікавих спостережень, чи взагалі не переживали цікавих часів, щоби тим усім поділитися з другими і врешті щоби залишити пізнішим дослідникам і історикам матеріял до праці? Тому прохаємо Вас: пишіть як можете і як вмієте, але пишіть. Нехай різні справи будуть насвітлені всебічно і як найбільш вичерпно. Бо всі ми не входимо в молодші роки, але чи хочемо чи ні, ми старіємося і одинцем відходимо туди, звідки нема вороття.

Редакція «В. К.»

ДАЛЬШЕ НИЩАТЬ ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ В УКРАЇНІ

(УІС «СМОЛОСКИП»). Українська Інформаційна Служба «Смолоскип» публікує вперше на чужині фотографію колишніх стрілецьких могил на Янівському цвинтарі у Львові.

На фотографії видно зарослі доріжки, опущені могили, познімані майже всі хрести зі стрілецьких могил, деякі чудом оцілілили — з розбитими або знищеними хрестами.

На першому пляні фотографії виразно видно розбитий хрест на могилі стрільця УГА Александра Даниліва, який загинув 4 лю-

того 1920 р. (могила число 231). Поруч теж розбитий хрест невідомого українського вояка. В глибині — стрілецькі могили без хрестів.

В архіві «Смолоскипа» зберігається кільканадцять фотографій з Янівського цвинтаря, як страшний документ большевицького злочину на українських землях, як акт обвинувачення варварству Москви.

На деяких фотографіях, в глибині між деревами видно високі насипи каміння. За однією версією — це каміння з потовчених і перемелених хрестів, за іншою — це привезене каміння, яким по-

винен бути засипаний той куток цвинтаря, на якому ще збереглись залишки стрілецьких могил.

Окремі особи, організації й зокрема родини стрільців похоронених на Янівському цвинтарі повинні протестувати перед ОН, ЮНЕСКО й іншими міжнародніми організаціями та домагатися відбудови цих могил совєтським урядом, який несе повну відповідальність за їх знищення.

Не зважаючи на те, що в Україні створений Комітет охорони історичних пам'яток, влада УРСР дальше в організований спосіб нищить українські культурні, релігійні й історичні пам'ятки. В усіх чотирьох випусках захалявного журнала з України «Український Вісник» є багато згадок, як представники влади і в першу чергу наслані в Україну росіяни нищать українські церкви, історичні хрести й пам'ятки, залишки українського мистецтва (унікальні картини визначних українських мистців). Багато унікальних для історії України пам'яток старинної української культури, знайдених в часі розкопок вивозять в Москву.

Найбільше большевики уславилися нищенням могил. На місці масових розстрілів нацистами тисяч жидів, українців і росіян в Бабиному Ярі біля Києва ще й до сьогодні не поставлено пам'ятника.

З тлінними останками деяких визначних діячів, як напр. з останками кошового Запорізької Січі Івана Сірка, поводяться у варварський спосіб, викопуючи їх з могил і знеславлюючи.

Нищення могил, церков і культурних пам'яток на українських землях — є нечуваним у XX столітті варварством Москви, нечуваним у цивілізованому світі.

***

Так: кров з каміння може змити дощ,
Червона місяця хустина може стерти,
Але наймення ваші, багряніші від роз,
Горять у пам'яті на плитах незатертих.

Б. Антонич

Остап Тарнавський

РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ СЛУЖБИ

Суспільна Служба зв'язана тісно з ростом демократичного суспільства, з намаганням демократичних народів знайти співпрацю між народами для загального добра всіх мешканців нашої землі. Хоч сьогодні Суспільна Служба — це невід'ємна частина життя демократичних суспільств — засяг її діяння широкий та імпозантний, то її існування не таке вже довге. Та й сама співпраця між народами, що її вислідом є Суспільна Служба, має недовгу історію. Хто перед двадцяти роками вірив, що народи спроможуться створити міжнародну організацію для осягнення міжнародної співпраці в розв'язуванні всіх проблем: економічного, соціяльного, культурного і гуманітарного характеру. Треба було пережити всі страхіття і все безглуздя другої світової війни, щоб народи світу зрозуміли потребу створення такої міжнародної організації у виді організації Об'єднаних Націй, що у своїй декларації постановляє:

«Народи визнають віру у підставові права людини, у пошану і вартість людської одиниці, підтримують суспільний розвій і покращання життєвого рівеня і творять світову машину, яка підсилюватиме господарський і суспільний розквіт усіх народів».

Вже в Декларації Об'єднаних Націй подані ті основні принципи, що зродили потребу існування Суспільної Служби і стали основою для діяльности Суспільної Служби в різних країнах нашої землі.

У статуті Об'єднаних Націй говориться:

«Для того, щоб створити обставини стабільности і співжиття, які конечні для мирних і приятельських відносин між народами, спертих на пошануванні рівноправности і самовизначення всіх народів, Об'єднані Нації мають дбати про:

1. Вищий рівень життя, повне затруднення і забезпечення обставин економічного і соціяльного росту.

2. Розв'язку міжнародних економічних, соціяльних і питань здоров'я.

3. Міжнародну співпраця в ділянці культури і шкільництва.

4. Загальну пошану і толерантність для людських прав і підставових вольностей для всіх без уваги на расу, рід, мову, чи релігію».

Охоплені в Об'єднаних Націях народи ухвалили Декларацію прав людини, яка й є основою всієї широкої діяльности Суспільної Служби у світі. Ця Декларація Прав людини говорить:

«Кожний — як член якогось суспільства має право на соціяльне забезпечення і може користати з усіх економічних, соціяльних і культурних прав в межах держави, в якій він є громадянином, як і на всіх теренах, які входять у систему міжнародньої співдіяльности, для плекання своєї особовости.

Кожний має право на працю і на вільний вибір зайняття, як і має право на забезпечення від безробіття.

Кожний має право на відповідний для його здоров'я і добробуту і для здоров'я і добробуту його рідні життєвий стандарт, що охоплює харч, одежу, помешкання, медичну і суспільну опіку, як теж право на забезпечення на час безробіття, хвороби, нездібности до праці, овдовіння, старости, чи інших нещасть».

Ці гуманітарні чоловіколюбні ідеї, вложені у Деклярацію прав людини, стали вже подекуди законом. Професійні спілки включили деякі з тих основних прероґатив свобідного розвою людини у контракти праці, деякі точки цієї деклярації, головно ті, що відносяться до медичної і суспільної опіки, стали законами в демократичних державах. Все це вислід послідовної, хоч і не так давньої праці Суспільної Служби у світі.

Суспільна Служба зродилась як антитеза добродійности, що була модна у вісімнадцятому сторіччі. Головно в Англії в час Вікторіянської доби стали виростати добродійні установи, які поставили собі благородне завдання помагати людям у нужді і в біді. Хоч і як благородна була ідея цієї добродійної помочі, вона ішла в розріз із засадничими принципами демократичного вільного суспільства, що визнає кожну одиницю вільною і рівноправною, рівною між рівними у вільному суспільстві. Людина не тільки не бажає діставати милостиню, милосердя деправує людину, позбавляє її тої життєвої снаги, що сповняє її охотою до життя. Суспільна Служба принесла нове трактування допомоги: в її основу стала ідея: допомогти людині у критичній хвилині станути на власні ноги, бути знову повноцінною людиною. Завдання і цілі Суспільної Служби одначе далеко ширші. Її головним завданням запобігти нещастю, створювати такі умови життя, щоби кожна людина могла жити здоровим, заможним і щасливим життям згідно із своїм вибором, може плекати людські якости у собі.

Суспільна Служба діє у зорганізованій формі від 1923 року, коли то бельґієць Рене Санд запропонував створити таку установу на з'їзді у Вашинґтоні. В 1928 році відбулася вже перша міжнародня конференція Суспільної Служби в Парижі і від того часу обсервуємо

переможний похід Суспільної Служби у всьому світі. Суспільна Служба стала незаступимою в житті суспільств і — де тільки зродяться труднощі, вона несе там поміч одиницям, цілим групам і цілим народам.

Останні дії в секторі Суспільної Служби принесли нові проблеми, нові завдання і нові проєкти. Розвій думки в ділянці суспільних питань і співвідношення таких факторів, які ще в дев'ятнадцятому сторіччі вважалися окремими і незалежними (як для прикладу: відношення допомоги у промисловості до промислової продуктивности, чи фізичної спроможности та й умового здоров'я) казало суспільним працівникам звернути головну увагу на здоровні обставини життя, як основу для здорового суспільства, а це вже виходить далеко поза рямці окремої допомогової акції. Суспільна Служба має завдання шукати загальних причин особистих, чи суспільних потреб і недомагань і загальною акцією запобігати їм. Президент Міжнародної Конференції Працівників Суспільної Служби під час Сьомої Конференції цієї установи тут таки у Торонті в 1954, в якій брав участь представник Злученого Українського Американського Допомогового Комітету, сказав:

«Суспільна Служба має загоювати болі, запобігати нещастю і злу, але вона має також змагати до кращого світу, де буде більше рівности, більше забезпечення, як воно є тепер, де буде мир».

В той спосіб Суспільна Служба вийшла із сектора харитативно-допомогового на широкий шлях гуманізму у змаганні за краще суспільство.

Проблеми Суспільної Служби не були чужі і нашому суспільству. Правда, політичне поневолення нашої країни виключало можливости вести свою власну незалежну суспільну працю серед нашого народу в Україні. Зовсім безвиглядна діяльність Суспільної Служби в тотальних країнах, отже в тому числі і в Совєтському Союзі. Совєтська система виключає всяку ініціятиву і все життя включно з суспільним сектором кермоване державним апаратом. На тих теренах, які були поза совєтською системою, були намагання організувати діяльність суспільної праці.

Вже після першої світової війни українське суспільство зорганізувало фонд допомоги вдовам і сиротам по жертвах війни, далі Комісію Допомоги Українському Студентству, чи Товариство Опіки над Молоддю, «Рідна Школа» — організації, що згідно з напрямними Суспільної Служби працювали в тому напрямі, щоб створити краще суспільство через допомогу молоді здобути освіту.

Велику увагу для справ допомоги виявила заморська еміґрація. Майже від перших початків українського поселення на американській землі реєструються вияви цих поселенців-заробітчан допомогти своїми грошевими посилками своїй рідні в Україні, далі убогим і потребуючим, а то і загальним національним потребам. Правда, ці вияви жертвенности ще у формі тих добродійних відрухів, що були формою допомоги у вісімнадцятому сторіччі. Щойно друга світова війна і свідомість всього лихоліття, що його пережила Україна, дали почин на американському терені зорганізувати плянову допомогову акцію українським жертвам війни. Вже під час першого конґресу американських українців у 1940 році поставлено проблему допомоги Україні, а другий конґрес 22 січня 1944 року у Філядельфії виніс постанову створити допомогову установу, яка зорганізувала б допомогу українським жертвам війни. Так постав Злучений Український Американський Допомоговий Комітет — об'єднання всіх українських організацій у ЗСА для допомоги Україні. В той самий час постав Фонд Допомоги Українців Канади — канадський відповідник ЗУАДКомітету. Обидві ці організації плянували допомогу знищеній війною Україні. Сама дійсність, яка виявила після війни сотні тисяч політичних втікачів на просторах західної Европи — українських потріотів, які із-за страху перед переслідуванням постановили не вертатись у рідний край, визначила діяльність цих двох допомогових установ, яка йшла в таких трьох напрямках:

1. матеріяльна поміч українським втікачам в Західній Европі;
2. правна охорона українських еміґрантів;
3. допомога еміґрантам у переселенні до заморських країн.

Обидві ці установи ЗУАДК і ФДУК діяли спільно, спільно утримували перше представництво в Европі — Українське Центральне Допомогове Бюро в Лондоні — і керувались тими широкими засадами, що їх висунула Суспільна Служба: вести загальну допомогу з наміром не тільки загоювати болі війни, але й дати основу для кращого життя і кращого суспільства в майбутньому. В той час весь світ був зрушений проблемою втікачів-виселенців, що їх скількість рахувалась у мільйонах. Для розв'язки цієї масової проблеми постали спеціяльні міжнародні організації, як ЮННРА, чи ІРО. ЗУАДК нав'язав співпрацю з тими світовими організаціями і свою акцію для рятування українських втікачів намагався вести на тій же основній гуманній плятформі, що її висунула Суспільна Служба, а саме допомогти українським людям, що їх доля кинула на скитальщину, стануть на власні ноги, стати знову повноправними громадянами у суспільстві.

Вся допомогова акція, що її виконав ЗУАДК для української скитальської громади в Европі, була ведена з тією основною ідеєю Суспільної Служби, щоби не тільки подати скору поміч, але дати таку поміч, щоб допомогла цю масу скитальців направити на певний шлях до нового життя. І матеріяльна, і правна допомога, як і допомога в переселенні й інтеґрації — була ведена в порозумінні з організованою скитальською громадою і в повній співпраці з нею. ЗУАДК ніколи не накидував ні форми допомоги, ні її розподілу. Вся матеріяльна поміч і харчі і одежа були завжди передавані до комітетів самих обдарованих, які самі між собою чинили розподіл. Правна охорона мала головну ціль дістати для українських скитальців повні права втікачів нарівні із втікачами державних націй і ті самі права, що їх забезпечували міжнародні договори. Та найуспішніша з погляду Суспільної Служби була велика переселенча акція, що її перевів ЗУАДК. Понад 50 тисяч втікачів дістали змогу завдяки праці ЗУАДКомітету переселитись до заморських країн, знайти там нову батьківщину і стати повноправними громадянами. Успіх цієї праці ЗУАДКомітету можемо бачити всюди, де живуть ці нові поселенці — сьогодні вже повноправні, добре загосподарені і заможні, громадяни країн на американському континенті!

Ця перша акція ЗУАДК, хоч і йшла по лінії ідей Суспільної Служби, була спонтанна і випливала з гуманітарних і щиро демократичних засад провідників цієї акції. В одному із звітів перед Дирекцією ЗУАДКомітету довголітній провідник і президент цієї установи д-р Володимир Ґалан сказав, що успіх праці ЗУАДКомітету був у тому, що його діяльність була соборна, загальногромадська, легальна і скоординована. ЗУАДК був і залишився установою всіх українців без уваги на політичні переконання, місце походження, чи релігійне віровизнання. Це була і є установа, що її творять всі допомогові організації; у назві цієї установи є прикметик «злучений» і це не прикраса для назви, а правне окреслення, що було переведене урядово в акті інкорпорації, бо цю установу створили окремі допомогові організації через правну і формальну злуку. То ж і винняткове місце цієї установи в житті нашої української суспільности. ЗУАДК заступає нам, українцям, систему Суспільну Службу, що її забезпечує державним народам само їхнє державне життя. ЗУАДК має міжнародні зв'язки, такі конечні для успішної діяльности; ЗУАДК не тільки є членом урядово визнаних добровольчих установ Суспільної Служби, які під опікою Державного Департаменту можуть вести діяльність у всіх країнах нашої землі, але має міжнародні договори з такими міжнародними установами, як Уряд Високого Комісара для

справ Втікачів при Організації Об'єднаних Націй, з Міжнародним Комітетом для Переселення з Европи, ЗУАДК мав договори з міжнародною організацією ЮННРА, а потім з ІРО, та не тільки договори, але і кредит у цих міжнародних організацій, згадати б хоч півмільйонову позичку Міжнародного Комітету на кошти переселення, чи державну позичку американського уряду на півтори сотні тисяч долярів.

Треті Загальні Збори ЗУАДКомітету в 1951 поклали основу під Українську Суспільну Службу. В той час закінчилась була перша акція великого переселення і ЗУАДК формально опрацював систему Суспільної Служби. На тих Зборах була створена Координаційна Рада, що до неї увійшли всі харитативно-допомогові організації на терені ЗСА. Було заключено договір із УККА про виділення Допомогового Фонду від Національного і на збірку цього фонду призначено Коляду і Писанку. На терені ЗСА постали осередки Суспільної Служби, що почали жваву діяльність від Дитячих Садочків і літніх осель починаючи, а на читальнях і культурних імпрезах кінчаючи. Все це було запляновано як допомога новим поселенцям включитись у життя нової батьківщини і знайти у ній своє місце.

Така сама координація була переведена в Европі для зорганізованої допомоги залишенцям. До Координаційної Ради увійшли були тоді представники Церков і всіх існуючих в Німеччині українських організацій. Завдяки формальній акції ЗУАДК міг успішно перевести другу фазу допомоги суспільству українських скитальців, що в той час збільшилося новими втікачами, між ними й учасниками рейдів УПА. Нова акція переселення, а далі допомога в інтеґруванні у співпраці і при фінансовій допомозі урядової Програми для Втікачав ЮСЕП, дала змогу ЗУАДКомітетові і в цій акції проявити свою вірність ідеям Суспільної Служби. ЗУАДК допоміг цій новій групі наших людей віднайти своє місце у суспільстві, часто не надто прихильному для інтеґрації, здобути економічну незалежність, а впарі з тим і змогу жити життям повноправного громадянина. В тому напрямі була переведена й акція для отримання відшкодування, що його ухвалив Уряд Високого Комісара і німецький уряд для тих, які потерпіли були від нацистського режиму. Виплачене відшкодування дало змогу цим людям поправити своє життєве становище, унезалежнитись, стати на власні ноги.

Сьогодні ЗУАДК має за собою чверть сторіччя випробуваної праці, має визнання у чужинців і похвальний рекорд праці. Значення ЗУАДКомітету для нашої громади у вільному світі вийняткове, бо саме ЗУАДК хоче заступити всій нашій громаді систему Суспільної

Служби, що її для державних народів забезпечують державні закони Наше Европейське Представництво, що його всіми засобами намагається затримати Дирекція ЗУАДКомітету, це свого роду українська амбасада, що дає охорону українській людині на чужині. Коли прийшло нещастя для українських людей в Югославії, на це нещастя не простягнулась допоміжна рука з України, бо там в тотальному режимі немає змоги організувати Суспільну Службу. Але ЗУАДК не тільки подав допомогу, що перейшла кілька сотень тонн фунтів одежі, харчів і ліків, але й заплянував разом із місцевою громадою в пошкодженому від землетрусу районі відбудову. ЗУАДК, кермуючись засадами Суспільної Служби, не накинув форми допомоги, але намагається допомогти нашим людям в Югославії в тому, де вони найбільше потребують допомоги. Новий будинок української школи в місцевості Дев'ятина, що в 95 відсотках замешкана українцями, буде доказом успішної дії нашої Суспільної Служби у далекій Югославії.

Як уже було сказано, Суспільна Служба це не тільки допомога, це запобігання всяким нещастям, це плянування такого суспільства, яке зможе жити краще і заможніше. І по цій лінії йде дальше плянування праці ЗУАДК. ЗУАДК задумав перевести допомогу нашим людям в Бразилії — не просто дати поміч бідним, але допомогти нашим людям у цій країні піднести свій життєвий стандарт через економічні і суспільні починання. Якщо вдасться перевести цей плян — а для цього потрібно багато робочих рук і багато фондів — тоді це дасть змогу нашій установі поширити цей плян на інші країни, де живуть наші люди, випрацювати плян піднесення наших громад, що й є ідеєю Суспільної Служби.

Для координування всієї діяльности при ЗУАДКомітеті постала Координаційна Рада, що й повинна нормувати працю наших допомогових організацій.

З такою підготовою, з таким досвідом, з такою організаційною системою і з такими широкими плянами в рамах ідей Суспільної Служби приходить ЗУАДК до СКВУ. Чверть сторіччя праці ЗУАДКомітету точно виявили, що це установа вповні віддана ідеям Суспільної Служби, установа аполітична, яка не вмішується і не хоче вмішуватися в різні партійні спори, установа демократична, що її створила громада і контролює громада, установа всеукраїнська, яка не розподіляє українців за місцем народження, чи за віровизнанням, установа суспільної праці, яка зуміла в останньому часі притягнути до своїх рядів наймолодших наших діячів студентів — членів нашої студентської громади, що відкрили у Філядельфії в канцелярії

ЗУАДКомітету бюро Суспільної Опіки і успішно його ведуть. Це тільки доказ, що ідея Суспільної Служби гарна і велика ідея, вона завжди знайде людей доброї волі і реальної дії, що схотять присвятити їй свою працю. З цією ідеєю широкої суспільної допомогової діяльности для творення щораз кращих умовин життя, для творення кращого і щасливішого суспільства ЗУАДК хоче продовжувати свою діяльність для добра українців розкинених по всій землі.

Е. Василишин

НА СЛУЖБІ НАЦІЇ

(З приводу 43-річчя Української Стрілецької Громади і 28 Краєвого З'їзду УСГ в Торонті, дня 28 березня 1971)

Олесь Гончар в свойому творі «Собор» каже: «Не раз мечі щербились і списи ламались і якщо український народ вистояв і успішно захищав себе від понижень, то зробив це не так мілітарною силою, як **силою свого духа.** І я це уважаю явищем феноменальним».

Учасники визвольної боротьби не закріпили Української Держави 53 роки тому. По трагічній її втраті, опинившись поза межами батьківщини, вони далі плекали духові і культурні цінності народу. Заснування Української Стрілецької Громади є саме виявом тієї сили духа, що протягом віків зберігала українську націю і є тим «явищем феноменальним», про яке говорить Олесь Гончар.

Творці УСГ прийняли за свій клич «Наша сила в нас самих». Він ще й досі не тільки не втратив своєї актуальности, але ще й набирає більшого значення. Між двома світовими війнами до Канади прибуло около 70 тисяч українських імігрантів, а між ними багато колишніх вояків Українських Армій, Усусусів, а також членів УВО.

Коли свідомі українці застановлялися після війни і гарячо дебатували «чому» і «хто» завинив у нашій військово-політичній невдачі, комуністи розгорнули небувалу досі агітацію про українізацію і т. зв. «суверенну» Україну. Побіч того ми застали ще релігійну нетерпимість і ворожнечу замість необхідного процесу об'єднання усіх творчих сил. Стрінувшись віч-на-віч з такими явищами та інерцією певної частини поселенців, колишні вояки усвідомили потребу організувати свої сили і на них будувати своє майбутнє. Вони теж зрозуміли, що тільки організованою силою можна буде боротись з комунізмом. При кінці 1927 р. до Вінніпеґу прибув із Саскачевану інж. Володимир Коссар та разом з д-ром Іваном Ґуляєм, який приїхав раніше, ми в трійку почали основно до подробиць підготовляти організацію Української Стрілецької Громади. Дбайлива підготовка давала запоруку, що справа не буде солом'яним вогнем, а матиме тривалий успіх. Багато помагав нам своїми цінними порадами проф. Іван Боберський, палкий патріот і людина не пересічного характеру, який чимало зробив для справи заснування УСГ.

Дня 23 січня 1928 р. засновано у Вінніпеґу Українську Стрілецьку Громаду, саме в 10 річницю проголошення Центральною Ра-

дою — Четвертого Універсалу. В тих установчих зборах взяло участь 16 осіб. Створено тоді організацію, якої завданням було зберігати символи традицій української державности, традицій українського війська, ідеї свободи, ідеї соборницького світогляду та всесторонньої допомоги тим, які вели активну боротьбу з окупантами.

З яким ентузіязмом відгукнулись на поклик Головної Управи колишні стрільці, свідчить факт, що вже першого року засновано 5 Відділів, а інші 4 були в кінцевій стадії завершення. По двох роках 26 Відділів діяли по всій просторій Канаді. Ще недавні учасники визвольних змагань, в нових обставинах, стали на творчий шлях формування національного обличчя не лиш своїх членів, а також значної частини української спільноти в Канаді.

Перед нашими очима стала тоді в усій своїй величі засада власних сил, усвідомлення віри у власні сили, а разом з тим прагнення до об'єднання і консолідації українського громадянства. Це усвідомлення віри у власні сили виявилось вже в перших днях існування УСГ. Вміло підготований величавий концерт в річницю «Листопадового Зриву» у Вінніпеґу в 1928 р., не зважаючи на напад редактора Канадійського Фармера за винайм міської залі — притягло таке велике число українців, що заповнили залю на 1,800 місць по береги, а понад 300 осіб поліція не впустила до залі з уваги на безпеку. Після концерту тойже редактор написав незвичайно похвальну редакційну статтю п. н. «Епохальна Подія». Започаткована збірка пожертв на будову дому для Інвалідів у Львові вже в перших місяцях перейшла всякі сподівання. Після засудження на смерть бойовиків УВО В. Атаманчука і І. Вербицького впродовж трьох тижнів створено за ініціятивою УСГ Комітет Оборони Українських Політичних В'язнів, душею якого був д-р І. Ґуляй. Цей Комітет розгорнув успішну збіркову і протестну акцію. Два роки після того члени УСГ розгромили дощенту большевицьку затію створити «червону стрілецьку громаду» підряд у Вінніпеґу, Едмонтоні, Саскатуні, Судбурах та Монтреалю, де головою УСГ був комуніст Семенів. Цей визов ми прийняли і вийшли переможно. По невдачі з червоною стрілецькою громадою така ж сама доля стрінула горезвісне «Тудовирназу» (що означало: Т-во допомоги визвольному рухові на західних землях України), запляноване комуністами, щоби знищити УСГ. Перепалки з комуністами часто кінчались криваво. Бували навіть тілесні пошкодження, поломані руки і ребра.

Коли б ми зробили перегляд і підсумки діяльности та наслідків, які ґрунтуються на принципі віри у власні сили, то мусіли б визнати надсподівані досягнення в порівнянні зі станом, який існу-

вав до нашого приїзду. А водночас УСГ почала щораз то більше з'єднувати прихильність і симпатії широкого громадянства.

Щасливий збіг обставин уможливив мою поїздку до Европи в 1929 р. з метою відвідати українські осередки в Парижі, Брюсселі, Берліні, Данціґу, Празі й Ужгороді. Під час мого перебування в Парижі я мав зустріч з полк. Е. Коновальцем в товаристві ген. М. Капустянського, інж. М. Сціборського та редактора О. Бойківа. На мою просьбу Полковник дав свою згоду на поїздку визначних діячів націоналістичного руху до Канади для скріплення діяльности УСГ. Немає сумніву, що збільшення наших впливів і нашого престижу завдячуємо цим великим людям, які приїхали і присвятили нам стільки неоціненої праці, уваги, знання. А робили вони це діло з глибоким почуттям відповідальности та історичної ваги.

Маю на увазі приїзд сл. п. полк. Е. Коновальця в 1929; М. Мельничука в 1930; О. Сеника-Грибівського в 1931; полк. Р. Сушка в 1932; ген. М. Капустянського в 1935 та ген. В. Курмановича в 1937 р. А по другій світовій війні полк. А. Мельника, проф. Ю. Бойка, інж. О. Бойдуника, інж. Д. Андрієвського та врешті кількакратно ред. і гол. ПУН Олега Ждановича.

Після нечуваного в світі погрому поляками українців на західних землях під назвою «пацифікації» Головна Управа УСГ виготовила «Меморіял» до уряду Канади і прем'єр-міністра Р. Б. Беннета. Цей меморіял прочитав в парляменті посол М. Лучкович 8 червня 1931 р. Слід підкреслити, що це був перший в історії і одинокий український документ, що був прочитаний в Оттавському парляменті. По цілоденних дебатах багато послів висловило недвозначно своє обурення з приводу жорстокостей польського уряду. Обидві оттавські щоденні газети назвали ці дебати «українським днем в парляменті». Заговорила преса, як ніколи перед тим, в Канаді, а також і в Великій Британії, тавруючи польський режим та пригадуючи світові міжнародні зобов'язання Польщі щодо національних меншостей. Під впливом цієї акції прем'єр-міністер Беннет доручив сенаторові Жанові Боб'єн-ові внести інтерпеляцію в Лізі Націй. Атакуючи графа Залеського, тодішнього польського міністра заграничних справ, сенатор Боб'єн ужив такого вислову: "By the application of this inhuman act of pacification perpetrated on the Ukrainian population the Polish Government has flagrantly violated all priciples of civilization and its obligation to international law..." («Застосовуючи цей нелюдський акт пацифікації спрямованого проти українського населення, польський уряд скандально порушив усі принципи цивілізації і свої зобов'язання супроти міжнародного права»). Протестна акція була про-

ведена в небувалих розмірах і з того часу канадська преса почала чимраз більше цікавитись українською справою.

Дуже влучно висловився Ярослав Левицький*) про подію здвигнення пам'ятника Т. Шевченкові ще в 1913 р. у Винниках під Львовом. «Від польських молитовників, які ще 20 років раніше були в кожній українській хаті у Винниках, до здвигнення пам'ятника Шевченкові — це дійсно 100-милева віддаль в національному розвитку. Бо від бойових кличів Т. Шеченка, Лесі Українки і І. Франка — до активної збройної боротьби за українську державу, з того часу, був вже тільки один крок». Цю оригінальну заяву можна без вагання застосувати до УСГ. «Від малої горстки 16-ти членів на установчих зборах УСГ в 1928 р. у Вінніпеґу — до Меморіялу до Канадського Уряду в справі пацифікації в 1931 р. — це дійсно «100-милева віддаль». Бо від заснування першої парохії з Хрестом Свободи в Теребовлі, Манітоба (тепер Велей Ривер) і Товариства Просвіта в Една, в Алберті в 1897 р. — до Світового Конґресу Вільних Українців рівно 70 доків пізніше (1967) з того часу був вже потрібний тільки один крок.

У той період безприкладної активности УСГ, особливу увагу спрямовано на суспільно-громадський сектор, на поширювання наших впливів і приєднування прихильників. При співучасті наших однодумців і прихильників засновано першу Філію Українського Національного Об'єднання в Едмонтоні в липні 1932 р. На поклик Головної Управи 26 Відділів УСГ почали здійснювати об'єднання українських сил. Вони теж становили хребет в новоствореній організації. Від тоді члени УСГ стають членами УНО і навпаки. І не важно, де кінчається перше, а починається друге.

Коли ми кинемо оком на пройдений шлях, мимохіть насувається питання: Який моральний чи інтелектуальний вплив мала наша організація на українську спільноту в Канаді в аспектах: громадському, політичному, релігійному, господарському і культурному? Проаналізувавши всі досягнення, ми відчуваємо, як наші серця сповняються почуттям гордости. Для піднесення національної свідомости члени зайнялись кольпортажею Сурми, Розбудови Нації, Стрілецьких Вістей. Щоб дати читачеві добру книжку 27 уділовців з капіталом $270.00 засновують кооперативу Калина. А згодом з безприкладною посвятою і жертвенністю помагають в розбудові свого органу «Новий Шлях». Перші $300.00 дала Головна Управа на купівлю

*) Д-р Ярослав Левицький, поручник УГА, син відомого громадського і культурного діяча Володимира Левицького (Василя Лукича), нотаря у Винниках б. Львова.

цього органу, бо нове життя нового прагне слова. А хіба ж не заслуговує на признання інтелектуальний вклад ред. М. Погорецького, який все своє життя тій справі присвятив?

Дещо складнішою виявилась справа консолідації в Комітеті Українців Канади, для якої незабутній інж. В. Коссар разом з ідейними членами присвятили стільки труду і зусиль. Про те, яку історичну ролю відограла УСГ в створенні КУК, хай засвідчать слова президента КУК о. д-ра В. Кушніра, який напередодні IX. Конґресу КУК 11 жовтня 1967 р., під час бенкету з приводу 40-річчя Осідного Гуртка УСГ у Вінніпеґу підкреслив, що «без УСГ, яка створила вирішну систему УНО, **не мислиме** було б завершення нашого національного життя в системі Комітету Українців Канади».

Від самого початку існування при Відділах УСГ гуртувалось ідейне жіноцтво. Згодом виросла велика Організація Українок Канади ім. О. Басараб. Історія їхньої діяльности описана і чепурно видана в книзі «На службі народу». Ми з подивом і вдячністю признаємо їхній вклад, без якого всесторонній розвиток нашої системи був би неповний.

Дуже часто чуємо тепер фразу про «Прогалину між поколіннями» (дженерейшин ґеп). І як воно не дивно, але нашому поколінню вже по кількох роках побуту тут, вдалось нав'язати контакт з молоддю народженою в Канаді. Внедовзі з ініціятиви УСГ постає організація МУН — тепер Молодь Українського Національного Об'єднання, яка відограла таку важливу ролю під час війни. Перші сім голов КЕ МУН були офіцерами в армії чи в морській флоті, в доказ цього брошура (Севен Президентс). Ми не тільки надіямось, але віримо, що наша молодь стане нашими переемцями.

Для створення запілля, яке систематично помагало б УВО і ОУН — впроваджено добровільне оподаткування 1 цента денно. З того виросла установа Український Визвольний Фонд, який впродовж 40 років передав коло $200 тисяч на ту ціль. Лиш завдяки цьому заговорила світова преса та вільний світ довідався про захалявну літературу, як теж про Чорновола, Світличного, Караванського, Дзюбу і Валентина Мороза та інших нескорених.

Наш вклад в господарському секторі досягнув високого рівня. Заохочені скромним успіхом з кооперативою Калина, ми взялись до споживчих, а згодом і до кредитових спілок, як Карпатія у Вінніпеґу, чи інші в Саскатуні, Ріджайні, Едмонтоні, Торонті і Монтреалі. Деякі з них обертають сьогодні мільйонами і напевно тисячам членів дали змогу стати на ноги.

Найважливіше досягнення було однак на полі збереження української культури. З ініціятиви проф. Т. К. Павличенка засновано 28. 1. 1944 р. Осередок Української Культури і Освіти. Осередок має тепер найбільшу бібліотеку в Канаді і рідкісні архіви. Завдяки запопадливости п-ні Тетяни Кошиць в музею збереглися незвичайно цінні інколи унікальні експонати. Цей Осередок перебрав ведення «Вищих Освітних Курсів», які почались з 3-ма учителями і 18 студентами в 1940 р., а вже в 1944 досягли 16 учителів з 85 студентами. Через ряд років ґеніяльний Кошиць очолював ті курси. Моральні і духові вартості покладені в серця нашої молоді — Олександром і Тетяною Кошиць є безцінні.

Не випадково склалось так, що на американському континенті, ніхто інший тільки наша організація, завдяки далекозорості інж. В. Коссара — запросила до ведення культурної праці двох найбільших корифеїв української пісні — Олександра Кошиця і Нестора Городовенка.

Неможливо теж поминути нашого вкладу до загально канадської спільноти. Під час війни молодші члени УСГ зголосились добровольцями до армії, а інші вступили до резервових частин. В деяких містах вони творили чисто українські чоти (платунс), приміром у Вінніпеґу в славнім шотляндськім полку (Квінс Овн Кемерон Гайлендерс оф Кенада). Через активну участь у війні та в резервових частинах і зв'язки з ветеранами ми здобули собі повагу і признання повноцінних громадян.

Спинемось дещо над ролею, яку відіграла наша організація в акції допомоги скитальцям. Іміґрація до Канади була обмежена до жінки з дітьми нище 18 літ життя. Щоби вплинути на зміну законів, КУК і ФДУК внесли до Уряду меморіял, зразково опрацьований б. послом М. Лучковичем, а рік пізніше другий, виготовлений суддею В. Арсеничем, до Сенатської Комісії. В делеґації, яка виступала перед Сенатською Комісією, взяли участь о. д-р В.. Кушнір, Я. В. Арсенич, Е. Василишин і посол А. Глинка, яким опісля висловили своє признання відпоручники УККА—др. Л. Мишуга, Д. Галичин, д-р В. Ґалан та Катамай, які були присутні на сесії. Внаслідок цієї акції анульовано іміґраційні обмеження і це дало змогу понад 25 тисячам переміщених осіб поселитися в Канаді.

З метою нести поміч скитальцям зорганізовано в січні 1945 р. Фонд Допомоги Українців Канади, який удержував своє Представництво на Европу в Німеччині. Характерною ціхою діяльности Представництва була правна, моральна і матеріяльна допомога та всестороння поміч в переселенні до 16 країн світу. Автор цієї доповіді

разом з дружиною присвятив два роки праці для цієї цілі. Зоокрема автр інтервеньював у президента пленарної «Сесії Об'єднаних Націй» в Женеві у ген.-майора Ф. Ґ. Ґелеґен-а в справі чадання статусу «ДП» для членів Дивізії Галичина. В тій інтервенції помагали мені члени Канадської Делеґації пп. Чарлс Ричі та О. Коріє, теперішній амбасадор до Вашинґтону.

Проєкт набору лісорубів в Европі був опрацьований пор. О. Тарновецьким в КЕ УНО і предложений його фірмі. Абітібі Пейпер Ко. одержала збірний перміт на дві тисячі людей і вислала ініціятора пляну О. Тарновецького для набору робітників. У висліді цього приїхало до Канади 1,760 осіб, в тому около 800 українців.

Проте, як поставились наші члени до збіркової акції ФДУК, свідчить факт, що члени УНО і БО згідно зі звітом до Дир. ФДУК за 1946 р. склали більше як усі чотири інші домініяльні організації разом. Крім цього КЕ УНО одинока із світських організацій вистаралася в Оттаві перміти на в'їзд для 213 осіб і за самі квитки на залізницю для них заплатила $3,711.40.

Слід теж згадати, що впродовж 5 років «Новий Шлях» висилав по дві тисячі примірників кожного числа, спершу через Францію, а опісля прямо до Німеччини. Це становить понад пів мільйона чисел, а їх вартість 40 тисяч долярів. Крім цього «Новий Шлях» помістив поверх сто тисяч оголошень в справі розшуків родини чи приятелів. В друкарні «Нового Шляху» знайшло працю 15 новоприбулих на всіх 22 працівників.

Відмічаючи ці досягнення, не маємо наміру приписувати собі усі заслуги, бо, як було вже сказано, що з бігом часу членство УСГ злилось в праці з членством УНО. І не важно де кінчається перше, а починається друге.

За весь час існування, здається, не було ні одної ділянки життя, в якій УСГ не брала б активної участи. Підсумовуючи висліди 43-річної праці, можемо з гордістю підкреслити, що ці досягнення були можливі лише завдяки безприкладній жертвенності та ідейності членів. Ці досягнення виправдали найсміливіші надії основоположників УСГ.

Але понад усе — була ідея — яку засновники Української Стрілецької Громади весь час проповідували, а саме: віру в безсмертність української нації, віру в остаточне визволення, віру в свої власні сили. І саме це й було тією **«силою духа»** та тим «явищем феноменальним», про які так палко говорить Олесь Гончар.

Знимка учасників 28-го Крайового З'їзду Української Стрілецької Громади в Торонті. 20 березня 1971 р.

Василь Верига

ПРОРИВ З ОКРУЖЕННЯ

(Гляди «Вісті Комбатанта» ч. 2/71 — «Під Білим Каменем»)

Вперед, але куди?

Коли нас побудили, сонце вже було схилилося за обрієм і на землю насідав вечірній сумерк. Ані Палієва. ані німецьких генералів не було видно. На польовій дорозі побіч нас зібралося вже чимало війська і довга колона військових грузовиків, на яких розмістилися німці-вермахівці.

День 20 липня перейшов у минувшину і западала ніч. Старшини розділили наш гурт українських вояків на групи і призначили до різних грузовиків. Короткий, але здоровий сон підкріпив мене, а самий факт, що їхатимемо вантажними автомашинами і що вже не будемо йти піхотою, підносив нас на дусі. Ситуація, здавалося, змінилася на краще. Нарешті грузовики таки рушили вперед. Куди це «вперед» — ми не знали, на всякий випадок ми вже не стояли на тому самому місці. Та наша радість не тривала довго. грузовики не посунулися мабуть ні сто кроків, як знову пристанули.

Знимка учасників 28-ого Крайового З'їзду Української Стрілецької Громади в Торонті 20 березня 1971 р. На знимці нема усіх учасників З'їзду.

І ряд: Сидять від ліва: П. Баєр — Торонто; Д. Ріпак — Вінніпег; В. Ситник — Торонто; о. С. Хабурський — Торонто; Д-р С. Росоха — Торонто; Е. Василишин — Монтреал; М. Шарик — Ст. Кетеринс; Ю. Темник — Торонто; мґр. В. Гультай — Торонто; Р. Барицький — Судбурн; інж. М. Селешко — Торонто; Павліна Загребельна — Торонто; В. Трачук — Торонто; мґр. М. Ромах — Торонто; В. Піньковський — Торонто.

2 ряд: Стоять від ліва: П. Ігнатко — Торонто; мґр. Е. Мастикаш — Торонто; В. Обертас — Торонто; І. Бас — Судбурн; І. Особа — Торонто; М. Хархаліс — Торонто; В. Шкляр — Судбурн; П. Самець — Ст. Кетеринс; М. Височанський — Монтреал; М. Стороженко — Ошава; В. Біляр — Едмонтон; М. Мота — Торонто; М. Петришин — Саскатун; М. Лодяк — Торонто; С. Сточанин — Торонто; М. Шебець — Торонто; І. Хрін — Виндзор; І. Хохлач — Монтреал; М. Книш — Гамілтон; Й. Грицан — Саскатун; М. Шиндак — Торонто.

3 ряд: Стоять від ліва: І. Шур — Торонто; М. Квасньовський — Брентфорд; М. Звонок — Монтреал; М. Осташевський — Торонто; М. Шіпош — Судбурн; С. Боровець — Торонто; В. Кобрин — Тандер Бей; В. Пукіш — Торонто; Д-р С. Моспанюк — Торонто; П. Шульга — Торонто; С. Корбан — Виндзор; Г. Стоділка — Торонто; Д. Костинюк — Торонто; В. Пласконіс — Ст. Кетеринс; І. Маланчук — Торонто; І. Сербин — Монтреал; І. Ващук — Торонто.

На авті, де я з іншими нашими вояками примістився, вермахтівці дивляться на нас з ненавистю, бо ж ми добровольці дивізії «Галичина» є причиною, що війна продовжується. Як би не ми і нам подібні — війна була б вже мабуть «капут» і ці всі вермахтівці утікали б уже прямо «нах гаймат» — на батьківщину.

Хтось там свариться за місце на автомашині, бо нас напхали, як оселедців у бочку... Я примістився стоячи на самому кінці грузовика і тому мав змогу хоч дещо бачити, що діялося довкруги нас. Інші сиділи або стояли під брезентом; одні з них перемучені дрімали, інші знову ж дискутували таки про кінець війни. Побіч мене стояв якийсь підстаршина з автоматом у руці і слідкував за околицею Але багато і так бачити не можна, бо ми саме стояли під ліском. Направо від нас дерева росли аж до самої дороги, наліво мокре трясовиння заросле водоростом. Звідтам ліниво випливав невеличкий потічок, а за ним простягалася поляна. Саме в тому ж часі німці впровадили на поляну невеликий, десять до двадцять осіб, гурт совєтських полонених. Були вони не дальше як п'ятдесять кроків від місця, де стояла наша автомашина. Нагло з гурту полонених продерся розпучливий крик:

— Камерад, камерад, ніхт шіссен! — (Товаришу, товаришу, не стріляти!).

Але «камерад», якийсь німака, що стояв з автоматом перед групою полонених, не звертав уваги на розпачливе прохання полонених. Посипалася серія з автомата і невеличка група полонених з криком і стогоном повалилася на землю. «Камерад» підходив до кожного зокрема і поодинокими пострілами впевнювався, що полонені дійсно переставилися на другий світ. Клаптик української землі знову зросився людською кров'ю, але чиєю? Невже ж нашого ворога? А може ті полонені були «большевиками» тільки тому, що під примусом вдягли совєтську уніформу так само, як ми були «німцями», маючи на собі німецьку уніферму? Може під їхньою совєтською уніформою билося щире серце української людини, якій ось той німака проти всіх гуманітарних засад світу відобрав перед хвилиною життя?

Цю трагічну сцену бачило з нас тільки мабуть чотири або п'ять душ, які стояли на самому кінці грузовика. Розстріл полонених викликав на нашому авті негодування, особливо серед нас українців, бо мабуть кожний з нас думав однаково, що між полоненими могли бути і наші брати — українці. "Das ist ja die Ursache warum die Deutschen wieder zurueck in Galizien sind und nicht derseits der

Uralgebirge. Das ist es ja warum ihr den Krieg verloren habt"* — не звертаючись до нікого особисто, я сказав голосно.

Якийсь німака, що зачув мої слова, почувся ображеним і почав сипати нецензурними епітетами під адресою українців взагалі, а під моєю зокрема. Українці обрушилися і собі так, що німець розлобився і спрямував свій автомат прямо на мене. Німець-підстаршина, що стояв біля мене, вхопив цього зухвальця за руку і відобрав автомат. Небагато бракувало, щоби розпочався новий фронт таки на автомашині, бо в моїй обороні стали всі українці, яких на цьому авті було мабуть з десяток. Одначе більшість німців зовсім не бачила тієї сцени і не брала участи в тій перепалці. Можливо, що й між ними було немало таких, що не одобрювали такої жорстокої і нічим не виправданої поведінки з полоненими на фронті вояками.

Проти спраги — оцет

Темна ніч прилягла до землі, а ми все ще не рухалися з місця. Колона грузовиків застрягла, бо мабуть і не було куди дальше їхати. Мені зовсім не усміхалася можливість бездільно ждати в безконечність, коли рушить колона. Я зіскочив на землю, бо хотів все таки побачити чому далі не їдемо. До мене прилучився якийсь стрілець з нашого куреня і ми повільно почали просуватися вздовж колони грузовиків.

Спрага пекла мене і далі, я все таки хотів знайти якесь джерело води. Але ніч була темна, як серед глухої осені і побачити щонебудь було майже неможливо. Просуваючися з трудом вперед, ми ствердили, що вся дорога була затарасована грузовиками та возами, запряженими в коні.

У темряві нам видалося, що направо від нас щось заблищало, як би плесо води. Ми спрямували поспішно свої кроки в тому напрямі в надії, що там знайдемо свіжу чисту воду. Наблизившися до того плеса, ми справді станули над якимсь ставом, але його береги були такі болотнисті, що це становило справді проблему, як туди дібратися. Ми просувалися дуже обережно, провірюючи мокрий грунт під ногами крок за кроком, щоби тільки дістатися до цеї вимріяної води. Але всі наші зусилля були даремні. По нашому лівому боці, якщо взагалі можна було орієнтуватися в нічній пітьмі, було вже поле. Отже ліс закінчився.

Ми зійшли з дороги на поле, надто не віддалюючися від неї, і так просувалися далі наперед. «Голодній кумі хліб на умі» і так

* "Це є саме причина, чому німці знову опинилися в Галичині, а не по то бік гір Уралю".

було в мене з бажанням хоч промочити уста. Вперто я розглядався більше за можливістю знайти воду, як за чим іншим. В одному місці я таки завважив, що щось ніби сіріло. Я подався в тому напрямі і вже після кількох кроків я відчув під ногами витовчену землю, на якій валялися різні залишки недавнього мабуть таборовання вояків. Я почав водити руками по землі і в руки попадалися різні порожні бляшанки з консерв та пляшок. Нарешті попала мені в руки важка пляшка — значить повна, а до того ще й закоркована. Я був певний, що це не вода, але могла бути зовсім добре якась горілка. Але яка різниця? Щонебудь, щоби тільки мокре. Але ба! Пляшка була солідно закоркована.

Хоч вешталися різні вояки, все таки ніхто не міг вдоволити мого прохання, бо такого люксусу як коркотяга ніхто при собі не мав. Пробував я витягти корок багнетом, але й це не вдалося, бо багнет мав за широке вістря. Я почав вивертати свої кишені, щоби найти там щось пригоже отворити врешті пляшку. Але все, що міг найти — це якийсь невеликий цвях. Але й ним я нічого не міг вдіяти, бо цвях був замалий і затонкий. Корок уперто не подавався ні сюди ні туди. Врешті мені вдалося прожолобати маленьку дірочку так, що на пальцях відчув я якийсь плин. Ну, нарешті! Я перехилив пляшку до уст і втягнув в себе ковток невідомого плину. Дірка була справді маленька і на солідний ковток не було місця, але це що капнуло на язик вистачило, щоби мене переконати, що це ніякий алькоголь, чи взагалі якийнебудь напиток, яким би вдалося погасити хоч частинно спрагу. По таких великих зусиллях в мене на руці була пляшка... звичайного кухонного оцту, з яким навіть і кухар не хотів возитися!

— Добре й так — подумав я в приступі філософічної резигнації, кидаючи пляшкою об землю, — у пляшці могла бути якась фатальна медицина і тоді могло бути багато гірше.

Пригода з пляшкою настроїла мене взагалі філософічно. Я почав обмірковувати наше положення. Хіба ж не було зі мною так само, як і з цілою дивізією? Скільки рожевих мрій і надій було у нас з виїздом на фронт... І ось три тижні пізніше — нас практично як дивізії немає. Ні, це ще гірше, як спрагненому напитися оцту.

Ми дійшли до якогось схрещення доріг і повернули вліво, мабуть на південь. Вздовж дороги стояли вози нашої дивізії, а на возах стогнали наші товариші — ранені в боях. «Боже, який я щасливий, що у тих критичних хвилинах я ще можу іти самий власними ногами і ще надіятися на щасливу хвилину про вдалий прорив з цього пекла. Бо ж ось ці наші товариші на возах уже й того щастя не мають,

вони здані на ласку інших і самі про себе вже не в силі турбуватися. Так, я таки маю щастя».

Спроба мовчки філософувати мене не опускала... Що ж це таке щастя? Його таки ніхто не знає, як довго не втеліпається в якусь халепу і щойно тоді бачить, що навіть в найбільш нещасливому положенні є все таки ще щасливі, менше щасливі і зовсім нещасливі. Цим разом я належав до першої категорії: щасливих! Так філософуючи, я проходив попри вози і тут то там розпитував з якої хто частини та при нагоді розпитував за знайомими, якщо проходив попри вози з частини, в якій я мав знайомих.

Нарешті і валка возів скінчилася. Перед нами у темряві ночі сіріла невиразно дорога, а ген, на переді, щось бовваніло. Важко було сказати, чи це було нерухоме чи дуже повільно рухалося. Ми підійшли блище і щойно тоді побачили, що на дорозі стояли три піхотні гармати, які спрямували свої дула на захід. Біля них вешталися нервово німці-вермахтівці. Незабаром біля гармат зібралося нас кілька соток вояків, але це не були упорядковані військові одиниці, а таки прямо гурма вояків. Про організовані військові частини тут вже і не могло бути мови.

Наступ чи втеча?

Біля тих гармат вешталися якісь старшини вермахту, гуртували вояків і заповідали наступ на большевицьку лінію фронту.

— Коли ми прорвемо фронт, за нами рушать наші вози з раненими — говорили старшини. — Але покищо нам треба з цілою силою вдарити на ворога та прорвати його оборонну лінію. Ви повертайтеся в сторону фронту, а тимчасом ми відкриємо гарматній вогонь на ворога, щоби піддержати ваш наступ.

Біля кожного гуртка з'явилися старшини вермахту і під прикриттям ночі ми почали відходити у сторону фронту. Ми повинні були наступати з хвилиною, коли гармати перестануть стріляти. Мене дивувало, що ніхто навіть не старався перевести хоч примітивного розподілу на групи.

Повільно посуваємося вперед. Перед нами вже майоріють маленькі горбки, ніби фронтові окопи, але гармати ще мовчать. Минуло п'ять хвилин, десять, проминуло може вже і пів години, а гармати як мовчали, так і мовчать далі. Ми вже зовсім наблизилися до окопів і ворог відкрив по полях в нашому напрямі тепер скажений вогонь з своїх «максимів». То тут то там можна було чути вигуки «ура!». Якісь тіні підносилися з окопів і здавалося, що скачуть вперед, але фактично ніхто не наступав. Тільки сила скорострільного вогню і крісової пальби непомірно зростала.

Протинаступу не було, бо в дійсності з нашого боку не було ніякого наступу. У нас не було зброї до наступу на сильно боронені окопи большевиків. Ми надіялися, що гарматній вогонь викличе деякий заколот по большевицькому боці і тоді ми кинемося на окопи. Але німецькі гармати мовчали, як закляті.

Ми просунулися півколом майже попри самі большевицькі окопи і повернулися назад до тої самої дороги, звідки ми вирушали в «наступ». На наше здивовання на дорозі і дальше стояли ті самі гармати, але вже... без обслуги. Гарматчики мабуть просунулися на «заздалегіть приготовані позиції». Направо від нас лежало село Княже, до якого і провадила ця дорога. Чому гармати не стріляли — не було ні часу ні потреби роздумувати. На дворі почало світати, а довкруги нас шуміла пекольна симфонія усіх родів зброї. Ген, за Ясенівцями і Княжем з сходу на захід розложилася висока гора, покрита лісом, а більше на захід поблище Княжого остався тільки слід, де колись пишався ліс: пні зрубаних дерев. В тому місці під горою засілися два большевицькі танки.

Від села Княже на схід попри Почапи і Хильчичі аж до села Ясенівці і дальше простягався похилий до півдня терен — поля, на яких, як муравлі розбитого муравлища, рухалися в різні напрями вояцькі постаті. Хто біг вниз, хто посувався повільно, а дехто таки лежачи відпочивав. Може вже й не мав ні сил ні охоти рухатися кудинебудь. Наліво від мене, яких 50 метрів у сторону ліску, серед поля селянський віз-однокінка, а побіч нього український старшина з молодою жінкою чи дівчиною.

Мені було зрозуміле, чому я опинився в такому пеклі, але ця молода жінка попала сюди тільки збігом обставин, відвідуючи в останній хвилині свого мужа чи брата і от тепер попалася! Мені зробилося її невимовно жаль, хоч не жалів ні себе ні своїх товаришів, що тут змагалися на життя і смерть.

Тепер ми вже не розлучувалися з моїм колегою з II. куреня 30-го полку. Це наставала п'ятниця, 21 липня 1944 р. Перед нами був один тільки напрям: дальше на південь до тої гори, але дорогу нам ще перетинав залізничий шлях, якого засльозені ранньою росою рейки сріблом блищали до сонця, що викочувалося на небосклін... а там.... битий шлях Золочів-Львів.

Все, що ще рухалося, прямувало на південь у сторону тої, покритої лісом, гори. Чому все туди прямувало, я не знав, але і ніхто ані не допитувався ані не застановлявся над тим. Нами керувала психологія маси, ми стали невід'ємною частиною тої маси. За залізничим насипом підносилася вкрита лісом гора і я дивився на неї,

як на своє спасіння, хоч ні я ні ніхто не мав ніякої запоруки, що так в дійсності є, ні я не мав ніяких підстав леліяти такі надії.

Тепер вже в двійку бігли ми згори вниз у сторону саме того залізничого насипу, бігли, доки ставало віддиху... падали на землю, щоби трохи перевести дух і знову підривалися та бігли... Наша дорога провадила попри велику, вириту мабуть гарматнім стрільном яму і ми, довго не думаючи, вскочили до цієї ями, шукаючи в ній хоч хвилевої передишки і охорони перед кріпшаючим вогнем ворога. Артилеристи говорять, що гарматнє стрільно ніколи не попадає двічі в те саме місце і тому ця яма видавалася мені спершу доволі безпечною.

Вскочивши в яму, ми вигідно простягнулися на сирій жовтій глині. Понад нами вгорі свистали кулі, людські крики і стогони наповняли повітря, іржали голосно коні. Довкола ями на свіжо відкритих її боках лежали вже відпочиваючи вермахтівці. Мені серце товклося молотом у грудях і важко було захопити повітря, а спрага мучила до безтями... Хоч у ямі відпочивав фізично, лежачи, але щось внутрі не давало мені спокою. Щось мене тягнуло з неї.

Не кажучи ні слова, я вхопив за руку товариша недолі і прямо вирвавшись з ями, я потягнув його за собою. Він протестував, скаржучись на умучення і потребу хоч би коротенького відпочинку. «Там було і затишно і спокійно — говорив він — чого ти мене звідтам витягнув?» Заки встиг я йому щонебудь відповісти, в ту ж саму яму, від якої ми віддалилися не більше 20-25 кроків, гримнув ще один постріл : в повітря піднявся стовп землі, а в нім куски людських тіл, окремо відорвані руки, ноги. Вермахтівці, яких ми там оставили, вже не потребували турбуватися що буде дальше, їхня мандрівка там і обірвалася.

— Боже, — зітхнув я і перехрестився. — Як видно Ти ще держиш мене в своїй опіці. — Я глянув на свого товариша недолі, а він на мене. Я відчув на собі його вдячний погляд, хоч при чому була його вдячність? Я не діяв під впливом якогось розумовання, але прямо інстинкт підказував мені робити те, що я зробив.

Через долину смерти

Долина між селом Княже і Ясенівцями перетворилася у справжнє пекло. Гуки розривів стрілен, свист куль та гранатів, зойки ранених людей і несамовите іржання переляканих коней, з яких теж багато було поранених, клекіт, шум, все те перемішалося в галасливу симфонію отвореного пекла. Людині важко було в тому всему зібрати думки.

Ми лежали серед поля і як непритомними очима з шумом в вухах приглядалися, що навколо нас діялося. Підсвідомо ми гляділи на гору, яка не була аж так далеко від нас, але видавалася все таки недосяжною. Нервовим неспокоєм наповнював мене той залізничий насип і тому я вперто розглядався, в якому місці найкраще б продістатися через нього. На мою думку, попід насип повинен би проходити якийсь отвір, але де? Він десь там повинен би бути, але я не міг таки його вглядіти. Як грізне мементо я бачив під горою дві большевицькі залізні потвори-танки, що берегли шляху Золочів-Львів.

Наліво від місця, де ми примістилися, я побачив серед поля завзятого воєнного звітодавця, який фільмував все, що навколо нього діялося. А фільмувати було що! Розриви гарматніх та гранатометних стрілен раз у раз викидали вгору стовпи землі і болота, а в тому різні частини людського або кінського тіла, дошки, різні частини військового знаряддя, каміння, цілі колеса від возів... Все літало в повітрю і викликало несамовите враження. Це все звітодавець закріплював на фільмовій плівці, щоби пізніше ще хтось міг бачити цей жахлиий образ людського терпіння і смерти. Невідомо, чи хтонебудь бачив ще той фільм опісля, бо невідомо також чи той відважний звітодавець зумів вирватися з тої долини смерти, рятуючи свою в небезпеці проведену працю, чи може епілог фільму втопився в крові таки самого звітодавця. Яка б судьба не стрінула звітодавця і його фільм, все таки в мене кадри цієї трагічної фільми врилися в пам'ять на ціле життя і, здається, важко буде їх забути.

Відітхнувши трохи, ми бігом кинулися знову вдолину у напрямі залізничого насипу. Бігли ми зовсім не за військовими приписами, як нас учили, а радше бігли скільки нам вистачило сил. Задихавшись, ми падали на землю, щоби за хвилину знову підірватися і бігти... бігти, аж знову припадали до землі щоби зачерпнути віддиху. Нарешті ми щасливо добігли до найнижче положеної точки цієї долини, де зеленіла трава та росли розкішні голівки капусти. Щойно тепер завважили ми там невеличкий потічок, який не важко було проскочити. Раз два... і ми вже на другому боці потічка. В нас люди колись казали «не кажи гоп, доки не перескочив», в нашім випадку слід би доповнити цей висказ ще таким розумним закінченням, що, перескочивши, подивися, в що ти вскочив. Так перескочивши потічок, ми відразу вскочили по коліна в багно, бо по другому боці потока стояли мочарі. Тут почали ми борсатися з болотом і прямо безнадійність почала перемішуватися з розпукою... Піт виступав на чоло. Витягнеш одну ногу з багна — друга встрягне ще глибше... Тоді витягаєш другу і так на переміну. Кріси ми повикидали

на сухе місце і з трудом по деякомусь часі ми таки вирвалися самі на сухе. Схопили ми кріси в руки і далі до залізничого насипу! Тут терен знову почав легенько підніматися.

Сонце вже добре викотилося на небо і спека липневого дня щораз більше почала дошкулювати. Щастя, що хоч у той час не було ворожого летунства. Болото в черевиках муляло ноги, але не було часу, щоби роззутися і просушити черевики і самі ноги. Ми опинилися під залізничим насипом, прилягли біля нього, щоби набрати нових сил до нового, може й рішального скоку. По рейках видзвонювали большевицькі важкі скоростріли, а так само кулі бортової зброї, якою обстрілювали цей насип на цілій його довжині з Княжого та з Ясенівців, неритмічні марші. Залізничий насип лежав як на долоні для ворога, що засів на дзвіниці церкви в Княжім.

Набравшись трохи свіжих сил, ми підсунулися під самісінький насип, який тут сягав яких 3-4 метрів височини. Перехрестившись, одним скоком ми опинилися на самім вершку насипу, перескочили рейки і, кидаючись на землю як снопи соломи, скотилися вниз. За нами дзеренчали і зойкали жалібно рейки, по яких били ворожі стріли, але нас охороняв вже тепер насип і вони не досягали нас. Так само ми вже були безпечні від большевицьких танків.

Скотившись з насипу зовсім вниз, я з вдоволення присів і, розглядаючися довкруги, завважив усміхнене, як завжди, обличчя дивізійного лікаря д-ра Вітошинського.

— Як почуваєтеся? — впало його питання. Я й собі підсміхнувся, з вдоволенням простягнувся вигідно на землі і тоді відповів:

— Тепер вже краще, пане докторе, тепер вже краще... Але он там... При тім вказав я рукою за насип.

— Знаю — відповів лікар — я також щойно вирвався з цього пекла, але й тут ще не рай. Все таки хоч під охороною залізничого насипу можна трішки спокійніше відпочати, що я й роблю. А ви що думаєте робити?

— Я особисто волію вже спочивати на он тій горі — відповів я, показуючи рукою на вкриту лісом гору, яка віддалена від нас не більше як сто метрів.

Тимчасом ми скинули черевики, вичистили їх з болота, а з браку інших скарпеток на зміну, повдягали ті самі мокрі і з болотом. Так ми залишили лікаря К., який все ще відпочивав, і в двійку почали знову підсуватися в напрямі гори, від якої нас ще відгороджувало поле з доспілим житом, а за ним ще й шлях Золочів-Львів. Терен підносився тут вже вгору і за кілька хвилин ми знову опинилися на лінії обстрілу і тому доводилося підсуватися на ногах і руках. Понад

нами свистали кулі і хоч ми повзли по землі, це ще не давало ніякої запоруки, що якась заблукана куля не може когось з нас обрати собі за жертву.

Просуватися житами не легка справа і тому ми порішили просуватися вздовж межі. Але й тут прикре розчарування. — як довга межа — ціла вкрита трупами німецьких вояків, які мабуть, як і ми, шукали легшої дороги і знайшли тут смерть. Родилося враження, що їх тут як косар косою зрізав. Під другою межею майже такий самий образ. Виходило, що попри всі межі мусить бути однаково і тому рад-не-рад ми просувалися краями нив близько меж. За нами, ген, там за насипом, далі клекотіло та гуділо пекло, ревучи тепер всякого роду зброєю. Тепер ми посувалися дуже повільно, бо й жита стояли нам на перешкоді, раз-у-раз замотуючися між крісами і нами... в черевиках квачало болото, якого ми зовсім не могли вичистити, а спрага і втома нас викінчувала. Ми наближалися так з трудом до битого шляху, що стояв під обстрілом большевицьких танків.

Вже тепер я почав призадумуватися, як нам просовгнутися на другий бік шляху. Плян був простий: в придорожніх ровах, які звичайно були при кожному битому шляху, заховаємося перед оком ворожих танкістів, трохи відпочивши, наглими стрибками перескочимо його. Зараз за шляхом, як ми вже зорієнтувалися, почерез жита, яких двадцять і не більше як тридцять кроків стояла гора, а її підніж'я вкрите зеленим гущавником.

Ще кілька кроків і ось вже битий шлях. Але на наше розчарування придорожні рови не існували. Вони були зовсім замулені дощами, що йшли два чи три дні, розтоптані воєнними возами. Отже ні часу ні місця на відпочинок не було тим більше, що саме десь з заходу доносився до нас гуркіт танків. В житі пролежали може дві хвилини, а тоді одним скоком переплигли дорогу. Ми бігли таки прямо як в дощі серед куль скорострілів, які тримали під обстрілом цю дорогу так само, як перед тим був залізничий шлях під обстрілом.

Все таки ми щасливо опинилися на сіножаті, з якою наша уніформа злялася в одне і ми перестали бути предметом ворожого прицілу. Ще кілька кроків... і там у тій гущавині наше спасення. Прожогом кинулися в гущавину, щоби позбутися враження, що ми в перегонах з смертю. Держучи кріс у правій руці, лівою я розгорнув гущавину і... застиг. Під мною вгиналися коліна і мене огорнув страх. В гущавнику перед мною лежав вбитий дивізійник, який мабуть так, як і я, прямував сюди з вірою, що тут спасення і саме в цьому місці знайшла його смерть. Цілу долину я перебіг без страху з невгнутим бажанням вирватися з цього окруження і жити. Хоч

смерть довкруги мене збирала свої жнива, я про неї не думав, тим більше, що це все були жертви з-посеред вермахтівців. Побачивши тепер українського вояка в маскувальній уніформі дивізії «Галичина», ось тут вже майже поза лінією окруження, мною заволодів страх. Нагло я відчув втому і що дальше йти не можу. Зробив декілька кроків вперед і обезсилений присів на землю.

На схід від мене піднімалася гора, що була покрита лісом. По західнім боці гора була прикра і дерева на ній були зрубані і тільки з землі сторчали пні, довкруги яких зеленіли молоденькі парості, що виростали з коріння. Поміж цими пнями стежка йшла круто вгору і нею просувалися щасливці, що вирвалися з окруження. Прийшовши дещо до себе та відпочивши хвилину, я з товаришем мандрівки, який все ще тримався мене, разом рушили тою стежкою вгору.

Через деякий час ми опинилися нагорі. Я оглянувся позад себе туди, звідки ми щойно щасливо вирвалися. Вся долина від Княжого попри Почапи і Хильчиці аж до Ясенівців представляла ще той самий незатертий в пам'яті страшний образ. Це була справді долина смерти. Вояки пробігали на південь до залізничого насипу і по дорозі падали, щоби вже не піднятися... Вилітали вгору стовпи землі і болота... Окремі части людського тіла літали в повітрю... Крику вже не було чутно до місця, де ми були, але доносився якийсь приглушений шум і клекіт, а під горою гуркотіли танки.

Ті, що йшли нашим шляхом за нами, були ще в гіршому від нас положенні. Тепер згори пражило ще немилосердно сонце. Тут, на горі, впало мені в вічі ще одне характеристичне явище. Всі наші дивізійники продісталися сюди з зброєю в руках, хто з крісом, а хто з скорострілом. Німці покидали по дорозі все, тільки підпиралися дерев'яними кийками.

Разом з нами вгору пнявся також якийсь молоденький червоноармієць. Його хлопці захопили були в полон і він ось тепер у своїй зовсім новій уніформі йшов разом з нами, несучи на плечі скоростріл «М-42». Мене це зацікавило. Я довідався, що він з Кам'янець-Подільщини, не бажає вертатися до совєтської армії і хоче йти з нами. Що ж, його воля, тільки щоби по дорозі його не захопили десь німці, бо готові з ним поступити так само, як поступили з групою полонених вчора вечором. Якщо останеться між нашими хлопцями, все буде гаразд.

Вийшовши на саму гору, перед нами стелився новий шлях, але куди? Чи міг хтонебудь відповісти на це питання? В кожному разі в мене була постанова більше до німців не вертатися і приєднатися до рядів УПА.

Михайло Садовський
генерал-хорунжий Армії УНР

МИКОЛА ЮНАКІВ
Генерального Штабу Генерал-Полковник Армії УНР

Ґвардія вмирає, але не здається.
Наполеон І.

Минає й відходить в туманну далеч день за днем... Минають і відходять від нас події; відходять люди. У вічність відходять і наші чільні національні й державні провідники; відходять і полководці нашого збройного змагу...

За найчільнішого, за Вождя Війська Українського, Головного Отамана Симона Петлюру — хоч не все, хоч не повно, хоч не так яскраво, не в тому сенсі може, щоб його постать промінювала для нащадків, для поколінь прийдешніх, та все ж дещо вже записано, та вже все щось є, бодай канва для майбутніх істориків. Проте про його найближчих помічників, за тих, що з його наказу розробляли стратегічні пляни, а другі ті пляни на полі бою в чин переводили, збройно змагаючись з ворогом, про них майже нічого не сказано, нічого не записано. Чи ж це є добре? Чи ж ми, сучасники, є в порядку? Авже ж, що ні. Бо ж їхній чин, їхній досвід мусить стати школою, дороговказом для всіх тих, які змінять попередників на їх варті, для всіх тих, що продовжуватимуть ними розпочате, що поведуть у бій полки, що докінчуватимуть все те, чого не судилося здійснити їхнім попередникам.

Так отож розпочнімо, поки ще пам'ять не зраджує, реєструвати, хочби наших покищо найвищих військових провідників, наших полководців славного героїчного українського війська обох його складових частин — Армії Української Народньої Республіки та Української Галицької Армії. Почнімо фіксувати бойові чини та славетні діла наших визначних військових діячів, ба навіть їхнє приватне життя, з якого теж можна буде нашим майбутнім поколінням зачерпнути немало доброго і повчального.

Розуміємо й наперед самі тут скажемо, що праця наша не буде наскрізь досконалою, повною та вичерпною, бо пишемо з пам'яти, без документів, без джерел. І тому будемо дякувати за кожний рядок, добавлений до цього, бо ж і це може дати майбутньому історикові матеріял для вичерпних характеристик наших полководців.

У далекому чужому Тарнові в Польщі від 3-го серпня 1931 року, ген-ген за містом, на католицькому цвинтарі, що розташувався на узбічу цього міста, стоїть самотня могила. Хоч могильна земля вже ствердла, але ще свіжою є пам'ять про того, хто в ній лежить. А спочиває там наш старий приятель, товариш по зброї, видатний український генерал Микола Юнаків, який склав на чужині свої шляхетні кості, не дочекавшись світлого, радісного дня повороту на визволену від ворога батьківщину.

Генерал-полковник Микола Юнаків Начальник Української Академії Генерального Штабу, Начальник Штабу Головного Отамана з'єднаних армій УНР і УГА 1919 р.

Народився Микола Юнаків у м. Чугуєві на Харківщині в Україні 6-го грудня 1871 року. Про своє походження ось так сам він писав мені в вересні 1927 року:

«Дід мій, як мені відомо, був полковником Бужського козацького війська, що на старість осівся біля містечка Новий Буг на Херсонщині у місці збігу р. Інгулу з р. Сагайдаком. Там він мав досить велику власність, яка потім перейшла у спадщину до мого батька, де я ще хлопчиком не один раз бував. Прізвище моє складається з коріня «юнак» та приставки «ів». Корінь, звичайно, слов'янський (український, сербський, болгарс ь к и й, польський, але в жодному разі не московський). Приставка ж являється або наслідком примусового обмосковлення, яке, як відомо, часто практикувалося в Росії у XVIII-му столітті, або є звичайним українським придатком до коріня прізвища якогось з моїх предків у значенні — «юнак-ів син», що також було звичайним частим явищем в Україні. Мати моя була родом із Харківщини з давнього українського роду Пісоцьких. Щоправда, була вона несвідомою, але стихійною українкою, називала себе «малоросіянкою», але все життя підтримувала в своїх дітях любов до нашої рідної мови, пісні, рідного вкраїнського національного вбрання, рідних звичаїв й мистецтва. До самої смерти з замилуванням згадувала вона той випадок, коли повернувшись по довгій відсутності додому до Чугує-

ва, зустріла мене в тому стані, коли я вже почав говорити, і що пер шим моїм реченням, зверненим до неї було: «та деж це ви були так довго...»

Дитинство своє Микола Юнаків провів в Україні, але вчитися й пізніше служити в війську довелось йому в Московщині, куди було перенесено на службу батька його Леона, генерала російської армії. Середню освіту М. Юнаків здобув в Орловському кадетському корпусі, після чого перейшов до Павловської військової школи в Петербурзі, звідки й вийшов в ранзі підпоручника. В 1891 р. він вступив до лейб-гвард Семенівського полку, що стаціонував у столичному тоді російському місті Петербурзі.

В 1897 р. М. Юнаків закінчив високу військову освіту в Миколаївській Академії Генерального Штабу й відтоді займав різні становища старшин генерального штабу аж до начальника штабу дивізії включно; одночасно викладав він і воєнні науки в Ораніенбаумській офіцерській стрілковій школі та в Пажеському кадетському корпусі. В 1907 р. М. Юнаків почав свою службу в тій же Академії Генерального Штабу, де здобував високу воєнну освіту, на посаді викладача воєнних наук та наставника слухачів академії.

У січні 1907 р. М. Юнаків захистив дисертацію на тему «Похід Карла XII. в Україну в 1708-9 роках», після чого дістав призначення на становище екстраординарного професора Академії по катедрі воєнного мистецтва; за ту ж дисертацію дістав він і від Російської Академії Наук ще й почесну нагороду — премію графа Уварова. Після схвалення у 1911 р. на конференції Академії Генерального Штабу нового наукового твору М. Юнакова під назвою «Російсько-Японська війна 1904-1905 рр.» він був призначений ординарним професором Академії.

До цього необхідно ще додати, що М. Юнаків, бувши вже професором академії, написав велику наукову працю «Велика Північна Війна» (Велікая Сєверная Война), в якій сильною логікою й фактами збиває необосновані твердження російських істориків, глорифікаторів царя Петра І. про його блискучі таланти у веденні війни з шведами. Цей твір Юнака є широко відомий у світовій військовій літературі і служить важливим джерелом для студій російської воєнної історії чужинцями.

В академії генерал М. Юнаків належав до складу прогресивної групи професорів, що мала на меті провести радикальні зміни в програмі й методах навчання в Академії. З уваги на те, що наміри цієї групи професорів не знайшли підтримки у тогочасного військового міністра Сухомлінова, ген. М. Юнаків змушений був у лютому

1914 р. залишити службу в Академії й прийняти посаду муштрову командира бригади 37 пішої дивізії, що стаціонувала в столиці. На цьому становищу розпочав ген. М. Юнаків і свою участь у Першій Світовій війні. Внедовзі перенесли його на посаду начальника штабу 25-го армійського корпусу, а трохи згодом на становище начальника штабу 4-ої армії, а потім командира 7-го армійського корпусу й нарешті став він командуючим 8-ою армією, а в грудні 1917 р. з того високого посту московська революційна влада усунула його за підтримку національного руху в його армії. Цією датою М. Юнаків у ранзі генерал-лейтенанта закінчив свою службу в московському війську, від'їхавши з фронту за дозволом армійського революційного комітету в двомісячну відпустку на лікування до Харкова із зобов'язанням по скінченні відпустки прибути до Петрограду в розпорядження тодішнього військового комісаря Л. Троцького.

У Харкові ген. М. Юнаків вирішив не вартатися на службу в московському війську, а вступити на службу Україні. З цією метою він прибув до Києва, де відразу ж був прийнятий на авдієнції у Симона Петлюри, якому запропонував себе до його послуг. Дуже тепло прийняв ген. М. Юнакова Симон Петлюра, який в часі Першої світової війни був у підлеглості Юнакову, і скерував його до тодішнього генерального секретаря військових справ Порша. Від Порша ген. Юнаків дістав пропозицію обняти командування 4-тою армією, яка стояла на фронті в Румунії, але прийняти цього становища генералові не довелось із-за наспілих подій, як ось большевицькі розрухи в Бесарабії, бомбардування червоними військами під проводом жандармського царського полковника Муравйова Києва тощо. Після заняття большевиками Києва ген. Юнаків утік з великими труднощами до свойого рідного Чугуєва й там переховувався аж до приходу українських і німецьких військ.

У травні 1918 р. за часів Гетьманату ген. М. Юнаків прибув знову до Києва і в липні дістав від тодішнього військового міністра ген. Рогози призначення обняти становище голови комісії по утворенні військових шкіл в Україні. На цьому пості ген. Юнаків виявив надзвичайні організаторські здібності та великий виховний педагогічний досвід. До речі буде тут згадати, що названа комісія одноголосно ухвалила творені в Україні військові школи називати юнацькими, запозичивши корінь тієї назви від прізвища голови комісії Юнакова, водночас і від української молодечої назви «юнак».

По закінченні праці у згаданій комісії ген. М. Юнакова призначено на становище Начальника Головної Шкільної Управи Військового Міністерства, на якому він мав завдання перевести в життя

все те, що накреслив теоретично в комісії творення українських військових шкіл. Я пам'ятаю ще й сьогодні, яке добре враження зробив новопризначений Начальник Головної Шкільної Управи ген. Юнаків на особовий склад тієї установи, коли знайомився з ним при вступі на той пост та як потім успішно й гармонійно йшла кипуча праця у нас під його вмілим керуванням. Не довго одначе тішились ми з його присутности серед нас, бо вища військова влада призначила діловитого та енергійного ген. Юнакова на новий, значніший і більш відповідальний пост у війську — начальника Української Академії Генерального Штабу. Одначе не судилося йому відкрити ту академію на рідній землі та віддати їй все те глибоке знання військової штуки, організаційний хист і довголітній досвід, що він їх набув за час своєї професорської праці в російській академії, бо ген. М. Юнакову прийшлося в січні 1919 р. евакуюватися з Києва.

За часів Директорії ген. М. Юнаків деякий час перебував на становищу Головного Інспектора Військ Української Народньої Республіки, а потім помічника начальника Головної Ґеодезійної Управи Військового Міністерства. Від серпня 1919 р. по січень 1920 р. займав ген. Юнаків найвище в Українській Армії становище Начальника Штабу Головного Отамана, коли то були поєднані в одну органічну цілість Наддніпрянська й Наддністрянська Армії — Військо УНР і УГА. Тоді то ген. Юнаків опрацював операційний плян походу з'єднаних українських армій для здобуття столиці України Києва й доручив виконання того пляну трьом корпусам: Запорозькому Армії УНР в команді полковника В. Сальського й І-му та ІІІ-му корпусам УГА в команді генерал-четарів Кравса та Микитки. Вже на чужині ген. М. Юнаків був радником Української Дипломатичної Місії в Варшаві, а потім військовим міністром і головою Вищої Військової Ради. За віддану корисну службу Україні й рідному війську уряд України нагородив генерала Миколу Юнакова найвищим військовим ранговим ступнем генерал-полковника.

Численні евакуації й зв'язані з цим часті переїзди, часто-густо в дощ у непогоду та осінню стужу на селянських підводах, пізніші злидні еміґрантського життя на чужині, особливо ж у Тарнові та Ченстохові, де часами доводилось провадити напівголодне існування, — підірвали здоров'я струдженої, порівнюючи ще й не старої людини, а відсутність засобів на лікування й до кінця підрізали сили ген. Миколи Юнакова. Ще в році 1927 ось що писав мені він про стан свого здоров'я: «...у березні страшні припадки невралгії лицевого нерва примусили мене таки взятися за енергійне лікування цієї жахливої хвороби. Під час лікування виявилося крім того, що я вже

здавна хворію на артеріосклероз і склероз кровоносних мозкових судин, що виявляється в припадках в области серця і в щоденних болістях в області тімені. Хвороба ця дуже запущена й вимагає енергійного лікування, бо загрожує внутрішнім виливом крови в околиці серця або в мозок. Не дивлячись на лікування, я ввесь час почуваюся все слабшим і слабшим і, як бачите, стаю цілком інвалідом».

Не зважаючи на такий нужденний стан свого здоров'я, ген. М. Юнаків все ще хотів щось робити, хотів бути ще корисним нашій національній і державній справі. В одному із своїх листів він писав: «Все рівно вмирати колись треба буде. Досадно лише те, що в періоди передишки бід болю голови в умовах можливої праці я міг би ще бути корисним для справи, бо голова працює добре і треба б лише створити відповідні умови для моєї роботи, але, на жаль, не тільки умов тих створити неможливо, але навіть засобів на лікування не можливо знайти». Та все ж ген. М. Юнаків не залишався таки пасивним. Він і надалі виконував службові доручення Уряду УНР, брав активну участь у житті своєї тарнівської української колонії. На делегатському з'їзді української політичної еміграції в Польщі в 1928 р. його було вибрано членом Ради Українського Центрального Комітету. Цікавився і слідкував він за новою українською літературою й приймав активну участь у працях Українського Воєнно-Історичного Товариства, як його голова й член редакційної колеґії органу Т-ва, журналу «За Державність».

За моєю порадою в останньому році свого життя ген. М. Юнаків написав спогади про свою участь у боротьбі українського народу за Волю і Державність. Треба думати, що спогади ті написані так же талановито, як були написані ним його наукові праці, що дістали колись заслужене признання й високі нагороди. На жаль, нікому невідомий зміст тих спогадів, бо щойно по смерті генерала довідалися, що автор спогадів закопертував їх, забезпечив ляковими печатками й застеріг написом, — «Відкрити по 30ти роках з дня моєї смерти». На його бажання у власному заповіті ті спогади були відіслані до одної з українських інституцій в Канаді. (Невідомо якої — редакція «В. К.»).

Доля є невблаганою, а смерть безжалісною; вона не розбирає, хто кому потрібний чи корисний, чи навіть необхідний для свого оточення, для тієї чи іншої справи; косить вона намічені жертви повздовж і поперек. Так сталося і з генерал-полковником Миколою Юнаковим: в дні 2-го серпня 1931 року перестало битися шляхотне серце лицаря й вірного сина свого народу, який не завагався поки-

нути великих надбань у чужому війську та перейти на службу своїй Батьківщині й то в часі для неї найтяжчому, в часі непевному — в боротьбі.

Українська суспільність, бойові товариші генерала та представники уряду Української Народньої Республіки в міру сил та спроможности достойно вшанували пам'ять покійного, віддавши йому останню пошану. В палких надгробних промовах його товариші по зброї, генерали Армії УНР запевняли, що нарід український по своїм визволенні з ярма не забуде дорогого покійника на чужині осамітненого, а забере додому шляхетні кості-останки й складе з почестями їх в Пантеоні Славних нашої Столиці Золотоверхого Києва на берегах Дніпра-Славути.

(Написано в 20 роковини з дня смерти Покійного. М. С.)

ПРИМІТКА: — Оригінал повищого рукопису ген. М. Садовського, ніде ще недрукований, переховується в Музею ім. ген. М. Садовського при УВАН в Канаді в Вінніпеґу. Копію того рукопису передав до друку в «В. К.» в СТОЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ген.-полк. М. Юнакова (1871-1971) пполк. Микола Битинський, колишній секретар Українського Воєнно-Історичного Інституту в Торонті.

Редакція «В. К.»

Сотн. о. Д. Ковалюк[1])

ВОЄННІ СПОМИНИ
(1943-1945)

Розвіяні надії

Дуже велику надію покладав український нарід на другу світову війну. Большевицька окупація Галичини і Буковини до щенту розвіяла сподівання тих, що ще орієнтувалися на большевиків. Страшне моральне і матеріяльне знищення, скасування всякої свободи взагалі, постійні арештування і вивози в глибину Росії найкращих і зовсім невинних людей, щоденні суди і засуди, вимордовання в найжорстокіший спосіб десяток тисяч свідомих українців, викликало в народі жажду справедливої кари. До зброї рвалися дослівнс всі: і молодь і старші.

Народ надіявся на власне військо, яке зможе відплатити московському катові за все лихо, заподіяне українському народові, а таке військо логічно можна було створити при помочі Німеччини, яка розпочала війну з СССР. Але й та одинока надія швидко розвіялася і на її місце прийшло гірке і болюче розчарування. У маніфесті Гітлера було сказано про нас тільки це, що ми, українці, будемо могти молитися та культурно розвиватися. Цей маніфест перекреслив усі наші сподівання.

Вступивши в Галичину, німці бундючно заявили, що почесна служба носити зброю — це привілей німців і їм не потрібно слов'ян при зброї, їм непотрібно якоїсь слов'янської армії, а одночасно вони не думають проливати німецьку кров за нашу справу, бо Україна це їхній життєвий простір. Незабаром наступило розв'язання українського леґіону, який на самому початку німецько-большевицької війни ішов для пропагандивних цілей в першій лінії і з українською піснею вступив був у Львів.

На проголошення української державности у Львові одним відламом націоналістів німці гостро зареаґували, виарештовуючи націоналістичний актив. Це все мусіло б отворити очі на дійсність навіть найбільш засліпленим прихильникам концепції нової Німеччини.

Українські військовики сподівалися, що ціллю альянтів є знищити як німців на заході, так і москалів на сході Европи. Після війни

[1]) О. Данило Д. Ковалюк, ЧСВВ, капелян 1-ої УД УНА, опісля душпастир українців-католиків у Стирії та Каринтії, помер на 74 р. життя після важкої і довгої недуги 14. 2. 1970 р. у місті Ґрац, Австрія.

настав би хаос і тоді при помочі готової зорганізованої армії можна буде творити власну державу. Не маючи готової армії, ми прогайнуємо найкращу для нас нагоду.

Ціллю німців було в часі війни прочистити «свій життєвий простір» на Сході, отже нищити, а не помагати українцям. Тільки неповодження на фронті, особливо битва під Сталінґрадом, де німці стратили найкращу 200-тисячну армію, змусили їх змінити дещо думку.

Неуспіхи німців на фронтах притупили трохи їх бундючність і заставили змінити хоч частинно їхню східньо-европейську політику взагалі, а політику супроти українців зокрема. Контакти визначних німців, що сприяють українській справі, з українськими колами доповаджують до певного заключення. У Львові створено Військову Управу, яку очолив зукраїнщений німець-колоніст полк. Альфред Бізанц,[2]) учасник наших визвольних змагань 1918-их років і штабовий старшина. Губернатором у Львові був австрієць д-р Вехтер,[3]) тихий, але активний прихильник українців.

Полк. А. Бізанц з часів визвольних змагань 1918 рр.

Хлопці, алярм! Гей, вставайте...

На поклик до зброї заворушився народ. Коли про саму дивізію «Галичина» вже багато писалося, то не всі знають, що крім поповнення дивізії, з добровольців, що масово до неї голосилися, було створено ще сім поліційних реґіментів, про які саме хочу дещо розповісти.

Поліційні реґіменти були окремими і незалежними від дивізії частинами. Коли ціллю дивізії була фронтова боротьба з большевиками, то ціллю поліційних реґіментів була боротьба з партизанами. Як дивізії не могли німці ужити проти західніх альянтів, бо це була

[2]) Полк. А. Бізанц перебував після війни якийсь час в Зальцбурзі, опісля у Відні. Зрада привела до його арештовання та видачі полякам.

[3]) Губрн. Вехтер скривався після війни в Італії в шпиталі Милосердних Братів і там помер на чахотку.

нашої Військової Управи conditio sine qua non, так знову поліційних реґіментів могли ужити всюди там — де були партизани. Через це тереном діяння поліційних реґіментів була Франція, Словаччина, Югославія та врешті наша рідна Волинь. Всюди там воювали наші поліційні реґіменти з большевицько-комуністичними партизанами.

Одна частина поліційних реґіментів стояла в Альзатії і її скоро прилучено до дивізії. Польовим духовником там був о. Карпінський. Походив він з Ягольниці, Станиславівської дієцезії. В Кам'янці-Бузькій сповідав він одного засудженого на смерть дивізійника, який безпосередньо після сповіди утік і врятувався від смерти. За те о. Осип мав великі прикрості. Командант Кляйн домагався над ним военного суду і покарання, бо цілу вину приписував він сповідникові. Справа закінчилася тим, що о. Карпінського звільнено з війська. Він жив у Відні, процесувався з урядом і справу виграв. До війська його з поворотом не приняли, але виплачували місячну платню. Помер на нервовий розстрій у Німеччині.

Друга частина стояла під Торунем, в давній Польщі, яку теж досить скоро получено з дивізією. Польовим духовником був о. Іван Дурбак, який по розв'язанню леґіону прибув до дивізії. Був під Бродами, щасливо вийшов з цього пекла і тепер, як доходять слухи, живе десь в Україні.

Третя частина стояла в Расі-По, в полудневій Франції, в однім з найкращих міст, де народився французький король Генрих. Духовником у тій частині був о. Голойда з Лемківщини. Він був дуже товариський і часто виїжджав до своєї парохії і привозив для штабу товсті гуси і добрі напитки. Штаб його дуже любив. Після декількох місяців майже цілий реґімент — за винятком двох сотень — відійшов на Волинь проти польських партизанів, що розпочали були повстанчу акцію «вахляш», і проти большевицьких партизанів, які надто вже давалися в знаки українському населенню. О. Голойда не повернувся вже більше до своїх частин. Він поїхав домів, щоби забрати з собою рідню і на Лемківщині мали його розстріляти польські партизани.

У приязні з басками

Четверта частина поліційних реґіментів стояла в Saliers De Born, в країні басків. Є їх в полудневій Франції 200,000, а в Еспанії 650,000. Живуть по обох боках гір Піринеїв над Баскійським заливом. Баски це відважні моряки, добрі та запопадливі рільники з власною, зовсім окремішньою мовою та звичаями. Між ними довелося мені якийсь час побувати.

Цілий наш штаб складався з німців. Старшини — з поліції, а командант був справжнім фронтовим старшиною ще з часів цісаря Вільгельма. Був у ранзі полковника, походив з Баден-Баден і звався Губер Губерт. Це була дуже культурна людина і хоч з церкви виступив, все таки був віруючим. До мене, як польового духовника, ставився дуже добре, а також дуже добре обходився з вояками, чого не можна було б сказати про інших старшин. Цілий штаб закватирував був в прекраснім стариннім замку, куди колись приїжджали московські царі і князі на дозвілля. У замку застали ми якусь московську княжну з дочкою і з ними наш командант жив у великій приязні і їх спомагав.

На самому початку після нашого приїзду населення ставилося до нас вороже, уважало нас за німців. Завдяки одначе недільним Службам Божим, це наставлення швидко змінилося в нашу користь. Місцевий парох приняв мене щиро, а коли довідався, що ми таки не німці, що ми українці, то ще й почастував доброю виноградівкою. Чи він знав, хто такі українці, чи йому вистачало, що ми не німці, не знаю. Ми відразу стали приятелями. Часто він запрошував мене до себе, з чого я рідко користав, бо за мною слідкували і я міг легко попасти в халепу за те, що пристаю з «ворогом».

Деякі офіцери дораджували командантові, щоб наші Служби Божі відправляти таки в касарні на подвірю, але різними аргументами мені все таки вдалося тому запобігти і наші Служби Божі таки відправлялися в церкві. Кожної неділі з піснею на устах ми маршували до церкви. Спершу мешканці міста були тим здивовані і багато з цікавости прийшло послухати нашої відправи. Гарний літургічний спів їх захопив і це остаточно не тільки переконало їх, що ми не німці, але настроїло їх прихильно до нас.

Але ще таки перед першою нашою Службою Божою стався малий інцидент. Призначений СС-старшина не хотів провадити до церкви, вкінці не мав іншого виходу і таки попровадив, але бісився на мене. Ми спізнилися небагато. Коли про це довідався наш командир, він при обіді заявив без обиняків, що на будуче він ставитиме під воєнний суд такого старшину, який не виконає його наказу і якщо щось подібного мало б повторитися. Це дуже було не під смак ес-есам і більшість з них почали дивитися скоса на мене.

Одного разу дістав я авізо з Бордо явитися у шефа ґестапо д-ра Макулі. Від цієї поїздки я тричі викручувався станом свого здоров'я, бо справді цілий час чув себе досить погано. Я передчував щось погане, а до того пригадалася мені приповідка, що «хто в

Москву іде — голову несе», що зовсім добре можна пристосувати до ґестапа. Але і командир дораджував мені таки поїхати, що я врешті і зробив.

На релігійні теми з шефом ґестапо

Шеф ґестапо жив у гарній віллі, яку хоронили наші хлопці. Коли зголошено моє прибуття, він зараз таки вийшов і запросив мене до свого салону. Після звичайних вступних чемностевих фраз впало несподівано його питання:

— Яке ваше найгарячіше бажання?

— Перемогти ворога — відповів я здивовано — і вільно зажити на своїй землі.

— А що найбільше любите?

— Гарний спів і театр.

— Гм... Це чисто духові речі. Але що крім цього? В мене ви можете мати все від коньяку, горівки та вина до найбільш тілесних розкошів.

— За все дякую. Я хворий.

— А що ви хотіли б, щоби я зробив. Я все можу.

— Моє бажання, щоби чим скоріше закінчити щасливо війну. — При тім я завважив, що він не дуже був вдоволений моїми відповідями.

— А вірите ви в Бога?

— Так!

— А в пекло?

— Так само, як у Бога.

— Чому церква займається політикою?

— Церква це теж держава і тому мусить нав'язувати стосунки з державами, щоби уможливити своїм вірним свобідно сповняти обов'язки своєї релігії. Отже все те робить не із-за земських, але небесних інтересів.

— Але багато єпископів і священиків займаються виключно політикою.

— Якщо такі є, то Церква і я таких осуджую.

Питання падали за питаннями так, що я не встигав відповідати. Питання ядерні, сухі.

— А чи існує гріх і чи він є злом, коли він належить до людської природи?

— Гріх існує і це кожному голосить його власна совість, особливо коли перший раз поповнить його.

На лиці шефа ґестапо я запримітив зміну і зрозумів, що він має якісь викиди совісти і шукає заспокоєння. Мова зійшла на сповідь, але мої відповіді його не вдоволяли. Я запевнив його, що незадовго приїде до нас вчений і доктор теології, член Військової Управи, який зуміє йому все краще від мене пояснити та насвітлити його проблеми. На думці я мав о. мітрата Лабу, який незабаром таки і приїхав до нас. О. мітрат не завагався відвідати д-ра Макулі і вони довго дебатували, але на яку тему і з яким вислідом — не знаю. Не довго тривало, як шефа ґестапо усунено за якісь темні справи і що з ним сталося мені невідомо.

По повороті до реґіменту я мав похорони в Байоні. Був це перший випадок смерти. У похоронах брала участь ціла сотня. Вертаючися з похоронів, стрінув я німецького генерала Вермахту. Підступивши до нього на приписану віддаль, я коротко зарапортував, на що генерал з легкою усмішкою запитався мене, від коли священики хоронять ес-есів. Я пояснив йому хто ми і яка частина. Здавалося, що моя відповідь заспокоїла його цікавість і вдоволила і тоді він коротко назвав себе: Фельдмаршал Роммель.

З фельдмаршалом Роммелем я стрінувся ще раз в Б'яріц, коли перед інвазією оглядав укріплення на Атлянтику. Був це один з найславніших німецьких генералів в другій світовій війні, званий «лис пустині» за свої воєнні досягнення на пустині Африки в боротьбі з альянтами.

Останнім актом, яким закінчено наш побут серед басків в Saliers De Born було заприсяження реґіменту. На заприсяження приїхав губернатор Галичини, д-р Вехтер, а з Військової Управи інж. Крохмалюк, д-р Макарушка і, здається, полк. Бізанц. Після Служби Божої, в якій брав участь губернатор Вехтер, і після моєї промови, промовляв також губернатор, а тоді заприсяжено реґімент. Був це радісний день для вояків під кожним оглядом. Тоді вони також отримали цигарки, вино і кращий обід. Губернатор був вдоволений з вояцької постави наших вояків. Він обіцяв воякам покращання харчування, що й сталося. Але це не тривало довго. Незабаром знову вернулися до білої бруки.

По кількох тижнях мій командант вислав мене до губернатора з світлинами та звітом. Губернатор радо мене приняв. Я передав йому світлини і звіт, чим він втішився. Просив, щоби піддержувати в хлопців вояцького духа. По малій перекусці і чарочці доброго вина я попрощав губенатора тим більше, що до нього зайшли на наради якісь високопоставлені в адміністрації урядники.

Повернувшися до реґіменту я застав наказ, що реґімент має перенестися до Люрду.

Постій у Люрді

Побачити Люрд, найславніше чудотворне місце у світі, було моєю гарячою мрією і бажанням. Дуже гарний реферат про чуда Божої Матері в Україні і в Люрді слухав я вперше від бл. п. о. Йосафата Лабая, ЧСВВ, коли до Крехівського манастиря загостив був протоігумен хорватських Францісканів о. Родіч, пізніший єпископ в Білгороді, який щиро приняв василіянських схолястиків в першій світовій війні. Читав я також опис прощі до Люрду бл. п. о. Маркіяна Марисюка, ЧСВВ, редактора «Місіонаря», який ще більше розбудив був у мені бажання побачити Люрд. Та змоги бачити його перед тим я таки не мав. Щойно друга світова війна дала мені таку нагоду.

До Люрду приїхали ми вечором і заквартирували напроти Люрду в готелі «Амбасадор». Сама думка, що завтра вже побачу Люрд, не дала мені спати. Заснув щойно над ранком твердим сном. Коли я пробудився, в золотім сяєві сонця купався не тільки цілий Люрд з своїми базиліками, але й величаві гори Пиринеї. Незабутній образ! Ще сьогодні стоїть він мені перед очима. Перед полуднем пішли ми з командантом оглянути це чудотворне місце. Долішня базиліка в мозаїці, прикрашена золотом. Вийшовши з неї, завважив я над дверми напис у французькій мові: «Прибула, побачила, переконалася і навернулася». Підпис московської графині, але її прізвище не затрималося в пам'яті. Горішня базиліка в готицькому стилі — простора, гарна церква. Обидві святині світили пусткою, бо богомілля було заказане, а в неділі сходилися тільки місцеві вірні.

Незатерте враження зробила на мене Хрестна дорога в природній величині людини, а фундували її різні народи. Прийшло тоді мені на думку, чому ми українці не спромоглися на таку одну станцію? Тоді кожний з нас сміливіше вступав би на це святе місце і це робило б для нас не абияку пропаганду.

Службу Божу для війська правив я в парохіяльній, міській церкві, а щодня в люрдській базиліці перед престолом св. Арх. Михаїла. Наш приїзд до Люрду наповнив страхом мешканців. Думали, що ми прийшли вистрілювати людей, а зокрема жидів. Тому під час візити у місцевого міського пароха я запевнив його, що ми не німціесеси, а звичайні вояки, що вхопили за зброю до боротьби з безбожницьким комунізмом-большевизмом, який від десяток років нищить нашу батьківщину. Про мою заяву мусіло місцеве населення дізнатися, бо з цього часу воно заспокоїлось.

Ми були в Люрді заледви кілька днів, коли наш командант дістав сумну вістку, що його одинокий син згинув на протибольшевицькому фронті на Кавказі. Ця вістка так на нього поділала, що він не видержав і розплакався і якийсь час був душевно зламаний. Просив мене, щоби я відслужив Службу Божу, хоч він самий, як партійний, не зможе взяти в ній участи. З того часу він ще більше заприязнився зі мною. Я часто служив св. Літургію за душу його сина в ґроті, де об'явилася була Божа Мати.

В Люрді стояли ми постоєм кілька місяців. Наш реґімент в Расі-По дістав наказ виїзду з Франції на боротьбу з партизанами, але куди — ніхто нічого не говорив. Заносилося на велике і гучне прощання, бо крім того наш командант передбачав, що він буде перенесений, що й незабаром здійснилося. Я порадив о. Голойді запросити на це нашу духовну власть — о. мітрата Лабу, який на нашу пропозицію приїхати до нас з такої оказії радо погодився і приїхав.

Прощальний вечір відбувся в найкращій залі найкращого готелю. Зійшлися штаби двох реґіментів, кілька десяток старшин і два командири. В товаристві двох духовників ввійшов о. мітрат в військовій уніформі майора, а якого ми представили командирам і всім старшинам. Захоплення о. мітратом не було видно на лицях старшин. Ніхто навіть не припускав, що ця на вигляд незамітна людина — це ходяча енциклопедія, небувала доброта і людина високих чеснот. Вечеря затягнулася до ранку. Серед веселого настрою зачалися тоасти. Отець Голойда заповів промову о. мітрата. Всі насторожили свої вуха. Промова о. мітрата закасала промови всіх попередників і як під оглядом змісту, так і під оглядом знання німецької літературної мови, чого собі ніяк не могли пояснити старшини-німці. Хочне-хоч всі набрали респекту до слов'янина, якого завжди вважали чимсь менше вартісним від німців. Тоасти чергувалися дальше. Один промовець зацитував якогось німецького поета, а коли він скінчив о. мітрат звернув увагу, що цитат був з іншого німецького поета, а не того, якого назвав промовець. Німці не могли заперечити правдивости спростовання і не могли з дива вийти, як слов'янин краще знає німецьку літературу від німця. З тієї хвилини боялися вже промовляти, але перейшли на спів і напитки. Це був для нас незабутній вечір, на якому о. мітрат гідно зарепрезентував наш нарід і нашу дивізію перед німецьким штабом своїм знанням і то не тільки свого рідного, але й чужого.

По кількох днях реґімент з Расі-По від'їхав, як ми про це опісля щойно довідалися, на Волинь проти партизан. Залишилося там тільки дві сотні, які я перебрав у духовну опіку. Наш командант одержав пе-

ренесення до Зальцбургу. Регімент з Люрду мав перейти до Тарб, недалеко Люрду, куди мав прийти вже новий командант.

Одного дня наш командант знову запропонував мені поїздку до губернатора в Галичину, до Львова, на що я дуже радо погодився. Тепер знову я мав передати щось губернаторові Вехтерові від нашого відходячого вже команданта. Я зараз таки вечором того самого дня вибрався в дорогу. В Мільгавзен, на менш-більш давній границі Франції і Німеччини, польова жандармерія щось довго приглядалася моїм паперам, але врешті пропустила.

На третій день ранком я вже був у Львові, а перед полуднем у губернатора. Я віддав грубу коперту від команданта губернаторові, який тепер виглядав прибитий, не та зовсім людина, що перед тим. На відході я дозволив собі запитатися, чи нема яких відрадних вісток для вояцтва.

— Є... і то великі, а саме буде самостійна Україна. Прошу це переказати.

Попрощався з губернатором, попрямував я зараз до Митрополита і все те йому розказав.

— Німці війну програли, а нас запропастили. — Божий слуга видавався мені сильно задуманий і на його лиці пробивалася глибока журба, наче б всі журби впали на його праведну душу. Я попросив його благословення для усіх і попрощавшись відійшов також з важким серцем.

Вернувся вже не до Люрд, але до Тарб, бо ще в дорозі довідався від польової жандермерії, що мій регімент вже перенісся туди з Люрду.

На новому місці з новим командантом

Тарб — це не велике, але гарне місто. В ньому народився один з найславніших французьких генералів, фельдмаршал Фош, що переміг німців в першій світовій війні. Тарб був також осідком єпископа.

Приїхавши до нового місця постою, я негайно зголосився до нового команданта, щоби йому представитися і дати звіт, куди і за чим їздив. Командант звався Йостен, професор філософії в цивілю, несимпатична людина, крайній атеїст. Він завдав мені цілий ряд питань, як чому я їздив до губернатора, чи не можна було це вислати поштою і т. д. На всі питання він же ж і самий відповідав. Рад-не-рад я мусів тільки притакнути: "Jawohl, Herr Kommandeur!" Стільки було моєї розмови при першій стрічі з новим командантом.

Командант нас не любив і виглядало, що був невдоволений, що його призначено командантом українського регіменту. Натомість

єпископ і місцевий парох мене радо приняли. Єпископ знав нашого митрополита. Населення, як зрештою і всюди, ставилося до нас неприхильно, бачивши на наших шапках труп'ячу голову.

З Тарбу я мусів обслуговувати такі місцевості: Расі-По, Тулюзу, Ліон і менш відомі місцевості, де стояли наші сотні. В нашому реґіменті було чотирьох українських лікарів: д-р Ковальський, д-р Гаврисевич і ще двох, яких прізвища, на жаль, не запам'ятав. До Тарбу приїхав був з проти-большевицького фронту підстаршина «Н», який повнив службу в генерала Дітріха. Що він коло Дітріха робив, не знаю. Саме він розказував мені, що читав розпорядження з Берліну до генерала Дітріха, щоби знищити українську інтелігенцію.

Жителів Тарбу ми скоро з'єднали собі церквою і піснею. Знову кожної неділі ранком ми маршували з піснею на устах до церкви. А хлопці співали так гарно, як рідко коли. Ранком жителі міста зривалися з ліжок, щоби слухати нашої мелодійної пісні. Провадити реґімент завжди чомусь призначувано підстаршину Лисяка. Він був дуже поставний і молодий і мав добрий голос до команди і це всім імпонувало. Церква і пісня здобули нам симпатії. Німецьких ес-есів ненавиділи.

Чим скрутніше ставало для німців на фронтах, тим рухливіші ставали партизани, яких було повно довкола нас, в лісах від Тулюзи до Бордо. Хто були партизани? У першу чергу були це прогнані з Еспанії еспанські комуністи, цигани, жиди, поляки, всякого роду дезертири і врешті наслані большевиками агенти. Не можна заперечувати, що не було національної французької партизанки, але ці дві різного роду партизанки звичайно не змішувалися. Чим ближче ставало до дня альянтської висадки на европейському материку, тим партизани більше на нас наскакували. Вони були здисципліновані, добре озброєні, особливо модерною англійською зброєю, і мали досвідчених провідників. Німецького війська в південній Франції не було багато. Часто ночами було чути стріли, але хто і до кого стріляв, ніхто нічого не знав.

Спершу всі старшини жили приватно, по готелях. Тепер прийшов наказ залишити приватні квартири і всім перенестися до касарень. Обслуга розкинених частин була дуже утяжлива і небезпечна, бо терен переважно лісистий, а в лісах кишіло від партизанів. Багато німців там впало від партизанських куль. На німців нападали і в містах. Бувало сидять в білий день на терасі ґестапівці і преспокійно попивають собі винце, як ні звідси ні звідти посипляться стріли, на долівці остає кількох мертвих німців, а партизани зникли і ніхто

їх не бачив. Дійшло до того, що майже кожної ночі партизани підкладали малі бомби під льокалі, в яких звичайно харчувалися ес-еси. Зрив бомби нищив цілковито буфети і ціле улаштовання. Був наказ, щоби ніхто з касарень не виходив одинцем, тільки по трьох і з пальною зброєю та гранатами. Після восьмої години цивільне населення не сміло знаходитися на вулицях міста. На кожному місці грозила смерть.

Захід готовиться до скоку

Одного разу нас заалярмовано, мовляв, партизани мають наступати на Тарб. За п'ять хвилин наші хлопці були вже готові і вирушили проти партизанів в напрямі поблизького лісу. Доїжджаючи до лісу, хтось з наших обізвався, що в лісі напевно засілися партизани. "Bloedsinn" (нісенітниця) — відозвався німецький старшина, але в тому самому моменті посипалися стріли з скоростріла, вбиваючи двох наших хлопців: Ничая, що був зверхником в Духовній Академії у Львові і ще одного. Наші хлопці без наказу повискакували з грузовиків, розсипалися в розстрільну, щоби окопатися і ждати дальших наказів. Але дальших наказів не було кому давати. Тоді один наш вояк, родом з Львова, сам дуже відважний, зорієнтувавшися, що діється, а одночасно завваживши німецького офіцера позаду вояків, підскочив до нього з жаданням, щоби він ішов вперед, як годиться старшині, і провадив вояків у бій. Офіцер не мав виходу і мусів послухати визову нашого вояка. Тоді зловлено двох партизанів, яких німці опісля розстріляли. Німецький офіцер невідомо коли зник з реґіменту, а наш вояк за відвагу одержав нагороду.

Коли партизани довідалися, що ґестапо розстріляло схоплених їх товаришів, поставили командирові ультимат: якщо німці будуть розстрілювати схоплених партизанів, то за одного партизана піде десять німецьких офіцерів. Ціла справа пішла до Головної Команди в Парижі і звідтам прийшла інструкція, щоби полонених партизанів трактувати, як полонених на фронті вояків, але не так, як совєтських, тільки нарівні з англійськими і американськими полоненими.

На заході також витворилося пекло. Цілий Божий день шуміли пропелери літаків, які скидали тонни заліза на залізничі станції, на мости, на залізнодорожні та биті шляхи. Важко було проїхати по шляху автом, бо по ньому сипалися з літаків кулі з бортової зброї. У лісах і з лісів доходили стріли, цілі поїзди вилітали в повітря... Довкруги стояли пожари... клекотіли вибухи... стогнала земля. Серед таких обставин приходилося і треба було обслуговувати частини поза Тарбом.

Одної неділі прийшлося мені поїхати до містечка, віддаленого

70 кілометрів від Тарбу. На шляхах стрічав попалені авта. трупи військових і цивільних, повбивані коні і порозкидані вози. Страшний образ. Щасливо доїхав до місця призначення. Відправив Службу Божу, поладнав деякі справунки, пообідав з старшинами і вступив до пароха, якого я вже був запізнав перед тим. Саме від нього я довідався, що в Римі помер якийсь високий достойник нашої церкви і назвав прізвище: Ткачук. Я вияснив йому, що то протоархимандрит Чину оо. Василіян.

Вибираючися в поворотну дорогу до Тарбу, я був приготований на певну смерть, але все таки щасливо під вечір добився до своїх. Приблизно яких десять днів після того одержали ми наказ, що реґімент відходить до дивізії. Для оборони перед партизанами міста мали остати тільки три сотні... Реґімент від'їхав, а я з останками остався. Переживали ми тоді найтяжчі і найбільш небезпечні дні.

Навантаживши всякого добра на кілька авт, наш командир від'їхав до Парижа, а на своє місце призначив заступника. Інші німці теж повиїжджали до Парижа. Осталися тільки ґестапо, адміністрація і наші три сотні для ліквідації реґіменту і оборони міста. Щоночі чути було вибухи гранат; з касарень не вільно було нікому без дозволу самому виходити. Виходити могли тільки по кількох при зброї. В касарнях вкопано гармати і виставлено чотири скорострілі. День і ніч патролюють місто сильні стежі, бо зі всіх сторін ми окружені партизанами. Французи не доставляють більше ні м'яса, ні картоплі. На наказ партизанів бойкотують нас цілковито. Навіть купити нічого не можна за німецьку марку. Їмо тільки густу зупу і зимні закуски. Серед таких обставин ми довідалися про висадку альянтів в Нормандії.

Про перебіг висадки ми не мали правдивих відомостей. Навпаки, ми чули про успіхи німецької зброї та про невдачну інвазію. Такі самі інформації мали й німецькі старшини. Коли вже німці довідалися остаточно правди, принишкли, як трава і ходили мов отруєні. З розпуки офіцери, а було їх ще біля 25, почали страшно пити. Такий стан тривав понад два тижні. Партизани могли були без бою забрати місто і всіх вистріляти. Чому цього не зробили, не вмію собі пояснити. Тиждень перед св. Іваном прийшов наказ до сьомого липня опустити Тарб і, забравши з собою все майно, виїхати до Німеччини.

Цілий тиждень вантажили добро, якого зібралося на 80 вагонів. Я ще в останнє поїхав до Люрду і там в горішній базиліці встромив за образ біля престолу образець з написом: «Люрдська Божа Мати, рятуй світ і Україну! Подай волю всім поневоленим народам».

В останнє помолившися в Люрді, я вернувся до Тарбу. Праця на станції кипіла. Навантажені грузовики приїжджали з міста, а другі порожні верталися до міста. Навантажували всяке воєнне добро: величезні запаси взуття, білизни, уніформів, амуніцію, гармати, коні та вози і інше «воєнне добро», як сінники, подушки, фіранки, мосяжні клямки, столи, фотелі, крісла, величезні бочки вина, безчисленні «батареї» коньяків і ін. Все те добро мали ми привести до Німеччини. Партизани тільки підсмішкувалися і переказували, що зайва наша праця, бо далі, як 50 км. ми не поїдемо.

Відгрожування і глузування партизанів слід було брати поважно. Кожного дня по радіо повідомляли про мінування залізних шляхів, про зриви рейок, про бомбардування станцій і мостів. поїздами майже ніхто не їхав. Комунікаційним середником стали автомашини, якими користувалися теж і військові.

«Відступаємо на заздалегідь приготовані місця»

Точно на св. Івана ми вирушили з Тарбу через Люрд в напрямі на Бордо. Десь біля години третьої після обіду під'їжджали ми до Бордо. Тепер почули ми страшні вибухи бомб і побачили пожарі такі, яких я ще в своїм життю не бачив. Американці збомбили станцію. Ми задержалися декілька кілометрів перед станцією, але в дуже небезпечнім місці. По обох боках залізно-дорожнього шляху лежали розкидані сотні бочок бензини. Вистачало одної іскри, щоби все зотліло на попіл. Але ми мали щастя...

Всі були того переконання, що будемо змушені задержатися тут декілька днів. За дозволом команданта транспорту я і д-р Гаврисевич пішли в місто. Вечором точно на год. сьому, як було нам сказано, ми вернулися, але на наше збентеження, ми поїзду вже не застали. Транспорт виїхав без нас. Ми мусіли знову пішком вертатися до Бордо, щоби в команді дістати відповідні папери. З паперами трудностей ми зовсім не мали і пустилися негайно на найближчу станцію доганяти наш транспорт. Але там ніхто про такий транспорт нічого не чув. Довелося нам на другий день вже поспішним поїздом доганяти наш транспорт. Перед Тур Поатіє представився нам страшний образ. Зі станції ні сліду. Три паровози запороли своїми передами в землю так глибоко, що тільки їх кінчини виглядали на світ Божий. По обох боках порозкидані спалені вагони, земля порита розривами вибухаючої амуніції, спалені коні і кілька спалених людських істот. Все вказувало, що така судьба стрінула наш транспорт.

Не оставало нічого іншого, як далі рискувати і продиратися лісом до другої станції, що ми й зробили. Туди ми щасливо продісталися і всіли в задні вагони (такий був припис) першого поїзду,

який попав під руки, а який від'їжджав в напрямі на Париж. Над ранком наш поїзд збомбили літаки, але два задні вагони вийшли ціло і ми були врятовані.

Тепер перед нами знову стало питання, що робити далі? Довкола нас партизани, на поїзд нема що надіятися. Треба було пішком продиратися яких 150 км. до Парижа. Мій товариш мандрівки не дуже то хотів, але іншої ради не було.

Як тільки ми вийшли в найближче село і вступили до гостинниці, зараз попали просто в руки партизанам. Вони нас обступили і засипали різними питаннями. Я пояснв, що ми не німці, що ми українці, а втікаємо від німців. Відзнак ми жодних не мали, як теж не мали військових книжочок, тому партизани повірили, що ми якийсь чужинецький запасовий курінь. Вони нас нагодували і під вечір автом завезли до Тур і порадили нам кожного дня в іншім місці спати, бо там ще господарить ґестапо. Як теж вимагали від нас, щоби ми нікуди не виходили.

Першої ночі ми ніяк не могли заснути з поденервовання. Біля півночі почули ми вибухи. Це бомбардували містечко. Будинок, в якому ми мали нічлігувати колибався, як деревце серед бурі. В домі переполох, страшний крик, всі сходять до пивниці. Я таки остав наверху. Літаки бомбили яких три чверти години і здавалося, що бомби спадали десь близько нашого будинку. Щойно ранком ми довідалися, що це бомбили великий німецький транспорт, сім кілометрів від Тур. А насправді, як ми це опісля ствердили, це був наш транспорт. Пропало там багато майна, дуже багато забрали партизани, особливо взуття і білизну. Там партизани захопили багато наших хлопців в полон. Вони опісля мусіли вирівнювати ями від бомб, хоч на загал партизани з ними добре обходилися. Якась частина наших хлопців таки осталася з партизанами. Мала частина нашого транспорту з частиною збереженого добра по кількох тижнях таки добилася до Німеччини.

Кінець війни неухильно зближався. Коли большевикам пощастило побити німців під Дуклею і пройти дуклянський просмик, німці бісилися і злість свою виливали, караючи наших вояків за найменші провини. До Чадци привели на розстріл з Жіліни одного нашого вояка, який в якійсь дрібничці не послухав підстаршину. Походив він з самого Львова. Останні його слова перед смертю були:

— Хай згине Гітлер і Німеччина! Хай живе Україна!

Другим разом так само в Чадці вели на розстріл під ліс. Мусіли переходити залізничий шлях. Саме в той час над'їхав поїзд, отже треба було заждати. Засуджений до розстрілу використав мо-

мент і як стріла перебіг залізничий шлях перед самим переїжджаючим поїздом. Ескорта осталася по цьому боці поїзду. Заки поїзд пристанув, засуджений щасливець був вже в лісі, куди ніхто не мав відваги йти. Так отже наш вояк врятувався від смерти.

Останні судороги

Німецька армія опускала фронт і верталася до Німеччини, а наша дивізія перейшла до Австрії і там ще якийсь час кривавилася з большевиками. Мій запасний курінь перекинено на західню Стирію проти партизанів найперше в Ґаліції, Дойчляндсберґ, а відтак у Фелькермаркт-Каринтія. Там партизани Тіта вбили якогось командира і кількох старшин. Наші сотні стояли в Гайнбурзі і Фелькермаркті. Ставало щораз небезпечніше, бо війна добігала свого кінця і німецька армія на очах розкладалася.

Туди до нас приїхав голова Українського Національного Комітету ген. Шандрук і там ми складали присягу, тепер вже іншу. «Присягаю на український національний прапор, не шкодуючи ні життя ні здоров'я, скрізь і повсякчасно зі зброєю в руках боротися за український нарід та за свою батьківщину, Україну. Свідомий великої відповідальности присягаю, як вояк українського національного війська виконувати всі накази своїх начальників слухняно і беззаперечно, а службові доручення тримати в тайні».

Зближався наш Великдень. Великоднім празником і промовою в св. Юрі у Львові зачинав о. мітрат Лаба творення дивізії і Великоднем приходилося її кінчити. На Службі Божій були всі наші сотні, ген. Шандрук, губернатор Вехтер (який теж там опинився, утікаючи на захід) і інші. Я здається, говорив про славу Христового гробу і про славу гробів українських героїв в майбутньому. Ця промова видно подобалася ген. Шандрукові, бо завжди мені про неї згадував, хоч я її собі не пригадую тепер.

Свята проходили... Наш штаб одержав ультимат від партизанів Тіта, щоби на другий день (вівторок) до год. 12 опустити місто. Але штаб злегковажив собі цей ультимат і навіть нікому про це нічого не згадував. Я мав квартиру приватну за містом. Несподівано з'явився у мене вояк з повідомленням, щоби тікати, бо в місто вмаршировують тітовці. Я оставив все і мій поспіх врятував мене. А німецькі штабісти пили цілу ніч і в п'яному стані захопили їх партизани Тіта. Одну нашу сотню захопили разом з старшинами тітовці. Багато опісля втекло, але чи всім пощастило врятувати себе втечею — важко сказати. Інші сотні подалися горами та лісами на Стирію, деякі оставалися в німецьких рільників, а інші мандрували далі на Зальцбурґ. Так закінчилася одисея поліційних реґіментів.

ДИВОГЛЯДИ ВІЙНИ?

Кожна війна не тільки приспішує розвиток різних ділянок людського знання (техніки, медицини, хемії і т. д.), вона причиняється до здійснення дуже часто на перший погляд зовсім фантастичних ідей. Війна у Вієтнамі не становить під тим оглядом ніякого винятку. Попри всякі невигоди, небезпеки та труднощі поважну проблему для військового проводу ЗСА становив факт, що важко бачити ворога не тільки вночі, але навіть і вдень, якщо він спритно захований в непроглядній гущі джунглів.

Пошукування за способами розв'язати ту проблему, допроваджували до різних часто фантастичних експериментів. Попри уліпшування існуючих технічних апаратів, перепроваджувано теж різні спроби напр. з звірятами і так напр. випробовувано з тренованими голубами, яким дочіплювано прямо мікроскопічних розмірів апарати до пересилання сиґналів. Голубів випускали наперед перед колону війська. Завваживши в гущі джунглів якийнебудь рух, голуби вистукували дзьобами сиґнали-пересторогу.

Іншу спробу перепроваджувано з певного роду маленькими грядковими жучками. Ця порода жучків видає певний звук, коли зачує людське м'ясо. Але ці звуки не є достаточно голосні, щоби їх схопити людським вухом. Замкнені в особливих пластикових капсульках з приладом для скріплювання звуку, вживано їх для відкриття людини в віддалі на чверть милі.

Мисливські собаки з маленькими радіотрансмітерами можуть бути витреновані вишукувати ворожих вояків. За рухами собак слідкували вояки з радіоприймачами.

Але всі ці спроби з звірятами чи інсектами мають свої недостачі. У першу чергу вони не є стовідсотково певні, а крім цього з ними не така легка справа, особливо в фронтовій полосі. Тому збройні сили волють присвячувати більше уваги та грошей розвиткові та уліпшуванні приладдя електронічного, оптичного, механічного та врешті хемічного. Очевидна річ, що всі ті винаходи та спроби є строго засекречені, якщо мають стати ужиточні.

УСМІШКИ

Трохи цих, а трохи "тих"

Сотник С. хотів дати трохи розваги своїм хлопцям на Словаччині, тому зголосився до директора дівочої середньої школи в Жиліні, щоби той дозволив своїм вихованицям взяти участь в забаві, яку справляла його сотня.

Директор довшу хвилю застановлявся, але на вперті переконування сотника, що ми не німці, що нічого злого не може статися, бо ми силою нінічого не беремо, для слов'янської дружності директор погодився і заявив, що вишле на забаву з найвищих кляс 50 дівчат, до яких він має найбільше довір'я.

Наш сотник відкашльнув і скромно промовив:

— Чи не могли б ви, щоби вам заощадити журби, вислати тільки 25 тих, що ви маєте на думці, і 25 тих других?

Хор. М. Г. Гайдак

З ТАБОРОВОГО ЩОДЕННИКА

Каліш — 1921

2. листопада.

Скоро буде вже рік, як сидимо за дротами і не видно кінця. В думках просуваються клаптиками спогади про минуле... про милі, дорогі серцю особи... І прямо не хочеться вірити, що все проминуло. Невже ж більше не вернеться?

Згодом огортає людину апатія, байдужість до всього, а головне зацікавлення обертається навколо проблеми заспокоєння голоду, який всім дошкулює. Здається, це явище питоме усім, яких, як отару, заженуть за дроти і там держать їх.

Надто до голоду долучився тепер ще й холод. Вітер віє, як скажений, пробивається через усі щілини, дме і віє аж барак хитається. Хотілось би поїхати до університету та страшно вириватися під зиму між чужих людей голому та без грошей.

3. листопада.

Сьогодні декілька разів проривався сніжок. Зима ось, ось за плечима. Рік тому, здається, ми були в Коржевцях в Україні і я молотив гречку на всю Іванівську. Змолотив копу з надією, що господар буде добре кормити, але я помилився. Попався такий скупендряга, що навіть мене випровадив з рівноваги.

Як часто насуваються на думку фрагменти пройденого шляху і тоді я їх переживаю ще раз. Я постановив записати все, щоб зберегти для пам'яти. Може самий колинебудь прочитаю, а може і кого другого зацікавить. А багато дечого було цікавого, щоби переказати для майбутності.

Готуємось до завтрішнього повторення матеріялу з теорії артилерії,*) хоч і не дуже хочеться, але все ж таки неприямно стояти німим стовпом і соромно за себе і за те, що підводимо лектора. Вийшовши з такого розумовання трохи вчимося, хоч відчуваємо, що це все непотрібне. Правда, щось в «Українській Трибуні» пишуть, що в Україні почалося сильне повстання, але чомусь не хочеться тому вірити, бо всі відомості від «власних кореспондентів». Щось це про «власних кореспондентів» шите за грубими нитками.

*) Після інтернування в Каліші автор був зарахований до Таборової Юнацької Школи.

Але годі! Вже почали третій акт п'еси «Ой не ходи, Грицю». Треба лізти на своє ліжко і крізь дірку слідкувати за ходом представлення. Рядом з нашим бараком — театр. Ми пробили дірки в стінах та й дивимося «по римському», лежучи прямо на постелі. Дуже зручна штука! Живеш, під боком в тебе театр, музика, танці і ходити не треба і це все даром.

4. листопада.

Між козаками 3-ої дивізії розмістили повстанців з Лянцкоруня. Кажуть, що тікали від кінноти аж земля тремтіла. Але ж в газетах пишуть, що повстання шириться і набирає суто національного характеру. Рух зв'язаний з УНР. Дай Боже, щоби нарешті вдалося прогнати большевиків та зажити по людськи, як годиться. Жаль тільки, що кращі люди гинуть.

В сьогоднішньому числі «Української Трибуни» є замітка про геройчну смерть генерала Галкина, безумовно чесної та ідейної людини, надзвичайно відважної та хороброї і цiло відданої на службу визволення України від большевиків. Як зараз бачу його на коні, шинеля на опашки, паличка в руці, один, без усяких штабів, в першій лінії. Пам'ятаю, як ми наступали з батерією з Шарок на Деражню. По дорозі вартовий кіннотчик завертає нас на Яблонівку. Їдемо... На зустріч нам виїжджає одинокий — генерал Галкин.

— Якою дорогою пішла 4-та Сіра? — питає генерал.

— Он туди — показуємо на Яблонівський шлях.

— Ага! — і поїхав сам один, без усяких провожатих, хоч з якогонебудь ярку могли вискочити большевики, а у нього нічого крім палички в руці.

Вічна пам'ять йому, бо положив життя за народ.

5. листопада.

Сьогодні в «Українській Трибуні» є відомості, що повстанці здобули Черкаси. Дай Боже. Може дійсно настав кінець комуні!

Спомин про Галкина

6. листопада.

Сьогодні ввечорі розбалакалися про Галкина. Один з наших юнаків служив разом з ним тоді, як ще поступив в Одесі до большевицького червоноармійського українського полку. Його розповідь була для нас незвичайно цікава.

— Був — каже — в канцелярії у нас дядько. Замітав, прибірав, або його посилали кудинебудь. Тихенький був дядько, що його наче і не видно. То він є, то пропаде десь і аж через неділю з'явиться.

Лає його старший писар: Ах ти, старий, куди ти шляєшся? Тут замести нікому, послати з пакетом нема кого, а тебе нема! Та я — відповідає смирно дядько — «буду замітати... я що ж...» І підмітає або стане і стоїть в кутку. От перевезли нас до Тирасполя. Ми стояли в місті, а на станції була кіннота Шепаровича. І ось, пам'ятаю, як сьогодні, на другий день Великодня виставили кулемети, обеззброїли залогу, вивісили українські прапори і. проголосили українську владу. Тоді щойно я довідався, що дядько це — Галкин і він тримав зв'язок. Очевидно до цього часу був під іншим прізвищем і я часто їв з ним разом з одної миски та лаявся частенько.

— А то раз їдемо ми, звісно, як партизани — продовжував наш юнак — манівцями. Коли глянь — з боку піхотинська лава. Розсипалась і не рухається. Наші з возів і собі давай розсипатись. Бачу Галкин з мапою, (він завжди з мапою ходив) побачив мене і каже: Ходім, побачимо, що це за лава. Я перелякався і думав вже відмовитись, але язик проти моеї волі сам обернувся і на своє здивовання я почув свої власні слова: «Ходім, пане полковнику!» Пішли... Підходимо ближче... придивляюся аж то звичайні стовпчики стоять. Посміялися ми та й завернули зповоротом.

— Другий раз знову з'явилися з-за горбка яких 18 большевицьких кіннотчиків. Наша кіннота розсипалася в лаву і пішла в атаку. Галкин стоїть, дивиться і каже мені: «А як ти думаєш, правильно вони зробили, що розсипалися в лаву?» — «Я думаю, що правильно, пане полковнику». — «Ні — відповідає він — бо большевики могли їх розбити, як би тільки скупчено пішли на їх флянґ. На кінноту треба ходити скупчено». Але наші прогнали тоді большевиків.

Одного разу Галкин хотів переконатися, чи в селі нема большевиків. — З собою взяв і мене — розповідав далі юнак. — Я пішов, хоч і не гріх признатися, що дуже боявся. Як би я був без рушниці, то міг був ще брехати, що я полонений або щось подібного, а то з рушницею не викрутишся, якщо попадешся! Пішли... Розпитуємо селян, але вони твердять, що в них нема ворога. Тоді Галкин дав знак своїм, щоби вони спокійно в'їжджали в село. Заки наші прибули, ми вже попоїли сала з хлібом і попили квасним молоком.

— Коли ми наступали на Ананьїв, теж була неабияка пригода. Наступати повинні ми були після обіду. Пообідали... а Галкина нема. Туди-сюди, а Галкин пропав тай годі. А тут наказ наступати. Пішли в наступ, вибили большевиків, коли дивимося — назустріч іде Галкин. — «А здорово, хлопці, стріляли». На наші здивовані запити, чи він нелякався лізти прямо чортові в зуби, він тільки скромно відповів, що «от так собі ховався поза хатами...» І він був тоді серед боль-

шевиків, матроси метушилися попри нього і ніхто не підозрівав нічого... От собі звичайнісінький дядько.

До споминів про генерала Галкина прилучилися і другі. От коли вже їхали до табору інтернованих, одному з оповідачів треба було найти генерала. Ходив він від вагону до вагону і його завжди відсилали до іншого вагону, ніхто не міг нічого точного сказати. Так оповідач зайшов до одного вагону з кіньми, а біля них сидів якийсь дядько в шапці та кожусі.

На запит, де можна б знайти генерала Галкина, дядько запитався, на що йому здався генерал. Коли дістав відповідь, що є справа до генерала, дядько просто відповів: «Ну, я — каже він — є генерал Галкин. А вам чого?» Очевидно, на таку відповідь можна було тільки з здивовання витріщити очі.

Справу розвідки в терені Галкин не доручав нікому, а переводив найкраще особисто. Сиділи раз наші на спостережному пункті, а було це під Яблонівкою. Нагло спостерегли, що від сторони розташовання большевиків їде Галкин. Здивованим козакам коротко тільки розказав, де розташована большевицька піхота, а де кіннота і наказав добре за ними стежити, бо большевики мабуть готовляться до наступу; самий знову подався в напрямі большевиків.

Це справді була людина, яка цілковито не дбала про себе. Людина віддана всеціло справі, якій служила.

З табору — на повстання

26. листопада.

Не встиг я сьогодні одягнутися, коли до мене з'вився якийсь козак. Спершу із-за своєї короткозорости не міг впізнати пришельця, щойно з близька приглянувшись, я впізнав з здивованням знайомого Р. Він був зденервований і сказав, що він таки сьогодні прибув з Рівного і хотів дізнатися, чи є які можливості приписатися до нас.

Приписатися до школи було важко, але я порадив йому приписатися до 2-ої або 3-ої гарматної бригади. Розпитавшись про умови в школі та в інших частинах, він рішився перейти шукати там щастя. Прощаючись, запросив мене до себе до 2-ої бригади, де розповість мені багато дечого цікавого про саме повстання, бо газети вписують Бог зна що.

Я був незвичайно зацікавлений і зараз таки після провірки подався до бараків 2-ої бригади. Вийшовши з знайомим на двір, він став оповідати все з початку так, як я його прохав.

— Поїхав я з гарматчиками нашої дивізії — почав він свою історію — на повстання. Все було влаштоване ловко. Козаки їхали

буцім то на роботу. З Радомською дирекцією було домовлено, що приїдуть на роботу козаки — українці і їм пришлють усе потрібне знаряддя у вагонах. Вагони прийшли на станцію, а в тих вагонах була зброя. Наші приїхали на місце, в ночі зірвали пломби з вагонів, розібрали зброю та й перейшли кордон. Перейшло три відділи: Тютюнника, Палія і ще одного полковника Н.

— Останнього часу над Збручем майже не було військ так, що наші розвідчики без перешкод ходили через кордон. От заходить такий розвідчик у село. Звичайно каже, що шукає там корову чи коня, заходить у хату, розпитує. Дядько слухає, мовчить... мовчить, а опісля: — «Так, ви, значить коня шукаєте... Гм...» А октавою нижче: «А Петлюра скоро буде?» Той руками і ногами відпекується, а дядько: «Та ви не брешіть, тут багато ваших за коровами ходило. Ви не бійтеся. А передавайте, щоби скоріше приходив, бо нема вже сили нам терпіти. Як тепер не прийдете нас визволити, то ми вас проклянемо! Всім допоможемо, тільки приходьте!»

Такі були вістки від усіх розвідчиків. От наші і перейшли. І дійсно в прикордонній смузі знищили швидко всіх комуністів. Селяни всюди стрічали нас, як визволителів, годували нас, давали підводи, все, тільки самі мало йшли до повстанців.

Подвиги Палія і пригоди хлопчаків

Постать повстанчого отамана Палія — це незвичайна постать. Він доказував з своїми повстанцями прямо чудес. Він самий і його хлопці були зодягнуті в «будьоновки». Нераз траплялося таке, що в селі була большевицька частина і там розташовувався Палій. Большевики нічого не підозрівають, в відділі Палія бачать тільки іншу большевицьку, «свою» частину. А Палій в ночі береться за діло. Є і зброя і коні і амуніція, а большевики з «земотділі».

Роздобули собі червоний прапор і роз'їжджають, як справжня большевицька частина. Включаються в телефонічне получення з Любарем. З штабу дивізії несеться розпорядження: «Вишліте там в таком то направленії отряд для ліквідації появившейся банди». Палій передає в Проскурів: Вислать туди й туди то отряд. Ті висилають. Палій появляється ненадійно з своїми хлопцями, винищує большевиків до ноги, а самий подається до Любара, де нічого не сподіються, і там розправляється зі штабними. Покінчив і зник.

Відділ спрямовує в друге містечко. Місцеві комуністи вдоволені вибігають зустрічати. «Вот харашо, в нас будет своя кавалерія». І на їх здивовання паде наказ: Руки вгору! Радісне привітання закінчилося сумно для большевиків.

Другим разом Палій дізнався, що в місцевості поблизу збирають «продналог». Направляється туди. В'їжджають в село в стройному порядку, з піснями. «Продотряд», побачивши «своїх», спокійніше продовжує своє діло. Коли кіннотчики підїхали зовсім близько, спішуються, а тоді сипнули вогнем по большевиках. Закінчили діло таки шаблями. Селяни плачуть з радости, а Палій їде вже в друге місце нищити комуну.

В іншому місті таки прийшлося увійти в бій з большевицькою кіннотою. Большевицькі частини дістали наказ ховати прапори, що мало бути розпізнавальним знаком для своїх частин. Палій наказав і свойому відділові заховати червоний прапор. Так два відділи вступили в бій. На горі залягла большевицька піхота і збаламучена, не знає кому властиво помагати. До них під'їжджає самий Палій і дає їм наказ наступати на бандитів, а його частина, мовляв, вдарить з флянку. Піхота отворила шалений вогонь по своїй кінноті, а за відділом Палія тільки курява стала.

Але згодом він був ранений і йому прийшлося вертатися до Польщі.

Мій знайомий Р. розказував також про наших «пацанів». Їх вивезли з Олександрова, привезли до Львова, де їх одягли, дали по 500 марок і направили на Рівне, де й давали їм завдання. По повороті до Рівного хлопці самі розповідали про свої пригоди.

Одному хлопцеві наказали перерізати 12 телефонічних проводів на Житомирському шляху. Пішов він бідняга... Дві ночі сидів у лісі, боявся рушитися. На третю ніч приступив до виконання свого завдання. Перетяв щось чотири проводи, коли нагло почув, що надїжджає якесь авто. В хлопця в грудях похололо. Авто затрималося недалеко стовпа, на якому він сидів, щось направили в авті і воно поїхало далі.

Хлопець далі вже не міг всидіти на стовпі. Він зліз, подався у село і впросився до одного дядька на нічліг. При роздяганні хлопцеві випали на долівку ножиці. На допитування дядька хлопець спершу мовчав, а опісля таки розплакався. Дядько глядів довго на хлопця, підняв ножиці і казав хлопцеві йти з ним. Коли вийшли на шлях, дядько самий поліз на стовпа і поперерізував усі проводи. Мовчки зліз з стовпа, привів хлопця до хати, дав йому хліба й сала і наказав йому тікати, не оглядаючись, щоб не було погано з ним.

Другого хлопця захопили в вагоні і хотіли провадити до че-ка, а його одяг увесь був обшитий різними наказами. Побачив хлопець, що загибіль, почав плакати, що він відстав від матері. Большевики

були б таки забрали його до че-ка, але за ним обстала публіка і червоноармійці, вдаривши його декілька разів, пустили.

Інші хлопці придумували інші способи, щоби викрутитися від небезпеки. Коли бачили, що надходять большевики, які напевно питали б за документами, тоді вони сідали «до вітру». І не одному таке вдавалося.

Коли хлопці верталися зповоротом, їм виплачували по 300 марок. Хлопчаки, як хлопчаки, об'їдалися шоколядою, цукерками, грали цілими днями в «очко», а коли вже вийшли їм гроші, тоді знову просяться «на роботу». Так чотири хлопці таки згинули в че-ка.

Незакінчений епілог

Іду за кавою. Тільки що підходжу до штабу, бачу, що строяться повстанці. Хтось звертається до мене, бажаючи «доброго здоров'я». Дивлюсь а це К. — А де ж інші? — запитав я. — З наших я одинокий спасся. Решта — вбиті або попали в полон. Хорунжі Василів і Калиниченко зарубані. Ранених мусіли ми залишати. А їх кінець відомий.

28. листопада.

Мороз здорово тисне. Не хочеться зовсім вчитися «Правила стрільби», хоч після завтра повторення завдань. Противно якось.

Видно таки правда про ліквідацію повстання, бо вже й «Трибуна» щось мало пише, мало і туманно.

2. грудня.

Вчора прямо якось ніяково було читати в «Трибуні» повідомлення «від власного кореспондента», що дивізія генерала Янченка рухається в напрямі на Київ. Янченко вже з тиждень, як сидить у нас в таборі. Штаб Тютюнника зовсім не з'єднався з повстанцями, а десь перебуває не то в Польщі, не то в Румунії. Тепер зовсім не хочеться вірити тому, що пишуть в газетах.

16. грудня.

Закінчились іспити. Що буде далі — побачимо. У табір приїхали повстанські отамани — Чорний, Хмара. Видно не солодко там в Україні, коли рішилися тікати закордон.

"НІЧНІ ОЧІ" АРМІЇ

Проблема ствердження присутностн ворога в пітьмі ночі або й вдеь в гущі непроходимих джунглів Вієтнаму ставала така пекуча, що над її розв'язкою гарячково працював цілий ряд учених. Часто практично пристосовувано в ужитя приладдя, ще зовсім не удосконалене в лябораторіях. Хоч як держали в тайні праці та досліди над того роду приладдям, все таки ворожа розвідка не спала і тайно все таки продіставалася до ворога, особливо, коли він мав змогу в сутичках захопити такі апарати.

Одним з таких апаратів, що дає вояковi змогу виразно бачити свою ціль навіть в кромішній пітьмі є т. зв. Старлайтскоп (зорескоп). Є це прилад не більший, як на одну стопу, в прорізі 4 інчі та вагою доходить до шість фунтів. Його випродукували в військовій дослідній лябораторії в стейті Вірджінія. Хоч це одна з військових тайн ЗСА, то все таки можна хоч загальниково податн засади, як він працює.

Інфра-червоні світлоскопн викрнває ворога вночі невиднимн променями.

Фотони або одиниці иаснчення світла промінюють від предметів навіть якщо вони невидні в цілковитій пітьмі. Ці одиниці світла вдаряють об

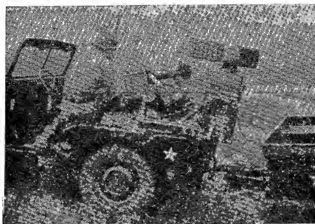

Переносний прилад для усталення віддалі, може дуже докладно регулювати вогнем на віддалені об'єктн.

сочки зорескопу і впроваджують в енергію світлочулу плівку спеціяльної електронної тюби. Енергія тюби є скріплювана і зосереджується на фосфоризованім екрані в отворі для ока. Образ чи предмет, який оглядаємо вночі тим зорескопом, відбивається в сочці ясно зелено-білим кольором. Крім цього образ в отворі є багато разів збільшений. Прилад урухомлюється маленькою 6-вольтовою батерією, що вистачає на 75 годин користування зорескопом. Вояк, що вживає кріса з таким зорескопом бачить предмет або особу зовсім виразно, хоч без нього не бачив би зовсім нічого.

Хоч як помічний є зорескоп в викриванні в темряві об'єктів, все таки його засяг є дуже обмежений, бо зо-

рескоп може "бачити" тільки на віддаль 1000 стіп, а правдоподібно не надто докладний поза засягом 500 стіп. Щоби викривати вієтконгів в більш безпечній віддалі, збройні сили

Мобільний двоособовий радар, вживає звуку й екрану, щоби викрити присутність людей на віддаль 5 км., а авта на віддаль 18 км.

ЗСА користуються іншими електронними приладами.

Одним з таких електронних приладів є AN/PPS-4 радар та його дальші моделі PPS-5 і PPS-6. Стоп'ятнадцять фунтовий переносний сет AN/PPS-4 ("пипсі фор) може відкрити присутність людей на віддалі двох миль, а вози в русі на подвійну відстань. Радарові хвилі, представлені звукамн сигналізують підслуховій стійці. Звуки є різної насичености і чим тящий віз, тим звук є нищий.

AN/PPS-5 це уліпшений тактичний радаровий сет, обслуговуваний одним вояком. Він може викриватн вози в русі на віддаль до 6 миль. Крім цього він має малий екраи так, що иапр. віз у русі можна чути голосом, а також бачити його на екрані. Він важить майже половину з того, що його про тотип AN/PPS-4 і його вживають в першій бойовій лінії. Крім того віи має ще інші уліпшення, як кут зору і т. п. AN/PPS-6 це інша знову версія попередніх, що важить тільки 25 фунтів.

Департамент Оборони ЗСА переводить редукцію коштів втримаиня збройних сил ЗСА. Зіставлення вказує проєктовану кількість конвеиційних збройних частин і видатків на них від 1968 р.

	30. 6. 1968	1970 р.	Запляновано до 30. 6. 1971
У службі	3,460.162	2,984.120	2,908.000
У В'єтнамі	539.000	374.000	284.000
Армійські дивізії	19 2/3	15	13 2/3
Морські дивізії (марінес)	4	3	3
Кораблів	934	743	понище 700
Бюджет конвеиційних частин	30.6 більй. дол.	27.8 більй. дол.	24.7 більй. дол.

СТВЕРДЖЕННЯ

Ми, нижчепідписані — генерал-хоружий Петро САМУТИН і полковник Микола БИТИНСЬКИЙ — стверджуємо наступне:

1960 року в м. Бафало, ЗСА, група вояків VI. Січової Стрілецької дивізії Армії УНР на святкуванні 40-их роковин заснування дивізії (Ланцут, Польща) **запланувала видання друком ІСТОРІЇ ДИВІЗІЇ.**

Там же і в той же час на вказану ціль зібрано було в фонд видання зазначеної книги **130 американських долярів — 140 долярів канадійських,** які через ген.-хоружого Володимира Герасименка передано полк. Миколі Битинському в Торонті, Канада, на зберігання до часу вжитку.

Всю справу здійснення друком Історії VI. дивізії доручено нам, підписаним старшинам дивізії, без обмеження терміну й обсягу названої публікації.

На жаль, до цього часу через незвичайно складні й несприятливі обставини нам не пощастило здійснити ввіреного нам доручення — видати Історію VI. дивізії — не зважаючи на те, що певна кількість матеріялу була вже нами зібрана, а деяка частина з того й опрацьована.

Однак. тепер, у ювілейну 50-ту "Золоту Річницю" заснування VI. дивізії, сконстатувавши, що з огляду на дальший брак потрібних матеріялів видання повної прагматичної історії дивізії залишається й надалі справою цілком безнадійною, МИ ВИРІШИЛИ ДРУКУВАТИ БОДАЙ ВИЗНАЧНІ ФРАҐМЕНТИ з деяких, відомих нам, історичних матеріялів про стан і діяння рідної дивізії, щоб пам'ять про нашу славну "Альма Матер" не заникла.

Ті документальні й описові матеріяли МИ ПОСТАНОВИЛИ друкувати в двох, найближчих нам військових журналах — **"Дороговказі"** (Канада) й **"Вістях Комбатанта"** (Америка-Канада) з вжиттям на ту ціль друку згаданого на початку цього ствердження дивізійного пресового фонду 140 долярів канадійських з таким розподілом: — "ДОРОГОВКАЗОВІ" (редактор полк. І. Липовецький) — ВІСІМДЕСЯТ долярів канад.; і "ВІСТЯМ КОМБАТАНТА" (редакція в Америці) ШІСТДЕСЯТ долярів канад.

Повнице ствердження підписали:

Петро Самутин, ген.-хор. Армії УНР, Балтимор, СЗА.

Микола Битинський, полк. Армії УНР, Балтимор, ЗСА.

28 травня 1971 р.

З РЕЦЕНЗІЙ

ПРО ТИХ, ЩО БОРОЛИСЯ ЗА ВОЛЮ

Під таким наголовком о. О. Купраєць помістив на цілу сторінку журналу "Світло", що його видають у Торонті оо. Василіяни (ч. 7-8 за липень-серпень 1971) рецензію на книжку: "Українська Дивізія "Галичина" Вольф-Дітріх Гайке".

Рецензент згадує, що "для читача, необізнайомленого з військовою справою, матеріял поданий у доступній формі, через що книжка читається легко й приємно", а "поруч ділового, історичного та вишкільно - бойового матеріялу подибуємо... справді високомистецькі літературні картини, що водночас своїм глибоким драматизмом, полонять людську душу". Така одна картина (5-ий розділ книжки) передрукована зараз після рецензії.

ПІДСТАРШИНСЬКА ШКОЛА В РАДОЛЬФЦЕЛЬ*)

(Спогад)

Пізньою осінню 1943 р. усі 12 сотень (крім 2-ої і 5-ої) з вишкільного куріня «2. в. V.» покінчили свій рекрутський вишкіл. «Гайделяґер» і так невеселий з своїми пісками та кущами-карликами, в яких ми так наполегливо набирали вояцького шліфу, споганів та зсірів нам дорешти. Цікаво було, що буде дальше.

Німецькі старшини і підстаршини з сотень, що покінчили вишкіл, від'їхали до Італії й Франції, призначивши перед тим здібніших рекрутів тимчасовою старшиною. Як ми згодом довідалися, заздалегідь були приготовані оцінки найновіших стрільців і списки, хто іде на підстаршинський вишкіл.

Наказ відїжджати не приходив кільканадцять днів і ми пробували власних крил... Сотникували українські старшини, муштрували здібніші рекрути, переважно самі кандидати до старшинської школи. Все ще було за свіже та провізоричне і тому не можна було завважити спеціялнього порядку по сотнях.

Добре, що такий стан довго не тривав. 15 листопада ми роз'їхалися кількома транспортами по цілій майже Німеччині, бо крім двох шкіл для підстаршин піхоти (Радольфцель і Ляуенбурґ), були призначені для нас інші школи різних родів зброї. (До них їхали вже менші групи).

Найбільшу групу творили стрільці, яким довелося набирати підстаршинського шліфу і досвіду в школі Радольфцель над Боденським озером. Сама школа лежить поза містечком Радольфцель, на оболонях, що тягнуться широкою смугою понад озером. Положення дуже гарне. Озеро найбільше в Німеччині. За озером Швайцарія з засніженими верхами Альп. Усюди повно садів, вправді тоді опустілі і безлисті, бо прибули ми туди з кінцем листопада, але трава всюди ще зеленіла. Такою зеленою, хіба може більш зруділою, осталася вона на час цілого вишколу, бо зима над озером незвичайно лагідна.

Модерні, обведені мурами і дуже чисті касарні із господарським будинком з годинниковою вежою посередині. Тут приміщувалась кухня — об'єкт не однієї мрії зголоднілих на вправах стрільців.

Вулицями цього старинного містечка вперше задзвеніла наша пісня. Ми маршували під проводом українських старшин з станції до касарень. Командантом транспорту був пор. Сова. Решта старшин (було їх щось з десять) мали приглядатися, як постають з недавніх ще

*) Оригінальний спомин, збережений в архіві, якого автор, на жаль, не відомий. Якщо перебуває він десь на еміґраці, прохаємо відгукнутися до Редакції «В. К.». — *Редакція.*

рекрутів — підстаршини. Були це пор. Микетюк, пор. Поспильовський, пор. Козак, пор. Казанівський та інші.

В Радольфцель були ще до нашого приїзду українські робітники (переважно придніпрянці). Про них знали радольфцельці, що це «русси» із відзнакою «ост». Вперше стрінулися вони з українцями — це з нашими стрільцями.

В підстаршинській школі те ж саме. Мало того. Вона існувала вже тоді п'ять років, але не амла ще чужинців за учнів. Ми були першими чужинцями, що мали вишколюватися серед цих мурів.

Самозрозуміло, що зацікавлення новими «вихованцями» було велике. На воротях ждала нас ціла група цікавих підстаршин. Вже там посипалися запити:

— Чи знаєте німецьку мову?

— З яких ви околиць? — і таке інше.

Школа із своєю залізною дисципліною проковтнула нас, щоб «вщепити» нам т. зв. пруський дриль. Розділили нас сотнями в спортовій залі, де на вступі привітав нас командир оберштурмбанфюрер Бравн із своїми старшинами.

Відразу виринула справа перекладачів, бо багато серед нас майже зовсім не знало німецької мови. З них утворено першу сотню із сотенним гауптштурмфюрером др. Гроссом. Крім цього утворено дві дальші сотні.

Ще в тім самім дні, коли ми приїхали, пополудні ми прибирали кінмати.

Поприділювані вишкільні підстаршини по два на групу з дванадцяти стрільців (панцирних ґренадирів) ходили по кімнатах і оглядали нас з резервою.

На другий день прийшов вже вишкіл. Вільного часу багато не залишалося нам аж до самого кінця вишколу. Дополудня вправи в полі, потім коротка обідня перерва. Після обіду вистачало часу хіба на те, щоб помити їдунки та приготувати зброю й виряд для вправ у боротьбі на близьку віддаль, що відбувалися за мурами касарень на площі ч. 1 або на бункровій горі.

П'ятнадцять хвилин залишали нам, щоб після вправ з немилосердного осіннього болота беззакидно чистому та зачесаному перейти у викладову залю. Напереміну, раз в залі, раз групами по кімнатах, проходили теоретичні лекції.

Кожного понеділка після обіду обговорював шеф гауптштурмфюрер др. Гросс політичне положення. Усі приявні були приналежні до сотні старшини і підстаршини. Підчас таких годин дуже часто виринало українське питання.

Сам др. Гросс, адвокат по професії, заступник віденського гауляйтера, був прекрасним промовцем. Назагал ставився до нас прихильно і був зацікавлений українською справою.

Нас хотіли вважати тільки як якусь окрему націю галичан, які не мають нічого спільного з Україною, але ми їм вияснювали в чому діло. (Найбільше милила їх назва «Галіціен»). Відмінний характер німців і наш, як теж і мова доводили, спочатку часто, а далі все рідше, до непорозумінь, які др. Гросс умів поладнати майже завжди справедливо.

Чимало клопоту було з піснями. Спочатку хотіли нас навчити тільки самих німецьких пісень. В Радольфцель пісня мусіла бути різка і голосна. На думку наших вишкільників українські пісні до маршу не надавалися. Найчастіше вимагали співати таких як: «Чорна кура», «Ми, українські добровольці», «Хлопці підемо та «Машерують добровольці». Останню казав др. Гросс перекласти на німецьку мову і співав її з нами що понеділка після дискусії. Усіх завоювала українська народня пісня. Що четверга на перервах підчас стріляння, перед кожною лекцією та в неділю співали ми пісні, якими усі захоплювалися. Проф. Осташевський, який відбував також підстаршинський вишкіл, зорганізував хор, що згодом став дуже популярний не тільки на терені вишколу, але в цілій Боденській окрузі. В місті ми дали концерт, яким мешканці були захоплені. Концерт ми повторювали. Крім того співали на зимову поміч в Констанції, в Зінген та других місцевостях.

В Констанції, де була дуже акустична заля, усі були захоплені, проводили нас до станції з вигуками: «Браво, украінер»! Та не тільки пісня зблизила нас з мешканцями Радольфцелю. Вони не були призвичаєні, щоб есеси ходили до церкви. Факт, що кожної неділі пополудні бачили вони нас в церкві, зблизив нас дуже з населенням. Спочатку ми не мали зовсім вихідного, а потім дуже коротко пополудні в неділю і кожний хотів дещо купити от хоч би яблука чи пройтися над озером. Мешканці з зацікавленням розпитували нас про все. Часами навіть на вправах, під час забави в наступ, селянки підносили нам яблука. Згодом ми стали дуже популярні, а своєю поставою стрільці доказали, що і на вправах вони не є гірші від німців.

На вишкіл прийшли нові вихованці-німці і нас стягнули у дві сотні, бо забракло приміщення. Обидва сотники були дуже прив'язані до своїх вихованців-чужинців. Разом із 6 відділом постановили вони справити нам, українцям, окремі Різдвяні свята. Навіть наших дівчат, що були там на праці, запрошено було, щоби ці свята були для нас приємніші.

Скоро проминули тверді дні вишколу. Хлопці привикли вже і до дисципліни і до скромного пайка, тим більше, що багато пачок з дому, з Галичини, нагадували Гайделягер. З вишкільним персоналом

ми вже так звикли, що вони часто гостювали і радше пішли б з нами на фронт як з німцями. Більші військові вправи показали, що вправність у наших хлопців зовсім задовільна. Але завжди і всюди воно так, як усе вже наладнане і зігране, тоді треба починати життя на ново, бо час минає скоро. Таксамо незвичайно скоро проминув нам останній місяць вишколу.

Ми повинні були його покінчити раніше, як було передбачено, і тому на кожних вправах брали ми все щось нового.

Успіхи нашого хору під керуванням проф. Осташевського дали добрі висліди при перевірці школи рахсінспектором оберфюрером Вайссом. Вони причинилися до цього, що було тяжко розставатися з нашими виховниками, покидаючи школу. Вони бажали нам військового щастя і раді були б їхати з нами. Дехто з них нарікав на вояцьку долю, що примушує їх раз-у-раз зміняти свої групи, з якими так сприятелювалися.

Нас попращав командир і вранці перебрав наш транспорт до Нойгамеру пор. Микетюк. Ще раз залунали наші пісні по вулицях цього маленького старинного містечка. Ще раз востаннє подивилися ми на ті площі вправ, на яких змішалася із снігом та болотом не одна крапля молодого стрілецького поту. І хоч кожний хотів назад туди до своїх, до дивізії, жаль було прощати ці оболоні, які нераз спочатку вишколу в'їлися були нам добре «в печінки».

О. Сагор

З ДОСВІДУ "ҐАЛІЦІЙСЬКОГО" АРТИЛЕРИСТА

Тому що ліниві до пера наші пра-прадіди пушкарі з-під Берестечка й Батурина не залишили нам ніякого записаного цінного досвіду з ділянки цього такого шляхотного роду зброї і отже світ не доцінив якось належно ще наших дотичних геніяльних талантів (а поруч китайців ульокував нас щодо пильности й талановитости наш відомий гінеколог і холодно воєнний психолог і літературознавець генерал-полковник Пучі-Гучі!), то я хочу влекшити хоч нашим нащадкам працю на відтинку популяризації нашоі винахідливости й переказати анналам «ґаліційської» історії такий автентичний припадок (із довгої серії ще інших!) з моєї артилерійської практики.

Було воно десь там на «брежульках» (горбках) Словенії в березні 1945 р. (бо де ж ми ще так успішно могли були воювати, як не проти подібних до нас розмашисто-барокових чорногорців Тіта?). Мабуть, був це придуманий фантазійними штабовиками дивізійного Фрайтаґа «Унтернемен Доннерветтер» чи інший якийсь там «Шпербер».

Після спішних нічних маршів, при яких треба було вважати на придорожні словінські курники, від яких пахло «штандґеріхтами» для наших підприємчивих організаторів «хльопчіс», і теж не менш на розіспаних фірманів обозу, яким амуніційні вози все мали інклінацію перевертатися в рови й ламати дишлі (бо борозна кобила постійно затягала!), — ми врешті з батерією опинилися на запляновому становищі, звідки треба було вночі за картою вести по якихось безлюдних вертепах (де чомусь підозрівано табори тітівців!) «шпер» чи то «штир-фоєр». А що з-поміж моїх двох колеґ-старшин все котрийсь їшов на зміну маркирувати до шпиталю, то мені, як «шефові», приходилося постійно вести самому обсерваційний пункт; на вогневому ж становищі був тепер «Любко число 1» («Любкові число 2» виріс був тоді якраз якийсь там чиряк, що його пішов був лікувати аж у шпиталь!).

Ще зі Словаччини возила моя амуніційна валка щось зо два вози «віватових» картуш. Чому їх нам були з дивізії втирили, те знав хіба лиш штабно-дивізійний муніційний старшина-німець. Чи де готовилися на святкування якої перемоги, чи на прийоми англійського короля, коли треба буде тими картушами гримати нашій батерії салют, — не знаю. На всякий випадок жоден маґазин їх прийняти назад не хотів, а залишити їх у якомусь рові — грозив суд. То ж возилися ми з тими картушами, дослівно, як зі ступою дурень, ще від Збіньова біля Раєцьких Тепліц. А що мав я дуже інтеліґентних і заслужених підстаршин і таких же героїв-вояків (доказ: весь лещетарський виряд по дорозі зі Словаччини «розгубився» з возів, але ні одна «віватна» картуша не

пропала (так, то хлопці вміли шанувати в руках раз отриману зброю!), то серед вечірньої теміні виладувано на вогневому становищі не лиш бойові ґранати й картуші, але й оті віватові «сліпаки». То ж сталося те, що в таких випадках діється завжди: мої інтеліґентні пушкарі (бо ж артилеристи супроти отих побігушок піхотинців чи бальконосців піонірів — народ з природи інтеліґентніший: це кожен підтвердить!) скористалися з нагоди, що при нічному непокоючому вогні можна буде облегчити амуніційні вози й «вистрілили» гранату не третім бойовим ладунком, але «віватовою» картушею. Від того граната пролізла в цівці всього з півтора метра й там... застрягла. Дослівно так само, як те грішне яблуко, що Єва дала була Адамові й воно йому на пів дороги в горлі стало та ще досі всім худим чоловікам ходить суди-туди в горлянці. З моєї трьохгарматної «батерії» (бо до 4-ої гармати не було панорамки з роду, то ж возили ми цю гармату лиш так для фасону, на тіц) — зробилася вже лиш чота. Про цей сумовитий факт дав мені був знати телефоном мій старшина на батерії — Любко ч. 1. Сидів же я тоді темної березневої ночі враз із своїм обсерваційно-пунктним відділом в теплій словінській хаті (з сусіднього горбка сміли ми були як аристократична інтеліґентна зброя зійти ночувати в хату!) і дульнув був монументальне своїм об'ємом горнятко самогінної сливкової «ракії» — отак щоб розігрітися. Ясно, що й гумор від того був підскочив на 45 ґрадусів.

Немила пригода з гарматою заставила мене почати пригадувати собі про всі ті поради, що їх нам давали були в артилерійській школі: мовляв, що робити, коли ґраната стане гарматі в горлі То ж зразу став повторювати їх у телефон: вирубати довгу жердку й пробувати виштовхувати, раз це ближче до вильоту. А як не йде, кликати дивізіонного зброяря, хай той собі голову мастить. Але по зброяря вже були післали вони самі, — моя ж рада з виштовхуванням не надто Любкові сподобалася, бо ану ж ґраната при тому експльодує? Тоді хоч цівку розірве, якщо ще додатково не побільшить при тому лісти дивізійних героїв-небіжчиків, — розстріляних «штандґеріхтами», — тепер ще канонірами моєї батерії. Мій непривичний до сербського національного напитку організм примусив мене спершу вернути словінській землі цю її сливчану амброзію. Тримаючися в темряві якогось кола при тій немилій дорозі вздовж плоту до Риґи, я всетаки далі ще роздумував над нічною трагедією моєї третьої гармати. І тоді прийшла мені геніяльна думка, якої я потім не вспів тільки опатентувати в берлінському Геересамті тому, що незабаром не стало ні його самого ні моєї батерії: тому передаю цю думку тут нашій майбутній артилеристській традиції, якщо вона, хлебнувши сивухи, стоятиме перед такою самою проблемою, як я під словінським плотом вночі.

Роздумуючи логічно тоді, що якщо повний пороховий заряд має силу з малої (20 см) зарядної комори виштовхнути ґранату на віддаль

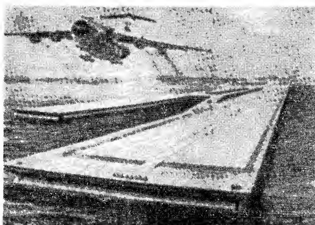
9 км, то той же заряд повинен ще мати силу виштовхнути з «великої зарядної комори» (152 см, бо так далеко посунулася була та пеховна ґраната) гарматне стрільно, ну скажім на ще півтора метра, щоб воно вилетіло з дула. Тимбільше, що від легкого стусана в ґранату вибухом цеї «віватної картуші — сама ґраната ще не повинна була відбезпечитися (якщо не брехали наші викладачі в Бенешові, що навіть від бойового заряду таке відбезпечення наступає аж після вилету з гирла гармати!). То ж це своє геніяльне відкриття я скоро переказав телефоном Любкові на батерію, поручуючи вжити спеціяльного «далеконосного» ладунку в бойовій картуші. Моя логічна арґументація Любка переконала, хоч він мабуть ракії не пив: цю фатальну гармату спрямовано гирлом у поблизьку оранину, хлопці прив'язали до її замкового спусту подвійно довгий шнур і випалили з віддаленого закриття. Тим і позбулися впертої ґранати з цівки: на другий день знайшли це стрільно нерозірваним в оранині, яких 20 м. перед гарматою, — і обережно затягли його в поблизький потік, щоб там коли після війни якісь діти, граючися ним, пообривали собі руки-голови.

Вислід цеї операції «Шлівовіц» подав мені Любко ч. 1. з видимою полекшею на душі — зараз таки телефоном. Теж і я тоді з пільгою положився передріматися на словінській лавці.

Хай оцей мій бойовий досвід з гарматою, ґранатою, віватовою картушею й словіською ракією послужить усім майбутнім всеукраїнським артилеристам, якщо матимуть у себе колись теж таких самих «хльопчіс», які ледви розкарячистих цифер писати навчилися, а вже їх післали на батарейних вирахівників поратися з логаритмами й стрільними таблицями.

ЛЕТОВИЩА НА ВОДІ

З уваги на те, що майже з кожним роком розміри, поємисть і швидкість літаків збільшуються, а тим самим і потрібно більше проостору під будову летовищ для причалу та відльоту таких літаків-великанів, а з другого

боку щораз тяще зиайти відповідиі вимагані простори иа суші, очі відповідальних за побудови летовищ щораз більше звертаються иа невикористані водиі простори.

Ідея побудови летовищ иа водах не є иова. Спосіб будови таких летовищ є теж різний. Одиі можуть бути побудоваиі на штучиих иасипах, як иапр. в Ніцеї, Гоик Конґу, в Кінґстоиі иа Ямайці, інші знову ж в формі, як в Нью Йорку (Ля Ґардія) або напр. в Сіятелі (ЗСА), де для цієї цілі побудовано плаваючий міст.

На ілюстрації бачимо проєкт швайцарського архітекта В. Мюллера: це плаваюча штучно збудована поверхия на озері Ноєнбурґерзее для великих розмірами та важких літаків. Саме озеро положене далеко від великих скупчень иаселеиия, а для комунікації з летовищем передбачається побудова поїзду иа линві в повітрю, що давала б змогу пасажирам з летовища на озері Ноєнбурґерзее бути в Цюріху за несповна пів години.

ФАЛЬШИВИЙ ВИКЛАД ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ СССР

В журналі Головного політичного правління совєтською армією і военно-морською фльотою «Коммунист вооружених сил» в кожному числі друкуються матеріяли для політичних занять. І так в ч. 3/1971 р. є стаття п. заг. «Ленінська національна політика й боротьба партії за її здійснювання». Стаття є призначена для «ще більшого зцілення воєнних колективів, укріплення дружби й вояцького товариства, розвитку в вояків стремління ще вище піднести бойовоготовість підрозділів, частин, корабля, з'єднання». Для вивчення цілої теми призначено 10 годин, в тому 2 год. на виклад, 4 год. на самостійне читання літератури на цю тему та 4 год. на дискусію. Основна мета політичного вишколу: «виховувати вояків у дусі патріотизму, дружби народів СССР і соціялістичного і н тернаціоналу». Згадана стаття, як матеріял для викладу поділена на 3 окремі питання: 1. Основи національної політики опрацьовані В. І. Леніном для компартії. 2. Торжество ленінської політики. Дружба й братерство народів СССР — показник відпорности Сов. Союзу, бойової сили його збройних сил. 3. Заходи КПРС для дальшого злиття націй, перетворення «совєтського народу», воїнів армії і фльоти в дусі дружби народів, *нетерпимости до будь-яких проявів націоналізму і шовінізму*». (Наше підкреслення — Ф. К.).

Тут хочемо звернути увагу на найважливіше, щоб на підставі викладу, з одночасною конфронтацією із дійсністю, доказати фальш національної політики в СССР взагалі. Багатонаціональні збройні сили СССР є під політичним аспектом виховувані в російському національно-шовіністичному дусі. Найменший прояв націоналізму серед вояків будь-якого немосковського народу законом гостро карається. У викладі читаємо, що в «СССР ліквідовано експлуататорські кляси», які «були головною причиною експлуатації людини людиною». І далі у викладі сказано: «дружба народів СССР проявляється в соціялно-політичних, економічних, воєнних і культурних стосунках між народами». Того роду пропаґандивна теорія розминається із дійсністю! Фактично в СССР владу виконує нова експлуататорська кляса — оліґархія КПРС, при допомозі системи терору вдержує державний капіталізм. Коли йдеться про «дружбу» більше 100 націй і народів, вона існує для пропаґандивного експорту, бо окремі немосковські народи є русифіковані, їхні національні культури різними засобами нищені, з метою перетворити їх в один «совєтський народ». Одним із засобів перетворювання немосковських народів, це політичний вишкіл у збройних силах СССР, який переводиться московською мовою, на історичній базі імперіяльної політики та московського шовінізму царського періоду. Ідейно-теоретична основа марксо-ленінізму в національному питанні і «соціялі-

стичний інтернаціоналізм» для панівної оліґархії є звичайним прикриттям, для обдурювання народів, які ведуть боротьбу за повну національну свободу поза гемісферою політичних і ідеологічних впливів СССР. Навчати вояків про те, що в многонаціональній соціялістичній СССР «розцвітають нації і національні культури, в повному єдинстві націй», це хіба в теорії, бо на ділі панівна оліґархія КПРС продовжує ганьбу тюрми народів. Колись, за царських часів та після повалення царського самодержав'я, під час жовтневої революції 1917 р. до сьогодні, всі немосковські національности СССР не мають власних суверенних прав і національної свободи. У згаданій статті говориться навпаки, що є звичайним фальшом. Свого часу В. І. Ленін підкреслюва, що з точки зору національних взаємостосунків Московія відрізнювалася від інших країн. Вона зображувала собою многонаціональну державу з єдиним національним московським центром. Сьогодні положення зовсім не змінилося!

У викладі сказано, що «основні принципи національної політики совєтського керівництва були встановлені в «Деклярації прав народів Росії», проголошеній 2 листопода 1917 р., де установлено рівність і суверенітет народів Росії, право народів Росії на самостійне оприділення включно із відділенням і створенням самостійної держави». Всі ці права большевики ніколи не виконали, навіть найменший вияв до самоопреділення в СССР є переслідуваний і гостро караний. Тому абсолютною неправдою є, що «під керівництвом В. І. Леніна большевицька партія провела велику практичну роботу з метою наладнання багатогранних форм співпраці націй».

Із викладу довідуємося, що «в 30-их роках після ліквідації експлоататорської кляси і закріплення соціялізму й економічної бази СССР, завершено історичний процес формування совєтських соціялістичних націй». І пояснення, що «процес формування нових націй в СССР відбувався двома шляхами. Багато соціялістичних націй, наприм., московська, українська, білоруська, вірменська, естонська, лотиська, литовська, молдавська, татарська, грузинська, творилися і розвивалися на базі старих націй, посталих в період установлення капіталізму, у висліді докорінних їх перемін в дусі соціялізму... За ідеологічну основу процесу наближення народів в період побудови соціялізму служило марксистсько-ленінське вчення, пролетарський інтернаціоналізм». І далі читаємо, що в висліді всестороннього наближення націй в СССР постала принципіяльно нова історична побутовість людей різних національностей — совєтський народ». Цей «народ має спільну соціялістичну батьківщину — СССР, спільну економічну базу — соціялістичне господарство, спільну осоціяльно-клясову структуру, спільний світогляд — марксизм-ленінізм, спільну мету — побудову комунізму та багато спільних духових і психологічних прикмет». Для допов-

нення усього згаданого бракує ще система терору, яка силою втримує позірно все спільне «совєтського народу», якого фактично немає! Рухи спротиву проти системи терору в цілому СССР та боротьба окремих націй, щоб унезалежнитись від Москви, про що знаємо із т. зв. «захалявної літератури», — найкращий доказ повного заперечення фальшивого викладу.

Під час політичних занять доручається обговорити «прикладний прояв дружби народів СССР в роки іспиту Великої вітчизняної війни, що треба вважати за один із факторів сили й могутності совєтської держави, показника її історичних перемог». Немає ані словечка згадки про те, що другу світову війну розпочав Гітлер спільно з Сталіном. Отже СССР — «соціялістична» держава в союзі з фашистською Німеччиною розпочала імперіяльну війну. Жертвою тієї війни була найперше Польща, яку поділили оба окупанти. Коли ж Гітлер підготовляв війну проти СССР, у викладі сказано, що «він та його кліка не тільки розраховували на свою воєнну силу, вони особливу надію поладали й на те, що їм удасться убити клин між совєтськими народами, викликати міжнаціональну распрю». Також така «наука» семінара не є історичною правдою. Доказом того, що ані Гітлер, ані його кліка не мали у своїх імперіяльних калькуляціях мети порізнення народів СССР, вони плянували їх знищення. І так уже в «Генеральному пляні Схід», з липня 1942 р. передбачалося переселення 65% українців на Сибір. Пляново винищувано полонених червоної армії, які добровільно здавалися в німецький полон в надії, що таким способом допоможуть Гітлерови розвалити СССР. Плянове винищування полонених червоної армії було одною із головних причин, що вже в другій половині 1942 р. червоноармійці перестали здаватися в полон в тій мірі, що попередньо. Політика Гітлера в Сх. Европі, яка вважала всі народи СССР за меншевартні в порівнянні з німцями — це головна причина кінцевого повного неуспіху III-го Райху у війні проти СССР. Червоноармійцям усіх національностей у війні проти німецьких збройних сил не залишалося нічо інше, якк тільки у «братньому союзі» зброєю боронити свого життя. Про «наближення» між народами тут не приходиться говорити, бо братерство зброї було подиктоване конечністю, почуттям самооборони.

КПРС надіється досягнути «єдинство» народів СССР після завершеної побудови комунізму. Під «единством» треба розуміти завершене перетворення більше 100 народів в один «совєтський нарід» з московською мовою та московською культурою. Таке бажання треба вважати мрією стятої голови, бо націй совєтська система терору не зуміла знищити, вони живуть своїм окреміжним національним життям і змагають до здобуття повної державної незалежности, що стверджують закриті політичні процеси, в т. зв. «союзних республіках».

Ф. Кордуба

ДОКУМЕНТИ ДО ІСТОРІЇ УД УНА

(Продовження з попередніх чисел «В. К.»)

Набірна Комісія

ДОКУМЕНТ Ч. 9

округи ....

для SS Стрілецької Дивізії Галичина

ПЕРЕХІДНА ПОСВІДКА ПРИЙОМУ

Службовий ступінь — Прізвище — Ім'я

уроджений — замешкалий

.... зголосився добровільно

вулиця, ч. дому

до SS Стрілецької Дивізії Галичина. Через Набірну Комісію зістав в основі узнаний за спосібного й тимчасово прийнятий.

Охотник має від часу одержання цієї посвідки перебувати в близькій віддалі свого мешкання, щоби кожночасно міг явитися на візвання військово-лікарських оглядин.

По думці розпорядку про обов'язок праці для ненімецького населення з 26. 10. 39 (Дн. Розп. ГГ. стор. 6) не сміє посідач цеї перехідної посвідки бути покликаний до ніяких робіт ....

.... до .... 1943.

.... дня .... 1943.

Місцевість

Начальник Набірної Комісії

Печатка

....

Підпис

....

Службовий ступінь

ДОКУМЕНТ Ч. 10

ВКАЗІВКИ

для охотників СС Стрілецької Дивізії Галичина

1. Охотник СС Стрілецької Дивізії Галичина є покликаний до боротьби за свій край, до боротьби проти большевизмові, до боротьби з небезпекою, яка грозить з азійських степів. Він є покликаний утримати

традицію українського народу в боротьбі за культуру народів Европи. Прийом до СС Стрілецької Дивізії Галичина є високою честю. Він зобов'язує до бездоганної поведінки рівнож в часі перед покликанням.

2. По покликанні треба буде виждати довшого часу, заки буде признана перша відпустка. Тому вже тепер треба упорядкувати всі свої особисті справи, будьто родинні будь господарські, які з огляду на довшу відсутність вимагають упорядкування.
3. Працедавець мусить знати, що охотник ще лише через кілька тижнів стоїть до його диспозиції. Тому треба йому негайно предв'явити посвідку прийому.
4. Охотник має старатися принести в порядку свої особисті папери, щоби можна було заложити в порядку його особисту картотеку у відділі. Якщо не може одержати іншої особистої виказки, повинен видістати від свого начальника волості (міста) посвідку, з якої були б видні:

   прізвище,
   ім'я,
   дати уродження,
   місце уродження,
   ім'я й родинне прізвище матері,
   ім'я батька.
5. В часі між прийомом і покликанням не сміє охотник довше як оден день бути відсутним в хаті, щоби наказ покликання напевно дійшов до нього.

   Якщо довша відсутність покажеться невідзовною, охотник мусить у свого війта чи начальника заподати, де він в цім часі перебуватиме.
6. Охотник не сміє бути в часі між прийомом і покликанням притяганий до ніякої праці поза місцем свого замешкання. Якщоб це сталося, то має негайно зголосити це властивому Ляндкомісарові.
7. Наказ покликання треба негайно й точно виконати. Підписана охотником заява, що він є готовим вступити до СС Стрілецької Дивізії Галичина, зобов'язує до виконання наказу покликання.
8. Вибираючися до відділу має охотник взяти зі собою на три дні харчів на дорогу, щоби йому старчили, заки осягне призначене йому місце. По можності повинен взяти з собою: 1 комплет білля, 1 коц, прибори до шиття, до писання, годинник і ножик.
9. Якщо охотник в дорозі до відділу через будьякі обставини буде затриманим, то може звернутися за поміччю до кожного німецького уряду, як рівнож до станиць поліції або війська предкладаючи свій наказ покликання.

10. Охотник одержує цей самий одяг, виряд, зброю, харч й плату, як німецький вояк. Він дізнає цього самого справедливого обходження.
11. По почесній службі буде трактований на цих самих основах в цивільному забезпеченні, як німецькі вояки по звільненні. До нього матимуть примінення рівнож приписи про соціяльне забезпечення пошкодованих війною.
12. Членам родини, це є тим особам, до утримання яких охотник є законно зобов'язаний — в першій мірі отже:

жінці,
родичам
і дітям

запевняється цю саму допомогу, яку одержують родини німецьких вояків.

ДОКУМЕНТ Ч. 11

Прийомна Комісія/Набірна Комісія

округи ....
для SS Стрілецької Дивізії Галичина

ПОСВІДКА

____
Службовий ступінь Прізвище Ім'я

____
уроджений замешкалий

.... зголосився добровільно
вулиця, ч. дому

до SS Стрілецької Дивізії Галичина.

Він одначе не міг бути прийнятий з причин через нього незалежних.

Цю посвідку видається йому на доказ добровільного зголошення до військової служби.

.... дня .... 1943.
Місцевість

Начальник Прийомної/Набірної Комісії

....
Печатка Підпис

....
Службовий ступінь

З'ЇЗД БРАТСТВА В ЗСА

КРАЙОВА УПРАВА БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ І УД УНА в ЗСА повідомляє всі Станиці, Уповноважених КУ, всіх Друзів Дивізійників та все Українське Громадянство, що 12-ий КРАЙОВИЙ З'ЇЗД БРАТСТВА кол. Вояків І-ої Української Дивізії УНА в ЗСА відбудеться у днях 4, 5, і 6-го вересня 1971 року на Оселі Українського Робітничого Союзу «Верховина» у Ґлен Спей, Н. Й.

Програма З'їзду:

Субота, 4-го вересня 1971:

а) реєстрація делегатів та гостей,
б) ділові наради,
в) дивізійна забава.

Неділя, 5-го вересня:

а) Апель Дивізійників,
б) Служба Божа і Панахида у стіп символічної Могили Борцям за Волю,
в) Бенкет,
г) Мистецька програма,
ґ) Забава.

Понеділок, 6-го вересня:

Дозвілля, товариська гутірка, купання і т. п.

В справі замовлення кімнат і нічлігу підчас побуту на Оселі «Верховина» просимо звертатися до Адміністрації Оселі Українського Робітничого Союзу безпосередньо. Крайова Управа Братства цих справ не полагоджує.

Адреса оселі «Верховина»:
U.W. A. RESORT CENTER
GLEN SPEY, N. Y., 12737
Phone (914) 598-2773

За Крайову Управу:
Михайло Шевчук, секретар

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОБВУА В ЧІКАГО

Дня 6. 3. 1971 відбулися загальні збори Відділу ОбВУА в Чікаґо. Після звітів уступаючої Управи обрано на пропозицію номінаційної комісії нову Управу в складі: Городиський Орест — голова; Галушка Володимир — 1-ий заст. голови; Ільницький Євстахій — 2-ий заст. голови; Струк Лев — секретар; Богдан Константин — скарбник; Чайковський Лев — реф. сусп. опіки; Струтиниський Ярослав, Дурбак Богдан, Кутко Ігнатій, Саплнвий Іван і Зботанів Ігор — члени.

Контрольна Комісія: Тимцюрак Володимир — голова; Дахівський Мирон — член, Гузар Богдан — член.

Товариський Суд: Білиниський Богдан — голова, Малий Карпо, Куропась Стефан — члени.

В Управі Відділу ОбВУА є заступлені покоління обох світових воєн, як рівнож майже всі військові формації.

Більшість членів Управи, це кол. вояки Української Дивізії "Галичина".

О. К. Г.

ВШАНУВАЛИ СВІТЛУ ПАМ'ЯТЬ С. ПЕТЛЮРИ

Міжкомбатантськнй Комітет, що об'єднує всі ветеранські організації м. Шнкаго та Молодечі Організації під патронатом Громадського К-ту в Шнкаго гідно вшанувалн пам'ять Головного Отамана Військ УНР Снмона Петлюрн в 45-ту річнницю Його смертн.

Дня 23-го травня в соборі св. Володимира була відправлена о год. 11.45 СОБОРНА панахида за спокій душ: Новоспочилого Митрополита ІОАНА (Теодоровича), Головного Отамана Симона Петлюри та полк. Євгена Коновальця. Панахиду відправили: протопресвітер о. Федір Білецький в співслуженню пан-отців парафії св. Володимира і Ольги Павла Джулинського та Мирослава Бутринського. Гарно й велично співав хор собору св. Володимира під дир. п.-отця Позияка. Відповідне слово в високопатріотичнім дусі перед панахидою з амвону виголосив о. протопресвітер Ф. Білецький. Густі лави ветеранів всіх формацій та молодечих організацій з прапорами і повна церква молящих надали урочистість хвилі.

Після панахиди в парафіяльній залі відбувся вояцький апель, яким проводив Голова Міжкомбатантського К-ту інж. С. Голяш і який зложив звіт генералові В. Филоновичеві, якому асистували майор М. Отрешко-Арський та майор М. Ф. Чопівський.

Після апелю присутні оглядали музейні експонати, які до Чікаґо привіз з Міннеаполісу ген. В. Филонович. Виставку тих експонатів отворено ще попереднього дня, даючи можливість українській громаді запізнатися докладніше з тими дорогими кожному українцеві пам'ятками. У вечірніх годинах того ж дня виставку відвідали представники литовської колонії на чолі з генералом Дірмантосом. Окремо попереднього дня виставку відвідала школа українознавства парафії св. Володимира.

На цім місці належить висловити признання генералові В. Филоновичеві за його посвяту як при збірці цінних експонатів, так і при улаштованню виставки, до якої генерал Филонович, не жаліючи своїх трудів і незважаючи на свій вік, працював з охотою і любов'ю. Ветерани місцевого відділу СУВА приходили йому з поміч'ю.

Того ж дня урочисті панахиди за спокій душі Головного Отамана Симона Петлюри були відправлені і по інших церквах Чікаґо, а саме: в церкві св. Софії, в церкві св. Тройці та в церкві св. Покрови. На жаль парох церкви св. Миколая (гр.-кат.) відмовився служити панахиду, не зважаючи на те, що представник Міжкомбатантського К-ту, спеціяльно делегований до парафії св. Миколаївської церкви, про це просив.

Того ж дня 23-го травня о год. 5-ій в місцевій школі Шопена відбулася Академія.

В першій-офіційній частині Академії ветерани всіх формацій віддали салют пам'яті Головного Отамана, зложили п'ять рож перед портретом, а програма складалася з вступного слова голови Міжкомбатантського К-ту інж. С. Голяша та змістовного та аналітичного реферату на тему судового процесу в Парижі. Цей реферат виголосив ген. Василь Филонович.

Шкода, що прелегент був обмежений часом і тому не довелось нам почути деякі деталі процесу. Все

таки генерал Филонович уложив свій реферат так, що дав майже повну картину процесу, про який в цілості ще не всі знають. Головне — позакулісові моменти процесу всеж таки були насвітлені.

В другій-мистецькій частина Академії були добре віддані деклямації дітей, а саме М. Ділендорфа та панни Книш. Пані Ія Мацюк з притаманною їй імпресією виконала "Жита", "Україно моя" Гнатишина та "Гей, тополі мої" Бобикевича при фортепіяновім супроводі проф. В. Шутя. Далі слідували виступи ансамблю бандуристів і хору ОДУМ-у під дир. А. Луппо у виконанню "Марш України" та "Марш Поляглим" муз Китастого на слова І. Багряного та молодечого хору "Ватра" осередку СУМА ім. Павлушкова під дир. В. Дзуля у виконанню "Готові до чину" муз Федорова, "Геть вороги України" муз. Гнатишина та "Ми ростемо, ми надія народу" муз. В. Шутя. Виступи обох ансамблів були на належній висоті.

Доводиться звернути увагу на слабу присутність української громади на самій Академії в порівнянню до участи громади в панахидах чи в збірках при розпродажі пропам'ятних жетонів. Причини, які до цього довели, мимо доброї підготовки, яку перевів Міжкомбатантський К-т, це: 1. Час. Місяць травень є місяцем майже щоденних травневих богослужень в католицькій церкві, 2. В школах відбуваються закінчення шкільного року, 3. Цього року в травні м-ці майже кожної суботи і неділі були ріжного род імпрези та концерти, і 4. Того ж дня 23-го травня, в сам день Академії, в пополудневих годинах відбулось протестаційне віче в зв'язку з хиротонією двох єпископів в Філядельфії, про що відомо українському загалу. Тут напевно завинили організатори віча, вибравши на віче день, коли відбувалася Академія.

Однак треба підкреслити, що поза моральним успіхом в відзначенню 45-ої річниці смерти С. Петлюри був і матеріяльний успіх і Міжкомбатантський К-т буде в стані передати відповідну суму грошей до Парижу для підтримки бібліотеки імени С. Петлюри, як то було запляноване. Очікуються лише остаточні підрахунки й розчислення й вислід буде поданий до загального відома.

"МЕМОРІАЛ ДЕЙ"

Дня 31-го травня по традиції всі православні зібралися на кладовищі в Ельмвуд Парку для вшанування пам'яти своїх рідних, там похованих.

Станиця Союзу Укр. Ветеранів під проводом її голови п. майора М. Отрешка-Арського спільно з американськими ветеранами творили почесну варту в часі панахиди, яку перевів п. отець протопресвітер Ф. Білецький при гробі похоронених там американських ветеранів. Лунають гонорові стріли, сумно грає сурма, хиляться прапори, а потім ветерани обходять могили померших ветеранів всіх воєн, віддаючи салют і уквітчують прапорцями їх могили.

ЗЕЛЕНІ СВЯТА

Дня 6-го червня маси народу зійшлись на кладовище св. Миколаївської церкви, щоби, дотримуючи традиціо, започатковану ще на рідних землях (в Галичині), на перший день Зелених Свят віддати пошану спочилим членам своїх родини.

Міжкомбатантський К-т приложив багато зусиль для імпозантного переведення свята. В цьому заслуги голо-

ви К-ту інж. С. Голяша та голови Братства дивізійників Б. Кашуби.

Ветерани та молодь з прапорами під проводом пор. Р. Припхана творили імпозатний похід, щоб потім уставитись перед пам'ятником - хрестом кладовища.

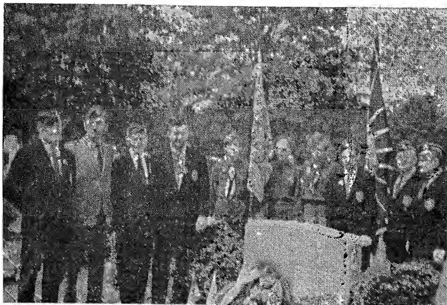
Після відслуження служби Божої і панахиди за спокій душ всіх героїв, що життя своє положили за волю Батьківщини, п. отець. М. Бутрниський виголосив прекрасну змістом промову, ветерани-дивізійники кладуть вінок у стіп аналоя під звуки барабанних ударів. Величаво співає церковний хор церкви св. Володимира і Ольги під дир. Р. Андрушка.

Представник молоді п. Черінь виступив зі словом і, починаючи від козацьких часів і далі в хронольогічнім порядку до славних чинів УПА, закликав хилити голови перед героями і їхнею пам'яттю, проголошуючи хвилину мовчанки.

Співом "Вічная Пам'ять" закінчилася офіційна частина свята, після чого були відслужені панахиди на поодиноких могилах з уквітчанням їх національними прапорцями.

М. Ч.

ЗЕЛЕНОСВЯТОЧНІ ПОМИНКИ В НЬЮ ГЕЙВЕН, КОНН.

Станиця Братства І УД УНА і Відділ ОБВУА при співучасті представників кол. Вояків УПА влаштували цього року Зеленосвяточні поминки в Нью Гейвен. Приготовляючись до свята вже в суботу 5 травня удекоровано гроби бувших вояків українців похованих на цьому цвинтарі. В суботу вечером була відправлена панахида в Українській Православній церкві за упавших борців за волю України, а в неділю була відправлена Служба Божа в Українській Католицькій Церкві. В богослуженнях взяли участь

члени І УД УНА, ОбВУА та колишніх Вояків УПА та багато організованої молоді в рядах молодечих організацій, Пласту і СУМА з прапорами.

*

По полудні була відправлена панахида на цвинтарі на гробі відомого українського письменника та учасника Визвольних Змагань, пор. Матіїва-Мельника у наміренню всіх померших і похованих вояків на цьому цвинтарі. Панахиду відправили оо. Осташ і Скульський, а коротке, але змістовне слово виголосив о. Осташ, парох Української Католицької Церкви.

М. Пушкар

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

До

Хвальної Редакції

"Вісті Комбатанта".

Прочитавши з зацікавленням статтю Р. Крохмалюка "Станиця Військової Управи у Відні" (гл. "Вісті Комбатанта" ч. 6. 1970), хочу ствердити, що вона є дуже цікавим причинком до історії Дивізії "Галичина" в останніх місяцях війни 1944/45. Треба привітати спробу кожного автора описати певні історичні особи або події тим більше, що не маємо багато джерельних статтей в наших журналах.

Кожний автор таких історичних причинків завжди може допуститися певних історичних неточностей з уваги на брак відповідної документації. Отже і в статті п. Крохмалюка вкралось також деякі неточності, які хочу справити або доповнити.

У згаданій статті говориться, що (стор. 21) "до Військової Управи у Відні вступали не лише вояки І УД, але й інших українських військових з'єднань, як напр. Українського Легіону, що з початком 1945 р. оформився у Німеччині як Друга Українська Дивізія під командою полк. П. Дяченка і брала участь в боях з большевиками на Чехах вже при самому кінці війни".

В українській номенклятурі 2-го Дивізія, згл. **Протипанцирна Бригада,** якою командував полк. П. Дяченко, мала і німецьку назву і як така цілковито підлягала німецькому командуванню. Якесь українське надрядне командування для Протипанцирної Бригади **не існувало,** (про це дехто пише для самореклями щойно тепер), а її початком не був ніякий Український Легіон.

Тут дозволю собі з прикрістю зауважити, що кол. вояки Протипанцирної Бригади дотепер не відчувають потреби ані себе якось згуртувати, ані не піддержують зв'язків з дійсно бойовим своїм командиром, полковником П. Дяченком.

У згаданій статті Р. Крохмалюка вкралася ще одна неточність, коли він згадує про так зв. "Волинський Легіон Самооборони". І так у статті сказано: "В околиці міста Ґрац, в Австрії, знаходився "Волинський Легіон Самооборони", що його відтягли з Волині на захід. Цей Легіон, якого стрільці теж відвідували Військову Управу, був з початком березня 1945 р. включений до І-ої УД. Волинський Легіон мав тоді понад 500 стрільців, 20 українських старшин та п'ять німецьких старшин. На чолі того Легіону стояв поручник Личманенко, душпастирем Легіону був о. Йов Скакальський".

Вдійсності "Український Легіон Самооборони" — така була його офіційна назва — розмістився з початком 1945 р. в околиці містечка Шпільфельд над рікою Муром. До Шпільфельду приїхав УЛС залізничим транспортом з Моравії. Не всі 20 старшини, що про них згадує п. Р. К., мали якенебудь командне призначення. Деякі з них, після звільнення з служби в Дивізії "Галичина" тільки користувалися гостинним пристановищем в Легіоні. Від трагічної смерти 1-го к-та УЛС полк. Квітки — літом 1944 р. аж до моменту переходу УЛС в склад Дивізії "Галичина" командантом УЛС був полк. Володимир Гарасименко. Пор. Личманенко був одним з старшин, але не командантом Легіону. Крім п'ятн німецьких старшин було ще і 3-ох підстаршин-німців. Головним душпастирем УЛС був о. Палладій Дубицький, а о. Йов Скакальський був його сотрудником. Політично УЛС підлягав ОУН під проводом полк. А. Мельника.

В часі прилучення УЛС до Дивізії "Галичина", в його складі знаходилися також вояки інших українських формацій, які чи то одинцем чи групово включилися до нього.

Орест Корчак-Городиський
бунч. УЛС і Дивізії "Галичина".

МОНСТЕР ҐЕРІНҐА

У Канадському Воєнному Музеї в Оттаві можна оглядати тепер особисте авто головнокомандуючого німецькими повітряними силами і маршала летунства за часів Гітлера — Германа Ґерінґа.

Авто марки Мерцедес-Бенц було побудоване в 1940 р. в Штутгарті, а п'ять років пізніше захопили його американські вояки 101-ої парашутної дивізії і його переслано як воєнний трофей до Мериленду. Звідси по різних перипетіях авто опинилося в Оттаві, на своюому теперішньому місці призначення.

Авто є унікатом у своїм роді: шиби грубости на один інч, а стіни авта, покриті люксусовою чорною шкірою, були опанцирені так, що пасажири в авті були безпечні від куль. За заднім сидженням була ще окрема вставлена панцирна плитка, груба на одну четверту інча. Маршал Ґерінґ, якого корпулентна постать так часто в різних позах і в різних строях, відповідних до його різних титулів і функцій, появлялася на сторінках преси, вживав це авто до своїх військових інспекцій і різних парад.

Монстер, що важить 9,000 фунтів, має на собі 18 шарів фарби, бо на військові інспекції Ґерінґ наказував перемальовувати авто на кольор летунських збройних сил (синьо-сталевий), а напр. на державні паради на чорний кольор. В авті два великих розмірів (відповідні до розмірів тіла Ґерінґа) сидження на переді, два в другому ряді, а крім цього на самому заді були ще запасові три сидження, які можна було відповідно до потреби складати і розкладати. Чотири компартменти (два на переді і два на заді) на пістолі, погінна сила мотору 250 коней, яка давала можливість розвинути швидкість 135 миль на годину, становили окрему забезпеку для власника авта.

З НОВИХ КНИЖОК

КНИГА ПРО "ТРЕТЮ ЗАЛІЗНУ ДИВІЗІЮ"

У відомому й заслуженому своїми виданнями до історії українського війська видавництві "Червона Калина" вийшла велика праця ген. Олександра Удовиченка п. н. "Третя Залізна Дивізія: Матеріяли до історії Війська Української Народної Республіки — Рік 1919". Написана ген. О. Удовиченком названа праця не могла бути закінчена з огляду на хворобу автора і її закінчив, упорядкувавши і приготовивши до друку матеріяли, ген. Олександер Вишнівський.

В сорок і шести розділах книги подана історія Третьої Залізної Дивізії, одного із найкращих бойових з'єднань Дійової Армії УНР, її операцій і боїв, від часу її постання в квітні 1919 р. аж до її трагедії в грудні 1919 року, на початку Першого Зимового Походу, коли після бою з денікінцями під Животовим Дивізія перестала на якийсь час існувати.

В книзі багато схем і плянів бойових операцій, як також сорок листків ілюстрацій, друкованих на крейдовому папері. У передмові до книги проф. Л. Шанковський пише: "Віддаючи цю книгу в руки українського читача, автори не тільки виконали вимогу української науки й державницької традиції, зберігаючи в книжковій формі якнайбільше даних про одну з найсвітліших сторінок боротьби українського народу за українську державність, але й виконали свій моральний обов'язок, передаючи пам'ять про героїв визвольної війни — "Залізних" — майбутнім поколінням, щоб на їхньому світлому прикладі виховувались нові кадри незламних борців". Завершується книга післясловом ген. О. Вишнівського про історію постання й закінчення цієї праці й реєстром "Залізних" — старшин і вояків Третьої Дивізії, які загинули в боях і були розстріляні згодом під Базаром в листопаді 1921 р., та реєстром ветеранів Дивізії і тих бойових частин, які були приділені до неї в 1919 р.

Видана праця становить перший том історії Третьої Залізної Дивізії: її історія після відновлення Дивізії в 1920 році заплянована для другого тому праці. Книга на доброму папері, у твердій полотняній обкладинці з віньєтою арт. маляра Б. Божемського. Набувати її можна у В-ві "Червона Калина":

Chervona Kalyna, P. O. Box 507
Church St. Station,
New York, N. Y. 10008 U.S.A.

Ціна: 7 долярів.

ДР. ОСИП ВОЛОЩУК
(1889—1970)

поручник УГА, нагороджений Хрестом УГА і Воєнним Хрестом, кол. адвокат в Раві Руській, Західня Україна, на еміґрації в ЗСА член і організаційний референт Ньюйоркського Відділу ОбВУА, довголітній службовець Українського Народного Союзу, помер після короткої, але важкої недуги 10. 1. 1970 р. в лікарні в Нью Йорку.

Народився 25-го березня 1889 р. у Львові, де одержав початкову і середню освіту та студіював право на правничому факультеті львівського університету. Під час гімназійної науки на формування його світогляду, а зокрема української національної свідомости мав чималий вплив його тодішній катехит, сл. п. о. шамб. д-р Юрик. Обов'язкову військову службу в характері однорічного добровольця відбув в 1913/14 рр. при 95 полку піхоти б. австро-угорської армії у Львові. В характері обозного старшини перебув першу світову війну, останньо в ступні поручника. Після розвалу Австрії в листопаді 1918 р. зголосився негайно добровольцем до служби в Українській Галицькій Армії і в її рядах перебув всю кампанію проти поляків у Східній Галичині та проти большевиків на Наддніпрянщині. Спершу був командантом складів обозного матеріялу і збірні коней ДСВС в Тернополі, завданням яких було постачати обозні матеріяли для всього фронту. При першому відвороті УГА став командантом збірні коней і обозів в Іваню Пустім, пов. Борщів. В червні 1919 р. став організатором, а відтак командантом Армійського Запасного Обозу, який підчинявся Команді Етапу Армії.

Після роззброєння поляками останків УГА весною 1920 р. попав у польський полон та був інтернований в таборі полонених у Тухолі, на Помор'ю. Звідтам утік і опинився в таборі в Ліберці, а згодом в Йозефові, ЧСР. Використовуючи перебування в ЧСР, заокруглив свої правничі студії в німецькому університеті в Празі, де одержав ступінь доктора прав. Після признання Східньої Галичини Польщі в березні 1923 р. повернувся до Рід-

ного Краю та вступив на адвокатську практику у Львові. Склавши адвокатський іспит, відкрив адвокатську канцелярію спершу в Немирові, а згодом в Раві Руській.

Втікаючи перед большевицьким наїздом, перебрався до Братислави, де його брат, д-р Роман Волощук, кол. отаман УГА займав високий пост в міністерстві фінансів. Після того, як большевики замордували того його брата, виеміґрував через Німеччину до ЗСА та поселився в Нью Йорку. Спершу працював тут фізичним робітником, а від 1952 р. в Головній Канцелярії Українського Народного Союзу. Службовцем цієї установи працював аж до смерти. Був членом ОбБУА, Відділ Нью Йорк, і впродовж декількох каденцій належав до Управи цього Відділу, як організаційний референт.

Залишив в смутку дружину Розалію в Нью Йорку та сестри Ядвигу і Марію в Польщі.

Під час останньої Панахиди в похоронному домі прощав його від імені ОбВУА та всіх кол. побратимів по Зброї голова Ньюйоркського Відділу ОбВУА, д-р Іван Козак. Він же сказав також прощальне слово над відкритою могилою Покійного на Українському Православному Цвинтарі в Бавид Бруку.

І. К.

СВЯТОСЛАВ ІГОР ЯЦУШКО

1925-1970

Дня 15 березня 1970 року помер на удар серця інженер Святослав Ігор Яцушко, хорунжий І УД УНА на 45-ому році життя.

Святослав Ігор Яцушко народ. 14-го жовтня 1925-го року у Варатці, на Закарпатській Україні. Батько його сл. п. Дмитро, старшина УССтрільців, після прогри визвольних змагань, поселився на постійне на Закарпатській Україні.

Покійний Святослав Ігор покінчив гімназію в Ярославі, Галичина, і зголосився добровольцем до української дивізії "Галичина". Відбувши рекрут-

ський вишкіл у таборі "Тайделяґер" біля Дембіци у Польщі, осінню 1943 р. виїхав на підстаршинський вишкіл зенітної артилерії у Мюнхені, а весною 1944 року був приділений до артилерійської школи у Бенешові (Чехія). Повернувши до Дивізії у серпні 1944 року виїхав із нею на Словаччину, а опісля на Югославію для поборювання комуністичних партизан. В квітні 1945 року брав участь у боях Дивізії на фронті під Фельдбахом та в боях під Ґляхенберґом.

Після закінчення війни Святослав Ігор Яцушко опинився разом із більшістю вояків Дивізії у Британському полоні, спершу у Белярії, а опісля в Ріміні, Італія. Перебуваючи у таборі у Ріміні співпрацював із таборовим тижневиком "Батьківщина" та намалював ряд картин-листівок із життя Дивізії та табору полонених. З табору у Ріміні виїхав в 1948 р. до своєї родини до Німеччини, а звідти до Америки. Приїхавши до ЗСА вступив на колюмбійський університет, який закінчив в 1955 р. осягнувши на Колюмбійському у-теті ступінь інженера-архітекта. Як передовий архітект він здобув визначне місце в цій ділянці інженерії. Ряд модерних шпиталів і дентистичних клінік на терені ЗСА були збудовані за вказівками й проєктуванням архітекта Яцушка. В останніх роках він відкрив своє власне бюро п. н. С. Ігор Яцушко Ассошіейтс". Він співпрацював з архітектурним департаментом Нюйоркського Інституту Технології, де, крім викладів, виготовлював праці на теми шпитальних приміщень. Яцушко належав до Американської Асоціяції Університетських професорів, Американського Інституту Архітектів, Нюйоркської Академії Наук, Панелю Архітектів Майора та ряду інших професійних організацій.

Сл. п. Святослав Ігор збирав матеріяли до "Історії дерев'яних церков в Европі". Цю свою працю він плянував видати англійською мовою, де було б найбільше місця присвячено дерев'яним церквам в Україні. Великий знавець і любитель мистецтва, історії української культури й минулого України.

Похоронні богослужения відправили в Ню Йорку 18-го березня о. І. Бенедикт і о. д-р Л. Міня з Нюарку. Д-р Семен Федюк прощав цього вечора сл. п. Святослава від Т-ва Броди-Лев, інж. Юрій Гончаренко від Т-ва Українських Інженерів Америки, а адв. М. Пізнак від Українського Інституту Америки, підчеркуючи, англійською мовою, вклад праці Покійного в розбудову культурного життя та життєвий шлях свого невіджалуваного приятеля, яким для нього був сл. п. Святослав Ігор Яцушко.

19-го березня, після св. Літургії в церкві св. Юрія, яку відслужив о. Іларіон Бенедикт, ЧСВВ, та панахиді, яку відправив о. Бенедикт в асисті о. Ярослава Кекіша й о. Христофора Войтини, ЧСВВ, жалібна валка десятків авт відпровадила сл. п. інж. Ярослава Ігора Яцушка на вічний спочинок на православний цвинтар в Бавид Брук, Н. Дж.

В глибокому смутку сл. п. Яцушко залишив дружину Ярославу, з дому Ріпецьку, 11-річного сина Ігоря, маму, сестру Любу, зам за д-ром Тарасом Шеґедином й брата інж. Романа, як також багатьох рідних й приятелів у ЗСА й Канаді.

Вічна Йому Пам'ять! **Г.-В.**

СЕМЕН ФЕДУНЬ, 1899-1971
старший десятник УГА

Дня 12 квітня 1971 р. помер у Торонто старший десятник УГА, Семен Федунь. Покійний народився дня 26 серпня 1899 року у селі Пуків Рогатинського повіту (Галичина). Народну школу закінчив Покійний у родинному селі й опісля вступив до української гімназії в Рогатині, але через воєнні дії в Галичині не міг її докінчити, бо вже 19 лютого 1917 року, як 18-тьлітній юнак був мобілізований до австрійської армії і по закінченні рекрутського та підстаршинського вишколу був кинений на австрійсько-італійський фронт. Під кінець війни був переведений до поліційних частин і повнив службу на польській території, де його застав і Листопадовий Зрив у Галичині.

Події на рідних землях тягнули молодого вояка у рідні сторони і він із труднощами діставшись до Галичини вже 10 листопада був у рядах Української Галицької Армії, а 16 листопада 1918 р. вже брав участь у пробоєвому курені сотника Панькова на хирівському відтинку польсько-українського фронту. В 1919 року, перебуваючи у Карпатській групі УГА опинився на території Чехословаччини і був інтернований у Німецькому Яблінному. Щойно 22 серпня 1921 року він повернув до родинного села Пукова, де влючився в громадське та культурно-політичне життя, де став одним із передових громадських діячів, займаючи відповідальні становища у таких громадських установах як кооператива "Згода", у касі Стефчика, у відділі Сільського Господаря, у Просвіті, Рідній Школі тощо.

Як резервіст польської армії брав участь у польсько-німецькій війні у 1939 році, з якої щасливо вернувся додому. За часів німецької окупації Галичини в 1941-1944 напочатку виконував незавидну ролю солтиса у своєму родинному селі, а опісля був волосним війтом. Перебуваючи на цих постах Покійний робив усе можливе, щоб уникнути конфлікту із німецькими чинниками, щоб недопустити до відомих німецьких звірств на терені його волости. Легко це неприходилось, бо вже в 1943-44 роках на теренах його волости діяли відділи українського підпілля, УПА. В 1943 році Покійний був активним співучасником формування української дивізії "Галичина", в якій пізніше служило і його двох синів: Іван та Ярослав.

Його активність в українському життю не віщувала нічого доброго із поворотом совєтської влади і тому в 1944 році він зі своєю родиною покинув рідний Пуків і Україну і подався на Захід. Опинившись у скитальчому таборі Гайденав у Німеччині щойно по чотирьох роках удалося йому з родиною виїхати до Канади, 23 червня 1948 року. Його молодший син Ярослав перебував у та-

борі полонених 1 Укр. Дивізії в Ріміні Італія, звідки дістався до Франції, але виаслідок важких ран з часів війни помер у 1954 р.

Прибувши до Канади, Семен Федунь вступив у члени Української Стрілецької Громади ще таки осінню того самого року, в якій совісно виконував усі свої членські обов'язки аж до кінця свого життя. Покійний живо цікавився комбатантським життям на еміграції та був постійним передплатником нашого журналу "Вісті Комбатанта".

Похоронні богослужения відправлялись у Заведенню Кардинала, а на 12 квітня у церкві св. Миколая звідки тіло Покійного було відправлено на цвинтар Проспект. Похоронні богослужения відправляли о. декан І. Сиротинський, о. д-р Р. Даниляк та о. С. Хабурський. Від парохії прощали Покійного о. декан Сиротинський, від Української Стрілецької Громади — інж. М. Селешко та М. Косс, від Союзу був. Українських Вояків пані Волосевич, а п. С. Климців — від земляків Рогатнищини. Відділ УСГ взяв участь у похороні зі своїм прапором. **В.-С.**

ІВАН САМОТІХА

1899-1971

У вівторок 22 червня 1971 року упокоївся в Бозі Іван Самотіха на 72 році життя. Покійний народився дня 19 вересня 1899 року у селі Улашківці, Чортківського повіту (Галичина). Як молодий юнак Покійний зголосився добровольцем до легіону Українських Січових Стрільців і був приділений до Гуцульського Куреня, у рядах якого він відбув усю війну та Визвольні Змагання 1918-1920.

Покійний залишив ближчу родину у Західній Україні та в Польщі.

Вічна Йому Пам'ять.

Замість квітів на могилу покійного Івана Самотіхи, Станиця Братства І УД УНА в Нью Гейвен складає 10 долярів на пресовий фонд "Вістей Комбатанта". **М. Пушкар**

VISTI KOMBATANTA — VETERANS' NEWS No. 3-4 (53-54) 1971

CONTENTS

U.S.A.: $1.50
Canada: $1.50

